

Tilburg University

Het dagboek van de moderne pelgrim

van der Beek, Suzanne

Published in:
De Jacobsstaf

Publication date:
2014

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van der Beek, S. (2014). Het dagboek van de moderne pelgrim. *De Jacobsstaf*, 104.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Jacobsstaf

december 2014 104

De camino-app

Thema: Heiligen

De hymne
van de apostel

Driemaal de Heilige Jacobus de Meerdere: in Avignon (14e eeuw)

... Soulac-sur-Mer (20e eeuw)

Thema Heiligen

26 Heilige boontjes en heilige botjes

Wat zijn heiligen? Wat is het verschil tussen een zalig- en heiligverklaring? *Tieleke Huijbers* geeft de antwoorden.

32 'De apostel der apostelen'

Esotericus *Danielle van Dijk* over Maria Magdalena, 'apostel der apostelen', en haar verering in Vézelay.

36 Heilige jaren en een heilige deur

Mireille Madou over het ontstaan en de betekenis van heilige jaren, én over de befaamde heilige deur van de kathedraal.

40 Een held onder de heiligen

'Onze' apostel Jacobus wordt vaak verward met Sint-Rochus. *Harry Keijsers* doet uit de doeken wie deze Rochus was.

44 Groots en meeslepend?

Jasper Koedam dook in het filmarchief, op zoek naar films over heiligen.

48 Bedevaart bij een verwoest heiligdom

Ad Gruijters nam deel aan de bedevaart ter ere van de Maagd van de Boot in Muxía.

52 De helpende hand van Jacobus

We vroegen de lezers hoe zij de hulp van de heilige Jacobus hebben ervaren. *Bram van der Wees* las de vele reacties.

54 Allerheilige tradities

Marielle Saegaert

55 Sylvie kiest eieren voor haar huwelijk

Sylvie toog met een mandje eieren naar de heilige clarissen.

56 Beschermheilige voor schaatsters

Carla Vermunt over Nederlands bekendste stadsheilige Liduina van Schiedam.

Entrada

4 Kort nieuws, brieven en andere opvallende zaken

Pelgrimeren

8 'De camino als een mentale sapkuur'

Helen Albada in gesprek met RKK-presentator Wilfred Kemp.

10 Het dagboek van de moderne pelgrim

Suzanne van der Beek onderzoekt nieuwe vormen van het aloude pelgrimsdagboek en introduceert een caminodagboek-app.

14 Dichtbij en ver

Aat van der Harst verkent pelgrimsthema's, dichtbij en ver weg.

15 Borderline

Henk Wolleswinkel zingt zijn favoriete caminolied.

58 Mariscos eten in Galicië

Ad Gruijters besluit tijdens zijn pelgrimstocht naar Muxía het pelgrimsmenu links te laten liggen.

Wandelen & Fietsen

60 Een nieuwe historische weg

Nieuwe caminogids *Pelgrimsweg van Vézelay naar Saint-Jean-Pied-de-Port*.

Pelgrimsboeken

20 Verder onderweg

André Brouwer

22 Waarom schrijven pelgrims een boek?

Bram van der Wees

24 Die vent is gèk!

Bram van der Wees

... in Bolea (Aragón, Spanje, 16e eeuw).

Foto's: Tieleke Huijbers

Geschiedenis & Cultuur

62 Het Haarlemse dagje uit

Gerard Luiten en Herman Holtmaat bezoeken het Haarlemse Sint-Jacobsgilde.

64 En de non zong wonderschoon!

Gerhard Surink onderzoekt wat de non in de kathedraal te Santiago nu precies zingt.

66 Beschermers van pelgrims

Herman Holtmaat duikt in de geschiedenis van de ridderorden en de sporen die ze nalieten op de camino.

Het Genootschap

7 Onderweg

Joost Bol

16 De Camino in Beeld

Programma van de voorjaarsbijeenkomst in Amersfoort.

70 'Ja, er komt hier van alles binnen'

Impressies uit de Huiskamer der Lage Landen en het Pelgrimsbureau in Santiago.

72 Spirituele beleving, geschiedenis, kunst en cultuur

Lezingen en cursussen voorjaar 2015.

74 Agenda

76 Compostelaregister

Verhalen

Na een tocht van drie maanden naar Santiago keerde ik eind 2002 terug in mijn gezin. Ik had veel te vertellen. Mijn kinderen luisterden aandachtig – of deden alsof – naar die magere, bebaarde vader. Maar na een half uur zeiden ze: 'Nu moet je stil zijn, want *Idols* begint.'

De eerste pelgrims van onze tijd vertelden hun verhaal in de kleine kring van huiskamerbijeenkomsten. Een enkeling werkte zijn dagboek uit tot een boek. Later kwamen de pelgrimsparades met geestige of ontroerende anekdotes. Tegenwoordig zijn er vele mogelijkheden om je verhaal te vertellen. Tijdens je tocht kun je dagelijks je verhaal doen op Facebook, op je weblog of via sms, FaceTime of Hangouts. Na afloop kun je je ervaringen als boek in eigen beheer uitgeven.

In deze *Jacobsstaf* gaat het over verhalen. Wilfred Kemp laat mensen praten voor de camera, Suzanne van der Beek ontwikkelde een caminodagboek-app, en wij stelden ons de vraag waarom pelgrims een boek willen schrijven. Ook heiligen vertellen een verhaal. Met hun beelden, attributen en legenden waren zij de idolen van weleer. Rochus, die zo verdacht veel op Jacobus lijkt, Maria-Magdalena, grondlegger van het christendom van de liefde, de Maagd van de Boot, Liduina van Schiedam, en natuurlijk Jacobus zelf. We maakten er een flink themadeel van.

Zoals jouw levensverhaal het bewijs is van je bestaan, zo toont het verhaal van je pelgrimage aan dat je de tocht echt hebt afgelegd. Het verhaal van de een vormt inspiratie voor de ander. Daarom is het goed als we onze verhalen van onderweg blijven vertellen, met al onze beelden, attributen en legenden. Dan zijn we net heiligen. 🍷

Bram van der Wees, hoofdredacteur

redactie@santiago.nl

Redacteur Hein Dik heeft afscheid genomen van de redactie. Met zijn enorme kennis van het maken van tijdschriften heeft hij de redactie erg geholpen bij de veranderingen in de afgelopen twee jaar. Wij danken hem zeer voor zijn mantra 'minder woorden, meer beeld'.

Jacobsstaf 105 verschijnt in de week van 22 maart 2015

Kopij inleveren uiterlijk 2 februari 2015

Wandelen met 1 stok ...

... of met 2 stokken.

Foto's: Joke van Ittersum

Wandelstokken: last of lust?

De wandelstok hoort bij het beeld dat we van de pelgrim hebben en om die reden lopen veel Compostelagangers met een lange houten stok. Je hebt er misschien wat steun aan, maar meestal zul je er alleen maar last van hebben. Het lopen met één stok is ook niet goed voor je balans en de houten stok zal zelden toegesneden zijn op je lengte en armbeving.

Waarschijnlijk om die redenen worden de nordic walking-stokken steeds populairder op de camino. Ze verlichten de druk op knieën, heup en enkels, verbeteren je houding en balans, en je voortbeweging is efficiënter doordat je ook de armspieren gebruikt. Maar dan moet je de stokken wel goed hanteren; ik heb dat tijdens mijn wandeltochten zelden iemand zien doen. Een paar essentiële regels:

- De stoklengte moet zodanig afgesteld zijn dat als je de stok naast je tenen zet en je arm tegen je zij houdt je elleboog een hoek van 90 graden maakt.
- De stokken altijd naar achteren richten, anders kun je je niet afzetten.
- Laat de stokken je natuurlijke armbeving volgen.

Ten slotte nog een paar tips:

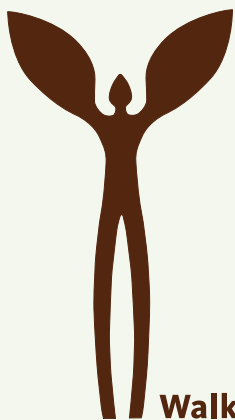
- Met twee stokken heb je geen hand meer vrij om bijvoorbeeld je kaart te bekijken of een foto te maken. Verbind daarom de handlussen van de stokken met een lang koord en leg het koord in je nek. Zorg voor voldoende lengte voor je armslag, zodat het koord niet in je nek schuurt. Je kunt nu je stokken loslaten, want ze blijven om je nek hangen.

- Gebruik de rubberen onderzetstukjes bij het lopen over asfalt. Dat geeft meer grip en voorkomt hinderlijk getik.
- Sommige luchtvaartmaatschappijen beschouwen de stokken als wapens en dan mag je ze niet meenemen als handbagage.
- Plak een duidelijke sticker met je naam op de stokken. Je zult niet de eerste zijn die ontdekt dat een ander per ongeluk jouw stokken heeft meegenomen. 🌿

Joke van Ittersum

Reisleiders gezocht voor wandelreizen

De Nederlandse Christelijke Reisvereniging (NCRV) zoekt een aantal nieuwe reisleiders. NCRV organiseert onder andere pelgrimsreizen naar Santiago de Compostela en Rome en wandelreizen in de Oostenrijkse en Zwitserse Alpen. De organisatie is op zoek naar goede wandelaars met organisatorische en leidinggevende kwaliteiten die ook aandacht besteden aan het christelijke aspect van de vereniging, bijvoorbeeld door middel van korte bezinningsmomenten met een gedicht of een ander stukje dat de mensen aanspreekt. Verder is het de gewoonte op zondag soms ter plaatse een kerk te bezoeken of zelf een kleine 'viering' te houden. Materiaal hiervoor is eventueel beschikbaar. Voor meer informatie kunt u bellen met Henk Griffioen, reisleider en genootschapslid (030-2616515). Direct aanmelden kan bij Nel van der Woerd (074-2914038 of vanderwoerd@ncrvreizen.nl). 🌿

Walk of Wisdom

Walk of Wisdom

In Nijmegen wordt hard gewerkt aan de opening van het eerste stuk van een nieuwe, wereldwijde pelgrimsroute: Walk of Wisdom. De route is onafhankelijk van een religie en heeft als verbindende gedachte dat alle mensen onderdeel zijn van dezelfde aarde. De organiserende stichting heeft wereldwijde ambities, maar begint klein met een pioniersroute van 117 kilometer rond Nijmegen. Vanaf de zomer van 2015 worden hier de basisrituelen en identiteit van de route ontwikkeld, waarna de Walk of Wisdom wordt uitgelegd naar de rest van de wereld.

De Walk of Wisdom wordt op 31 juli 2015 geopend met een maandlange tentoonstelling van het hedendaagse getijden- en pelgrimboek *Seizoenen van het leven*. In dit boek laten inspirerende Nederlanders iets van hun levensbeschouwing zien aan de hand van een citaat of persoonlijke ervaring. Hun bijdragen worden afgewisseld door miniaturen en gedichten van levende kunstenaars. Het boek dubbelt als pelgrimspaspoort en iedereen die de route uitloopt, mag een pagina insturen over zijn of haar eigen levensbeschouwing.

Enkele namen van de 'symbolische voorlopers' die een pagina schrijven: Herman Wijffels, hoogleraar duurzaamheid en maatschappelijke verandering; de schrijvers Tommy Wieringa, Joke Hermsen, Désanne van Brederode en Jan Terlouw; Inez van Oord, oprichter van tijdschrift *Happinez*; sociaal werker Leyla Çakir; moskeebestuurder Said Bouharrou; Henk Barendregt, hoogleraar wiskunde en meditatieleraar; de Nijmeegse burgemeester Hubert Bruls en Vierdaagse-marsleider Johan Willemstein.

Meer informatie: Walkofwisdom.org. 🌿

Een gewoon meisje uit Lauzerte

Hans Haverkamp stuurde een aardige anekdote over zijn verblijf in het dorpje Lauzerte aan de GR 65:

'Vanuit de herberg liepen we zo het dorpspleintje op, waar ook de kerk stond. Een opvallend modern pleintje met een gladde bestrating en schuin oplopende kanten, waar de plaatselijke jeugd met fietsjes en skateboards hun kunstjes vertoonden. Onder hen ook een meisje van een jaar of tien, dat als enig meisje opviel tussen de jongens. We gingen het kerkje in. Na enkele minuten kwam er een man binnen, vergezeld van het meisje – waarschijnlijk zijn dochter. De man nam plaats achter het orgel en het meisje ging naast hem staan. Hij kondigde aan het Ave Maria van Lauzerte te zullen spelen, en zong het samen met zijn dochter tweestemmig. Zo wonderschoon, zo eenvoudig en zo toegewijd, dat het diepe indruk op ons maakte. Toen de klanken weggestorven waren, verlieten vader en dochter de kerk. Even later wij ook. Op het pleintje oefende het meisje weer haar kunstjes op haar fietsje, alsof er niets was gebeurd.' 🌿

Een opname is te vinden op YouTube.

Haiku's op de Via de la Plata

Luuk den Hartog en Saar Scheerlings liepen de Via de la Plata. Elke dag schreven ze een haiku, een 'uitdrukking van een innerlijke ervaring van de werkelijkheid'.

Over de bergen
de voeten die mij dragen
verwachten de schelp

De veertig gedichtjes zijn vastgelegd in het prachtig verzorgde boekje *De dag doet open*. Elke haiku is geïllustreerd met een op bijzondere wijze bewerkte foto. Voor liefhebbers van het 'andere' Santiagoboek is het te koop voor 15 euro bij l.denhartog29@gmail.com. 🌿

Strips en spelen

In *Jacobsstaf* 103 vermeldden we al de vierdelige stripreeks *Campus Stellae – Sur les chemins de Compostelle* van de Franse uitgeverij Éditions Glénat. Nu komt uitgeverij Editions Dupuis met de zevendelige reeks *Les chemins de Compostelle*. Het eerste deel is getiteld *Petite licorne* en is te koop voor € 16,50. Het scenario en het tekenwerk is van Jean-Claude Servais. Meer informatie op Dupuis.com.

En dan is er ook nog het gezelschapsspel *Peregrinus*. Het is ontworpen door de bekende Galicische illustrator Xosé Tomás. Het bordspel is geschikt voor alle leeftijden en is een ontdekkingsreis langs de legenden van de camino en door de Galicische regio, gezien door de ogen van de pelgrim. Een Engelse instructie is aanwezig. Het spel is onder andere te koop in de winkel van de kathedraal te Santiago. 🌿

Strip *Les chemins de Compostelle*

Bordspel *Peregrinus*

Refugio Houthem-Sint-Gerlach verbouwd

In 2015 kan de refugio na een verbouwing van de oude sacristie weer pelgrims ontvangen. De refugio is gelegen in het historisch complex Sint-Gerlachus, een van Nederlands mooiste monumenten. In de herberg staan drie stapelbedden en zijn nog twee reservebedden aanwezig. De sanitaire voorzieningen zijn voortreffelijk. Gegeten kan er worden in de bistro van het hotelcomplex of in het dorp. De herbergstempel toont Sint-Gerlach in de holle eik, waar hij volgens de legende in geleefd zou hebben. Gerlachus was pelgrim naar Rome. 🌿

Spaans voor pelgrims

Instituto Cervantes in Utrecht, het internationale Spaanse instituut voor taal en cultuur, organiseert weer een speciale cursus Spaans voor pelgrims. De cursus duurt 9 weken, telt 20 lessen en wordt gegeven naar keuze op maandagavond of vrijdagmorgen. De cursus start in de week van 12 januari 2015. Na afloop kan de cursist korte, simpele teksten begrijpen en schrijven, en zich redden in niet al te ingewikkelde gesprekken.

Op het gebied van cultuur wordt speciale aandacht besteed aan alles wat te maken heeft met de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela: dorpen en steden, mensen, kunst, gewoontes, symbolen en tradities. De cursus wordt afgestemd op de specifieke behoeften en suggesties van de cursisten. Meer informatie en aanmelden: Cervantes.nl. 🌿

Planten en kruiden langs de camino: dopheide (Erica)

De naam Erica is Grieks voor heideveld. De vruchtjes van de dopheide lijken op noten, vandaar dat de plant dopheide wordt genoemd. De plant groeit op voedselarme, vochtige plaatsen. De struik heeft kleine naaldachtige bladeren, groeiend in kransen. De bloemkroon is vier- of vijftandig. De meeste soorten zijn dwergjes van pakweg 20 tot 80 centimeter hoog. De berghellingen van de camino zijn vaker begroeid met exemplaren van de nodige meters hoog. Je weet dan niet wat je ziet. Complete berghellingen begroeid met roze heide. Een prachtig gezicht.

Het is een belangrijke nectarplant voor hommels. De hommels met een lange tong kunnen bij de nectar komen. De andere hommels breken een gaatje in de bloemkroon. Vroeger gebruikten de boeren de afgestoken heideplakken als stro voor de potstallen. Voor een lekker bitter biertje worden de bloemetjes en de stengels gekookt in 1,5 liter water. Verder heeft de plant een medicinale werking en wordt zij ingezet bij blaas- en nierinfecties, reuma en prostaatproblemen. 🌿

Simone Huijts

Foto: Simone Huijts

Paul Burm haalt nominatie binnen

Het Spaans Verkeersbureau reikt sinds 2010 jaarlijks de Persprijs Proef Spanje uit voor het best geschreven verhaal van het jaar. Nadat eerder de thema's gastronomie, cultuur en natuur aan de orde zijn geweest, werd het thema voor 2014 'rondreizen in Spanje'.

Tot onze blijdschap werd het artikel van Paul Burm De weg van de eenzaamheid over de Ruta de la Lana (*Jacobsstaf 102*) na de voorselectie door de jury genomineerd voor de finale. Op dinsdag 25 november woonden Paul Burm en zijn echtgenote en hoofdredacteur Bram van der Wees in het Carlton Ambassadeur Hotel in Den Haag tijdens een mooi diner de bekendmaking van de winnaar bij. Dat werd helaas niet Paul Burm, maar er werd wel een mooie foto van hem gemaakt. De Persprijs ging naar de journalist Kees Lucassen. De Blogprijs werd gewonnen door Simone de Léon voor haar blog *De weg naar de Camino*. Zo was er dus toch nog aandacht voor de tocht naar Compostela. 🌿

Correctie

In het interview met componist Dick Le Mair in *Jacobsstaf 103* staat vermeld dat Le Mair de Via Crucis van Franz Liszt uitvoerde met klezmermuziek. Dit is onjuist. Het betreft hier een door Le Mair zelfgecomponeerde Via Crucis. 🌿

Het
genootschap

Joost Bol

Onderweg

Met de voorjaarsvergadering en een mogelijke laatste herverkiezing als bestuurslid en voorzitter van ons mooie genootschap in het verschiet, kijk ik terug op de weg die wij de afgelopen zes jaar samen hebben afgelegd.

Wat daarbij het meest opvalt is dat het ledenaantal bijna verdubbeld is naar ruim 13.700 leden. En wanneer ik nog verder terugkijk naar mijn eerste camino in 2000, toen stond de teller op 2600 leden. 'Wat een prachtige groei', zal menige lezer denken, maar deze groei heeft hier en daar ook pijn gedaan. Werkwijzen moesten worden aangepast, procedures werden ingevoerd, en de informele samenwerking van de vrijwilligers van het eerste uur veranderde in het adagium 'vrijwillig, maar niet vrijblijvend'.

Desondanks is het des te meer feest de betrokkenheid en inzet van onze vele vrijwilligers te ervaren. De recente ledendag in Roermond was hiervan weer een sprekend voorbeeld. Dankzij de uitstekende voorbereiding van de regiocommissie Limburg en de vele enthousiaste vrijwilligers werd deze ledendag een parel aan de ketting van onze ledenbijeenkomsten.

Waar gaat de gestage groei naartoe?

Waar gaat de gestage groei naartoe? Zijn wij onderweg naar 17.000 leden over drie jaar? Ondanks het ieder jaar toenemend aantal Nederlanders dat in Santiago arriveert, lijkt er toch een afvlakking van de groei te ontstaan. Het lidmaatschap van ons genootschap als bron van persoonlijke adviezen voor de tocht is in de wereld van digitale media vaak niet meer de eerste stap naar Santiago.

En wellicht zijn de beweegredenen om op pad te gaan wat oppervlakkiger en is men onderweg dan ook minder bevattelijk voor het pelgrimsvirus. Het is ons niet onbekend dat dit virus voor velen aan de basis ligt van een langdurig lidmaatschap.

Sombere vooruitzichten? Beslist niet. Immers, waarom komen zovelen jaar in jaar uit naar onze informatiecentra, wordt onze *Jacobsstaf* trots op leestafels gelegd en mogen onze regionale en landelijke bijeenkomsten op een steeds grotere belangstelling rekenen?

Mede namens mijn collega-bestuursleden wens ik u allen een voorspoedige jaarwisseling en een prachtig pelgrimsjaar 2015. 🌿

Joost Bol, voorzitter.

‘De camino als een mentale sapkuur’

Wilfred Kemp, tv-presentator

Voor veel mensen is Santiago de Compostela het einddoel van een tocht, met onderweg een schat aan persoonlijke, sportieve, culturele, spirituele of religieuze ervaringen. Voor enkelen is Santiago deel van hun dagelijkse werk. Zij hebben ‘Santiago als beroep’. In deze serie komen zij aan het woord.

Onderweg naar Santiago de Compostela ontmoet je wandelaars van allerlei pluimage. Elke persoon heeft zo zijn eigen reden op pad te gaan. Iedereen heeft zijn unieke levensverhaal. Er zijn pelgrims die hier heel open over zijn. Hun hart ligt op hun tong. Anderen zijn gesloten als een oester en ontwijken elk persoonlijk gesprek, om in stilte verder te lopen. Iemand die beroepsmatig veel ervaring heeft opgedaan met het aanspreken van pelgrims, is Wilfred Kemp. Hij presenteert het tv-programma *De weg naar Santiago* van omroep RKK.

De mooiste verhalen komen van pelgrims die liever niets vertellen

Pelgrims zijn in voor een praatje

‘Normaal gesproken bereiden we een programma uitgebreid voor. Je zoekt mooie verhalen en spreekt mensen vooraf. Maar pelgrims onderweg naar Santiago zijn moeilijk op te sporen. Zij gaan alleen op pad en lopen niet met hun verhaal te koop. Daarom staat

de cameraploeg letterlijk langs de weg’, aldus Kemp.

Zo kruiste hij afgelopen jaren het pad van menig wandelaar. Opvallend veel midden-dertigers. ‘Mensen met mooie banen en met prachtige opleidingen achter de rug. Zij vragen zich ineens af of ze daar gelukkig van worden. Ook sprak ik veel zestigers. Na een drukke baan hebben ze nog zo’n twintig jaar te gaan. Hoe gaan zij die vrijgekomen tijd invullen?’

Voor Kemp is het vaak niet moeilijk een verhaal los te krijgen. ‘Ik merk dat de meeste pelgrims heel openhartig zijn. Ze zijn in voor een praatje. Behalve als het regent en stormt. Dan wil iedereen snel doorlopen naar de volgende herberg.’

Volgens Kemp komen de mooiste verhalen van wandelaars die liever niets vertellen. Zo kwam hij bij Cruz de Ferro een Nederlandse vrouw tegen, die duidelijk geen zin had om te praten. ‘Ze straalde uit “aan mijn lijf geen polonaise”. Haar insteek was een sportieve. Nee, ze had geen problemen.’ Kemp vroeg door en langzaam maar zeker kwam eruit dat ze heel eenzaam was. Ze was veel socialer dan ze had gedacht. ‘Ze dacht een einzelgänger te zijn, maar kwam er tijdens het lopen achter dat dit niet klopte. Ze had zich veel te solitair opgesteld in haar leven.’

Na dit gesprek voelde Kemp zich schuldig. Was hij niet te ver gegaan? Had hij niet teveel doorgevraagd? Maanden later kwam hij weer in contact met haar. ‘Via Facebook wilde ze me bedanken. Als je de camino loopt is het algemeen bekend dat er een kwartje valt,

doordat iemand iets tegen je heeft gezegd tijdens het wandelen. Ik bleek voor haar het kwartje te zijn geweest. Omdat ik durfde door te vragen.'

Pauzeknop van het leven

Zijn tv-programma over de camino blijkt een gouden greep. 'Een pelgrimstocht naar Santiago is een universeel onderwerp, niet direct kerkelijk', aldus Kemp. 'Lourdes is dat bijvoorbeeld wel en heeft een expliciet religieus aspect. De weg naar Santiago reikt veel verder en is geschikt voor een breder publiek.'

Bovendien biedt het programma veel mogelijkheden. Je kunt op verschillende lagen met mensen in gesprek komen. Als de wandelaar wordt gevraagd naar zijn persoonlijke levensverhaal beweegt het programma zich richting het levensbeschouwelijke vlak. Kemp licht dit toe: 'De wandelaar staat figuurlijk voor een spiegel. Hij vraagt zich af "waar ben ik mee bezig?", en voelt de behoefte afstand te nemen. Wat dat betreft is wandelen naar Santiago letterlijk een time-out. Je drukt op de pauzeknop van het leven.'

Daarnaast is het programma erg media-geniek. De camera kan prachtige beelden maken van het landschap. Zo kijk je als het ware mee door de ogen van de wandelaar. 'Er ontvouwt zich een landschap dat letterlijk je blik verruimt. De Spaanse vlaktes zijn uitgestrekt en wijds, terwijl je thuis, of op weg naar je werk, een beperkte blik hebt. Door in je eentje te lopen door deze oneindige vlaktes zie je al die schoonheid', benadrukt Kemp. Als hij wandelaars hierover aanspreekt, komen de spirituele en religieuze elementen van de tocht naar boven. 'Als wandelaar begin je te beseffen dat het prachtige landschap niet toevallig bestaat. Net zoals ontmoetingen onderweg. Zijn deze toevallig, of is er meer? Dat meer is voor de één de kosmos, of energie. Voor de ander God of Allah.' Voor zijn programma leveren deze verschillende gezichtspunten een schat aan interessante televisie op.

'Vanouds is de pelgrimstocht naar Santiago een route voor boetedoening. Je moet weer in het reine komen met jezelf', filosofeert Kemp. 'De camino is als het ware een sapskuur. Door het lopen wordt je geest leeg en daardoor weer schoon.'

Wilfred Kemp (tweede van links) interviewt pelgrims op de weg naar Santiago.

Foto: Inés ten Berge

En raad eens? Een caminokindje!

De tocht naar het Spaanse Santiago de Compostela is voor veel wandelaars een levensveranderende ervaring. Vandaar dat Kemp afgelopen voorjaar een speciale uitzending maakte, getiteld *De camino verandert levens*. Hierin vraagt hij zich af of zo'n pelgrimstocht nog doorwerkt in het alledaagse bestaan. Een vraag die hij stelt aan ex-wandelaars. Mensen die hij een jaar geleden tegen het lijf liep voor zijn programma.

Zo kwam hij de twintiger Martijn tegen in een pelgrimsherberg in Saint-Jean-Pied-de-Port. Hij was geblesseerd en moest rust houden. 'Martijn liep, met een te zware rugzak, veertig kilometer per dag. Sommige stukken al hardlopend. Een uitputtingsslag', herinnert Kemp zich. Als hij Martijn een jaar later spreekt, blijkt hij tien keer per week fanatiek te trainen op een roeibaan. Stapt hij nou in dezelfde valkuil als voorheen?

Ook reist Kemp naar Spanje om Marijn te zien. 'Marijn liep destijds alleen naar Santiago en kwam een Italiaanse schone tegen. Liefde op het eerste gezicht. In Spanje verbouwden ze een ruïne tot pelgrimsherberg. En raad eens? Inmiddels hebben ze een baby, een caminokindje!' 🐣

Wilfred Kemp zal tijdens de voorjaarsbijeenkomst op 21 maart 2015 in Amersfoort een presentatie houden (zie pagina 16).

Alle uitzendingen van *De weg naar Santiago* zijn terug te zien op Dewegnaarsantiago.rkk.nl.

Het dagboek van de moderne pelgrim

De camino-app: zegen of vloek?

Zo lang er pelgrims naar Santiago de Compostela trekken, zo lang worden er al verhalen verteld over deze bijzondere pelgrims-tocht. De manier waarop deze worden overgebracht is tegenwoordig anders dan in de eeuwen hiervoor, constateert Suzanne van der Beek.

Met de komst van blogs, Facebook en WhatsApp krijgt het aloude pelgrimsdagboek een nieuwe vorm. Hoewel deze nieuwe verslagvorm vaak erg handig is, klinkt er ook veel kritiek op uit de pelgrimsgemeenschap: leidt het de pelgrim niet af van zijn tocht? Kan een pelgrim zich wel helemaal op zichzelf en de reis richten, als de aandacht steeds wordt opgeëist door dat altijd aanwezige scherm?

Sinds 2013 doe ik bij de universiteit van Tilburg – in het kader van mijn proefschrift over

de ‘moderne pelgrim’ – onderzoek naar dit soort vragen. Vooral voor buitenstaanders is deze figuur een verrassing. In de samenleving leeft vaak nog het beeld van de pelgrim als stoffige, wereldvreemde reiziger op zoek naar boetedoening en vergeving. Maar de camino is al lang niet meer te begrijpen middels dit middeleeuwse stereotype. Sterker nog, de camino verandert nog steeds ieder jaar, zodat de pelgrim van dit jaar weer andere ervaringen heeft dan de pelgrim van vijf jaar geleden. Ook in de *Jacobsstaf* lezen we regelmatig reflecties op de veranderlijkheid van deze eeuwenoude reis. Vaak vragen mensen zich af of de betekenis van deze tocht nu ook echt veranderd is, of eigenlijk: of de reis niet in waarde inlevert door deze veranderingen. Is de moderne pelgrim nog wel een echte? Ik probeer te begrijpen wat het anno nu betekent om pelgrim te zijn op de camino.

De moderne pelgrim vertelt

Pelgrimsverhalen zijn overal. Je ziet ze op tv, je hoort ze op verjaardagsfeestjes en je leest ze online. Dat komt natuurlijk deels door de populariteit van de pelgrimstocht. Hoe meer pelgrims, hoe meer verhalen. En het kan niemand ontgaan dat zij ontzettend graag vertellen over de belevenissen en overdenkingen tijdens hun reis. Tegelijkertijd zijn er steeds meer kanalen waardoor pelgrims hun verhalen kunnen delen. Niet alleen de *happy few* met een boekcontract kunnen de verhalen van hun reis met iedereen delen, tegenwoordig kan iedereen met een klik op de knop een blog aanmaken en zo zijn of haar verhalen de wereld in sturen.

Positieve en blijde verhalen op Facebook.

Steeds meer pelgrims maken gebruik van dergelijke online media. Sterker nog, steeds meer pelgrims laten het geschreven verslag erbij zitten en maken *uitsluitend* gebruik van online vormen van verslaglegging. Een paar jaar geleden begon de universiteit van Tilburg aan de opbouw van een centrale verzamelbank van Nederlandse pelgrimsverhalen, genaamd PILNAR (*PILgrim NARratives*). Het overgrote deel van de verhalen die worden ingestuurd zijn online verslagen. Ook gebruiken pelgrims veel vaker Facebook of WhatsApp om hun verhalen te vertellen. Het is ook wel zo gemakkelijk: familie en vrienden zijn direct op de hoogte van het wel en wee van de pelgrim, en de pelgrim hoeft de nieuwtjes van thuis ook niet te missen. Maar moet de pelgrim het zich eigenlijk wel zo gemakkelijk maken? Zijn de gevoelens van eenzaamheid en afzondering niet essentieel voor een waardevolle pelgrimstocht?

Natuurlijk staan al deze nieuwe verhalen in een lange geschiedenis van pelgimsverslagen. Pelgrims zijn altijd vertelgrage types geweest en hun verhalen gaan terug tot ver in de vroege middeleeuwen, tot aan het begin van de pelgrimstocht zelf. Er is niets nieuws onder de zon. Maar het is ook gemakkelijk te zien dat de introductie van technologie grote invloed heeft op de verhalen die door pelgrims worden verspreid.

Een belangrijk verschil zit in de lengte van de verhalen. Media als WhatsApp of Facebook staan niet toe dat een pelgrim ellenlange beschouwingen neerschrijft. En dan hebben we het nog niet eens over een medium als Twitter, waar de pelgrim wordt gedwongen zijn verhaal in niet meer dan 140 tekens over te brengen.

Een andere belangrijke restrictie zit in de toon van het verhaal. Online verhalen zijn vaak overwegend positief. Vooral Facebook staat hier bekend om. Maar een pelgrimstocht heeft juist ook veel te maken met lijden en afzien. Toch valt al snel op dat pelgrims op Facebook zelfs hun minst plezierige momenten op een vrolijke manier proberen over te brengen. Dit gebeurt waarschijnlijk voor een groot deel onbewust. Toen ik met een kritische blik terugkeek op mijn eigen camino, bemerkte ik ook een aantal eigenaardigheden die me tijdens mijn reis niet waren opgevallen. Ik zag bijvoorbeeld de discrepantie tussen de verhalen die ik online postte en de

Wifi: eerste levensbehoefte voor de moderne pelgrim.

Foto: Suzanne van der Beek

verhalen die ik in mijn persoonlijke dagboek schreef.

Dit viel het meest op bij het verhaal van mijn aankomst in Santiago. Toen ik na vijf weken lopen eindelijk voor de kathedraal stond, liet ik dit meteen aan mijn vrienden weten door via Facebook een blije en trotse foto te sturen van mijzelf op het plein. Maar op het echte moment van aankomst was ik verre van blij en trots. Het was namelijk een rotaankomst: er was veel regen en wind, de kathedraal stond in de steigers, en we mochten niet eens naar binnen omdat we onze rugzakken bij ons droegen. In mijn dagboek schreef ik dan ook: *'Stromende regen, poncho's, bijna verdwalen, niet zeker weten of dit nu de kathedraal is. Het is precies 12h, dus we willen gelijk de kerk in maar worden boos weggestuurd: "Niet met rugzak naar binnen!" Die moet je afgeven bij*

Heeft u tijdens uw camino verslag gedaan aan het thuisfront? Welke communicatiemiddelen gebruikte u daarvoor? Vindt u de moderne pelgrim met zijn moderne sociale media nog wel een echte pelgrim? Stuur uw reactie naar: redactie@santiago.nl.

het pelgrimskantoor, waar een hele lange rij staat. Dat is dus geen optie. Verwarring, teleurstelling.’ Iemand die alleen mijn online berichten heeft gelezen, zal nooit weten wat de ware situatie was van mijn aankomst. Hier is goed te zien wat het internet met een pelgrimsverhaal kan doen.

Een moderne camino

Tijdens het eerste jaar van mijn onderzoek heb ik mij voornamelijk geïnformeerd door middel van het lezen van boeken, dagboeken en blogs, en het luisteren naar verhalen van pelgrims die ik in het land ontmoette. De enorme hoeveelheid online informatie die

contact met andere pelgrims. Zo mist hij het gevoel van kameraadschap dat vaak onder pelgrims ontstaat en mist hij waarschijnlijk ook veel van de ontmoetingen en gesprekken die het lopen van de camino tot zo'n bijzondere ervaring kunnen maken. Bovendien lukt het de pelgrim waarschijnlijk minder goed om het dagelijks leven helemaal achter zich te laten. Doordat hij zijn verhaal direct kan sturen aan vrienden en familie in Nederland, hoeft hij zich nooit echt ver van huis te voelen. Hij neemt zijn thuissituatie eigenlijk gewoon mee op pelgrimstocht.

Tegelijkertijd kunnen we overal zien dat nieuwe technologie de pelgrims niet alleen maar uit elkaar drijft. Vaak ontmoeten pelgrims elkaar ook online. Bijvoorbeeld wanneer zij via de website van het genootschap tips vragen over de bepakking, of op zoek gaan naar carpoolbuddies voor de reis naar Saint-Jean-Pied-de-Port. Maar ook tijdens de reis helpt een medium als WhatsApp bij het terugvinden van gemaakte pelgrimsvrienden. Tijdens mijn eigen camino, die ik samen met mijn moeder liep, ontstond een gesprek met een andere pelgrim dat alleen via het internet had kunnen ontstaan. Een oud-collega van mijn moeder was ongeveer een week voor ons vertrokken. Via onze blogs en WhatsApp hielden we bijna dagelijks contact en deelden we ervaringen. Zo leefde ik dus iedere dag mee met een medepelgrim die ik uiteindelijk pas na terugkeer in Nederland ontmoette.

Ook na de reis helpt het internet bij het in stand houden van vriendschappen. Na terugkeer werd ik direct uitgenodigd om lid te worden van een Facebookpagina speciaal voor pelgrims die de camino in mei dit jaar liepen. Zo blijf ik gemakkelijk in contact met de mensen die ik tijdens mijn tocht heb leren kennen.

Willen wij een moderne pelgrim?

De uiteindelijke vraag die voortkomt uit deze overdenkingen is natuurlijk: willen wij al deze veranderingen wel? Zijn wij tevreden met deze 'moderne' pelgrim? Wat mij erg opvalt bij discussies over de technologische veranderingen, zowel op de camino als daarbuiten, is de manier waarop mensen zich doorgaans neerleggen bij deze ontwikkelingen. Wij pelgrims lijken vaak het idee te hebben dat wij worden overvallen door deze

De moderne pelgrims zijn 'samen, maar alleen'

tot mijn beschikking stond (blogs, Facebookpagina's, enzovoort) leek mij toen vooral een praktisch voordeel. Wat handig dat ik zoveel informatie kon opdoen zonder achter mijn laptop weg te moeten!

Pas tijdens mijn eerste camino, eerder dit jaar, besepte ik wat deze online aanwezigheid van pelgrims betekende voor de pelgrimstocht zelf. Om als pelgrim een blog bij te kunnen houden is het uiteraard noodzakelijk om regelmatig toegang te hebben tot het internet. Ieder hutje langs de camino blijkt tegenwoordig voorzien van een Wifi-verbinding.

Daarnaast is het natuurlijk van belang dat een pelgrim de nodige apparatuur bij zich draagt. En ook dit bleek alom verspreid. Wanneer ik 's middags over de slaapzaal liep of in een barretje om me heen keek, zag ik overal scherpjes oplichten. De pelgrims die zonder technologische uitrusting op pad waren gegaan, deden dit voornamelijk uit principe: een pelgrim hoort niet iedere dag naar een scherpje te koekeloeren. Dat zou maar afleiden van het eigenlijke doel van de reis. Ook andere pelgrims heb ik vaak horen betreuren dat pelgrims soms meer geïnteresseerd zijn in hun telefoon dan in de mensen om hen heen. De pelgrims zijn, naar een bekende uitspraak, 'samen, maar alleen'.

Een pelgrim die bezig is met zijn telefoon staat misschien minder of niet open voor

Het PILNAR Pelgrimsdagboek.

Zijn de gevoelens van eenzaamheid en afzondering niet essentieel voor een waardevolle pelgrimstocht?

Foto: Lex Bijlsma

veranderingen, dat wij worden opgenomen in de vaart der volkeren. Maar natuurlijk hebben wij altijd een keuze. Wij kunnen deze technologie gebruiken of niet, maar nog belangrijker: wij kunnen ervoor zorgen dat de technologie voldoet aan onze eigen wensen! Vanuit dit idee heb ik samen met mijn collega Suleman Shahid nagedacht over de vraag hoe technologie kan worden ingezet om pelgrims te helpen, zonder de principes van een pelgrimstocht te ondermijnen. Wat wij wilden ontwikkelen is een gemakkelijk hulpmiddel voor pelgrims om hun reis vast te leggen en indien gewenst te delen met familie en vrienden, zonder de camino te simplificeren. Het resultaat van deze discussies is een gloednieuwe app, het PILNAR Pelgrimsdagboek.

Via deze app kunt u gemakkelijk een dagboek bijhouden op een telefoon of tablet, zodat u geen extra gewicht hebt van een papieren dagboek. U kunt losse verhalen schrijven en foto's of filmpjes toevoegen. Daarnaast biedt de app de mogelijkheid om in te gaan op een of meerdere belangrijke thema's van de camino. U kunt zich bijvoorbeeld richten op het thema 'Ontmoetingen' of 'Spiritualiteit'

en uzelf uitdagen door na te denken over de verschillende vragen die de app u voorlegt. Deze thema's zijn bedoeld om u te helpen in het zoeken naar een verdieping in uw tocht. Daarnaast kunt u zich via deze app laten inspireren door de verhalen van andere gebruikers die wellicht over dezelfde onderwerpen hebben nagedacht, of vergelijkbare ervaringen hebben opgedaan. Uiteraard kunt u uw verhalen ook gemakkelijk doorsturen naar vrienden en familie thuis. Zo hebben we geprobeerd om te zoeken naar een manier waarop camino en technologie elkaar kunnen versterken, een manier waarop de moderne pelgrim zijn verhaal kan vertellen. Al met al lijkt het me dat het juist de vermenig van traditie en constante vernieuwing is die de camino tot zo'n hedendaags succes maakt, en de tocht tot zo'n rijke ervaring voor iedere pelgrim en een interessant thema voor academisch onderzoek. 🌀

De app kunt u gratis downloaden en uitproberen via de Appstore van Apple. Of u zoekt via itunes.apple.com/nl/app/id897587238. Helaas is de app nu alleen nog geschikt voor Apple-, en niet voor Androidtoestellen. Voor meer informatie: s.e.vdrbeek@tilburguniversity.edu.

Dichtbij en ver

Je eigen weg gaan

Die avond wandel ik wat rond door het kleine Spaanse plaatsje. Ik heb net gegeten met drie vrouwen uit Ierland die me uitnodigden om vanavond het pelgrimsmenu samen met hen te gebruiken. We wisselen onze verhalen uit, verhalen van de camino, levensverhalen. Eileene vertelt dat haar man vorig jaar overleden is en hoe ze nu op deze weg pas weer zichzelf een beetje hervindt. Ze heeft een boekje met Ierse teksten bij zich en leest er een aan ons voor. Het spreekt me aan, maar ik onthoud de woorden nog niet. Later vind ik de Ierse anonieme tekst in vertaling in het mooie boekje van Peter Müller: *De weg van mijn verlangen*. Dit moet het gedicht zijn dat ik toen hoorde:

Jouw weg

Ga gerust jouw weg en weet, welke vrede de stilte kan bieden.

Sta met iedereen op goede voet, maar geef jezelf daarbij niet op.

Spreek altijd jouw waarheid, kalm en helder
En luister naar anderen, ook zij hebben hun verhalen.

Wanneer je jezelf met anderen vergelijkt,
Weet dan dat ijdelheid en bitterheid je wachten,

Want er zullen altijd grotere en kleinere mensen zijn dan jij ...

Neem tijd voor de ziel, je bent een origineel van de schepping,

Wees geen kopie van verwachtingen, leef als origineel.

Ga je weg, leef je leven.

Een half jaar later langs het IJsselmeer: ik heb een kopie van de tekst mee op een meerdaagse wandeling die ik maak over het Zuiderzeepad. Ik loop op de dijk bij Durgerdam. Rechts van me onstuimig water, voor me schapen die opspringen als ik aan kom lopen, links de uitgestrekte polder achter de kleine dijkhuis-

jes, veilig weggestopt achter de schapendijk. Het gedicht zit in mijn rugzak, zoals ik altijd een aantal inspirerende teksten voor onderweg bij me heb. Een paar zinnen ken ik al uit mijn hoofd en onderweg overdenk ik ze: 'Je bent een origineel van de schepping, leef als origineel'. Schepping, mooi woord eigenlijk. Zou er een hand zijn die dit alles geschapen heeft: de dijk met schapen, het meer, mij? Alleen die polder vast niet. Het gedicht nodigt uit je eigen leven te leiden, je unieke weg te gaan, te leven als een origineel.

Mijn gedachten gaan op de dijk met de schapen terug naar toen op de camino: al die mensen, uit de hele wereld gekomen om diezelfde weg te lopen met hun eigen beweegredenen om daar te zijn, hun unieke vreugde en verdriet, hun levensvragen waarop ze een antwoord zoeken. Ik zit aan een tafel met drie Ierse vrouwen, de weduwe en haar twee vriendinnen en tochtgenoten. We hebben het goed samen bij een pelgrimsmenu. Misschien zien we elkaar nooit meer na vanavond, maar de woorden klinken lang door: *'know which peace silence can bring', 'take time for the soul'* ... Ik voel me verbonden met mijn drie tafelgenoten en al die mensen die vandaag op weg zijn. Een lange stoet, ieder uniek. 🌿

Foto: Wil Matti

Op zaterdag 28 februari 2015 geeft Aat van der Harst in Amersfoort een dag 'Beeldend vertellen over je pelgrimstocht'. Meer informatie op Verhalenonderweg.nl.

Wandel je wijk

- Kies een fragment uit bovenstaand Iers gedicht en overweeg het op een wandeling deze week in je eigen omgeving.
- Bedenk tijdens een avondwandeling in je wijk eens met wie je je vandaag vergeleken hebt. Voelde je je groter of kleiner dan die ander? Wat levert het je op om te vergelijken?
- Maak een wandeling alleen en in stilte. Hoe is het om meer tijd te nemen voor stilte en voor de ziel? Hoe doe je dat, tijd nemen voor de ziel?
- Wie is jou deze week onverwacht tot een tochtgenoot geworden?

Henk Wolleswinkel

Ik voel me zo verdomd alleen

Borderline

In 2004 begon ik voor het eerst aan het lopen van de camino. Ik was er al een paar jaar mee bezig, tenminste: met het lezen erover. In Pamplona begon ik en ik raakte al snel in de ban van deze wandeling. Na een paar dagen ontmoette ik andere wandelaars. De hele wereld kom je tegen op dit wandelpad. Ik liep uiteindelijk met een vrouw uit Göteborg. Na een paar weken zat jammer genoeg mijn tijd van lopen er op, en moest ik afscheid nemen van haar en nog een klein groepje anderen. Zij gingen helemaal door tot in Santiago. Heb me nog nooit zo alleen gevoeld. Na gedag te hebben gezegd en de nodige knuffels zat ik alleen op een bankje van het lege treinstation in Ponferrada. Ik luisterde naar *Borderline* van Chris de Burgh, zwaaide nog naar de verdwijnende groep en begon te huilen. Daar zat ik op een leeg station te wachten op de trein. Naderhand nog een paar keer terug geweest om verder te lopen en de wandeling af te maken naar Santiago. Maar dat ene moment vergeet ik mijn leven niet. Voelde me zo alleen en verlaten. 🌸

Borderline is te vinden op het album *The Getaway* (1982). Via YouTube zijn verschillende versies van het lied te horen (en te zien).

Welke muziek raakte u tijdens uw camino?

Uw eigen meegenomen muziek op de Mp3-speler, dat lied dat u op de radio hoorde in een Spaanse bar, het muziekstuk dat u hoorde in een kerk of het lied dat u iedere dag weer luidkeels zong ... Heeft u zo'n favoriet muziekstuk of lied dat u tijdens uw tocht raakte of inspireerde en dat naderhand de herinnering aan de camino levend hield? Schrijf ons dan in maximaal 500 woorden waarom juist dat lied of muziekstuk voor u zo sterk verbonden is geraakt aan de camino. E-mail: redactie@santiago.nl.

Borderline

I'm standing in the station
I am waiting for a train
To take me to the border
And my loved one far away
I watched a bunch of soldiers heading for the war
I could hardly even bear to see them go

Rolling through the countryside
Tears are in my eyes
We're coming to the borderline
I'm ready with my lies
And in the early morning rain, I see her there
And I know I'll have to say goodbye again

And it's breaking my heart, I know what I must do
I hear my country call me, but I want to be with you
I'm taking my side, one of us will lose
Don't let go, I want to know
That you will wait for me until the day
There's no borderline, no borderline

Walking past the border guards
Reaching for her hand
Showing no emotion
I want to break into a run
But these are only boys, and I will never know
How men can see the wisdom in a war ...

And it's breaking my heart, I know what I must do
I hear my country call me, but I want to be with you
I'm taking my side, one of us will lose
Don't let go, I want to know
That you will wait for me until the day
There's no borderline, no borderline
No borderline, no borderline ...

De Camino in Beeld

Voorjaarsbijeenkomst in Amersfoort

De Camino in Beeld: Dat wordt het thema van de landelijke voorjaarsbijeenkomst van het genootschap die op 21 maart 2015 zal plaatsvinden in Amersfoort, in de schaduw van de Onze -Lieve-Vrouwetoren.

Deze toren dankt de stad aan de middeleeuwse bedevaartgangers die op een mirakels Mariabeeld uit 1444 afkwamen. Amersfoort was indertijd een van de populairste bedevaartsoorden in de Noordelijke Nederlanden en is dat tot ver in de negentiende eeuw gebleven. U kunt er deze dag meer over leren.

De bijeenkomst vindt plaats in het historische hart van Amersfoort in de Sint-Joriskerk, de Lutherse Kerk en de Sint-Franciscus-Xaveriuskerk. Als u die dag per trein aankomt laat u dan voor het station verrassen door de grootste gele pijl ter wereld. Maar pas op: deze wijst u niet de weg naar Santiago de Compostela of naar de bijeenkomst.

Camino in Beeld

Het programma zal vanuit verschillende kanten de camino in beeld belichten: door voordracht, film en kunst die geïnspireerd werd door de camino.

Programmamaker Wilfred Kemp heeft in het tv-programma *De weg naar Santiago* al heel

wat keren de pelgrimstocht naar Santiago in beeld gebracht. Hij geeft nu een presentatie waarin hij vooral ingaat op de motieven van mensen om deze pelgrimstocht te maken. Verder zijn er twee bijzondere documentaires over de pelgrimage naar Santiago te zien: *De geschiedenis van de pelgrimstocht naar Santiago de Compostella* van Hans Keller en Cees Nooteboom uit 1986 en *Walking the camino: six ways to Santiago* van de Amerikaanse Lydia B. Smith uit 2013. Smith volgt in deze film zes verschillende pelgrims, van 3 tot 73 jaar, van over de hele wereld.

Wilt u leren uw eigen camino in beeld te brengen? Kunstenaar Carina Mathot verzorgde tijdens de voorjaarsbijeenkomst 2014 in Gouda een cursus schetsen. Hiervoor was zoveel belangstelling dat velen teleurgesteld moesten worden. Dit jaar herhaalt zij de cursus, waarbij degenen die in Gouda buiten de boot vielen met voorrang geplaatst zullen worden. Veel van onze leden hebben op een of andere wijze hun camino al in beeld gebracht. Tijdens de bijeenkomst zal er gelegenheid zijn deze creatieve uitingen te exposeren en te bewonderen.

De Amersfoortse historicus Addy Schuurman geeft een presentatie over het mirakel van Amersfoort en de stad als bedevaartsoord vanuit cultuurhistorisch perspectief.

Informatiemarkt en workshops

Het genootschap kent tal van werkgroepen die zich presenteren op de informatiemarkt of in de vorm van workshops:

- Denkt u eraan de camino te lopen? Aarzelt u nog? Wilt u weten wat de camino u kan brengen? Of liep u eerder de camino en zoekt u meer verdieping tijdens de tocht? Kom dan naar de workshop van de werkgroep Spiritualiteit om uw 'spiritueel caminobeeld' te voeden.

Uw beeld van de camino

De regio Midden-Nederland nodigt u van harte uit een creatieve bijdrage te leveren voor de kunstexpositie die wordt gehouden in de Sint-Joriskerk, met datgene dat voor u het meest het gevoel en de beleving van de camino weergeeft. Voor de anderen is het een feest van herkenning!

Wij denken aan: foto's, schilderijen en pentekeningen (formaat 30 x 40 cm en ingelijst 40 x 50 cm), en beeldende kunst in steen, ijzer, brons, hout of ander materiaal. Stuur een digitale afbeelding van het kunstwerk, met vermelding van titel, materiaal en afmetingen, voor 1 februari 2015 naar Jan Ligthart: jligthart84@gmail.com. De selectie vindt plaats in een kleine commissie en is bindend.

De werkgroep: *Ria Bindels, Jan Ligthart en Hajo Kraamer.*

- De werkgroep Geschiedenis & Cultuur geeft de boeiende presentatie *Schatgraven langs Nederlandse pelgrimswegen*. Langs de camino vinden we een even prachtige als unieke verzameling van monumenten en cultuurgoederen. De waarde wordt nog groter als we die zien als deel van het grotere Europese netwerk van pelgrimswegen. Vanuit alle windstreken in Europa hebben pelgrims zich eeuwenlang op weg begeven naar Santiago en er hun sporen achtergelaten. Die sporen zijn samen met kerken, kloosters, kruisridders en bouwpastoors 'avant la lettre', vandaag de dag nog waar te nemen. Ook in Nederland zijn ze te vinden. Voor wie er oog voor heeft!
- Workshops voor lopers en fietsers: voor alle pelgrims die voor het eerst op pad gaan naar Santiago een belangrijk onderdeel van de bijeenkomst. Informatie, technische tips, adviezen en motivatie kunt u hier krijgen. De zeer ervaren pelgrim Helmut Brouwer (pelgrim-helmut.nl) zal voor de wandelaars een beeld schetsen van pelgrimstochten te voet. Clemens Sweerman (auteur van de routeboekjes *St. Jacobsfietsroute* en *Langs oude wegen en pelgrimssteden*) zal de fietsers in het zadel helpen en adviezen geven hoe je daar comfortabel kunt blijven zitten.

Veel pelgrims willen na een tocht naar Santiago hun pelgrimshorizon verbreden, bijvoorbeeld door een pelgrimstocht naar Rome. Ineke Spoorenberg, NOS-redacteur en Italië-kenner, heeft deze tocht gemaakt en zal er over vertellen. En dan is er natuurlijk de vraag: waarin verschillen deze pelgrimstochten, geeft dat een andere beleving, of zelfs: is de tocht naar Santiago niet de enige echte tocht der tochten?

Het historisch centrum van Amersfoort leent zich bij uitstek voor een stadswandeling. Elk

© 2007 Ertgoedhuis Utrecht

Agenda voor de Algemene Ledenvergadering op 21 maart 2015

Gaarne nodigt het bestuur u uit voor de algemene ledenvergadering tijdens onze voorjaarsbijeenkomst te Amersfoort.

Agenda:

1. Opening door voorzitter Joost Bol
2. Mededelingen
3. Vaststellen notulen algemene ledenvergadering d.d. 8 november 2014
4. Jaarverslag 2014 van het genootschap door de secretaris
5. Financieel overzicht 2014
6. Verslag financiële commissie
7. Wat ons bezighoudt
8. (Her)verkiezing bestuursleden *
9. Stand van zaken Pelgrimsvrienden van Sint Jacob
10. Rondvraag
11. Sluiting

* De zittingstermijn van de bestuursleden Joost Bol (voorzitter), Daniëlle Lokin (vice-voorzitter) en André Brouwer (secretaris) loopt op deze ledenvergadering af (conform artikel 11 lid 3 van de statuten). Het bestuur draagt Daniëlle Lokin en Joost Bol ter hervervkiezing voor (in overeenstemming met artikel 9 lid 2 van de statuten). Zo mogelijk draagt het bestuur ook een kandidaat voor de vacature van secretaris voor. Leden kunnen kandidaat-bestuursleden voordragen met inachtneming van de procedure zoals vermeld in artikel 9 lid 3 van de statuten.

André Brouwer, secretaris

*De zogenoemde
pelgrimsdeur van
de Onze-Lieve-
Vrouwetoren.*

Foto: Fons Boink

uur staan gidsen klaar om u in groepen door de stad te voeren en te laten genieten van het oude en nieuwe moois dat deze stad te bieden heeft.

In Amersfoort is de enige Nederlandse Beiaardschool gevestigd. Speciaal voor ons zullen tussen 12 en 13 uur en tussen 16 en 17 uur vanuit de Onze-Lieve-Vrouwetoren pelgrimslieparen over de stad klinken.

Tot slot: voor het uitzwaaien van de vertrekkende pelgrims willen we hen al kort laten proeven van de camino aan de hand van korte verhaaltjes, zogenoemde 'pelgrimsparels'. Dat mogen geen uitgebreide verhandelingen over de tocht naar Santiago worden maar korte, bondige (maximaal 250 woorden) beschrijvingen van bijzondere voorvallen.

Noteert u 21 maart 2015 vast in uw agenda. Wij hopen u dan te mogen begroeten. 🍷

Vacature

Daar de zittingstermijn van de huidige secretaris maart 2015 afloopt, is het bestuur van het **Nederlands Genootschap van Sint Jacob** op zoek naar een

secretaris / bestuurslid m/v

Taken:

- samen met de voorzitter voorbereiden van de bestuursvergaderingen;
- verslaglegging van de bestuursvergaderingen (8 x per jaar) en algemene ledenvergaderingen (2 x per jaar);
- acte de présence geven op jaarlijkse bijeenkomsten met groepen vrijwilligers;
- participeren in beleidsvorming, -vaststelling en -uitvoering;
- behandelen van de correspondentie (bijna geheel per e-mail);
- schrijven van het jaarverslag;
- beheer van het archief;
- contacten onderhouden met een tweetal regio's en een of twee werkgroepen.

Competenties:

- communicatief ingesteld;
- inlevingsvermogen;
- goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid;
- analytisch vermogen;
- ervaring met pelgrimeren;
- kennis van het genootschap of de bereidheid die eigen te maken.

Het betreft een vrijwilligersfunctie, onkosten worden vergoed. Maar de mooiste beloning is de voldoening die u haalt door bezig te zijn met iets waar uw hart ligt.

Voor meer informatie: Joost Bol, voorzitter, tel. 06 413 029 02.

Wilt u solliciteren? Dan graag voor 20 januari 2015 een e-mail voorzien van een kort cv en motivatie naar: voorzitter@santiago.nl.

De Sint-Joriskerk te Amersfoort.

Foto: Fons Boink

Aanmelding landelijke bijeenkomsten gewijzigd

De wijze van aanmelden voor de landelijke voor- en najaarsbijeenkomsten is gewijzigd. Dit heeft te maken met het feit dat op die manier de *Jacobsstaf* gelijkmatiger over het jaar kan verschijnen. U meldt zich voortaan aan via de website, en alleen bij uitzondering via een papieren formulier. Hoe dat gaat leest u hieronder.

Hoe was het?

In de *Jacobsstaf* die vóór de landelijke ledendag verscheen, werd het programma van die ledendag opgenomen. Tevens was – op de adresdrager – het aanmeldingsformulier toegevoegd. U kreeg via de digitale nieuwsbrief *Ultreia* en de website de melding dat het programma op de website stond en dat u het digitale aanmeldingsformulier kon gebruiken om u aan te melden.

Hoe wordt het per januari 2015?

In de *Jacobsstaf* die vóór de landelijke ledendag verschijnt, staat het programma. Er wordt geen aanmeldingsformulier meer bijgevoegd.

U kunt u aanmelden via het digitale aanmeldingsformulier op de website. In *Ultreia* en op de nieuwspagina van de website wordt aangekondigd dat het programma geplaatst is en dat het digitale aanmeldingsformulier beschikbaar is.

Nadat u bent ingelogd, kunt u het formulier invullen en verzenden.

Alleen voor leden die zelf niet over internet beschikken, wordt een uitzondering gemaakt. Leden van wie geen e-mailadres bij onze administratie bekend is, krijgen per brief een korte uitleg van het programma en een aanmeldingsformulier.

Het aanmeldingsformulier kan niet aangevraagd worden bij de ledenadministratie.

Leden die wel een e-mailadres hebben en nog geen account hebben aangemaakt in de website wordt dringend verzocht dit alsnog te doen. Heeft u daarbij problemen, neem dan contact op met de webmaster (webmaster@santiago.nl). U wordt dan snel en goed geholpen.

(advertentie)

Topo-Aktief
WANDEL- & PELGRIMSREIZEN

Wilt u pelgrimsroutes op een comfortabele manier wandelen?
Alleen of met uw eigen gezelschap?
In een hotelkamer voor uzelf en eventueel met vervoer van bagage?

Bel 06 233 791 31 of kom langs op de Lange Hezelstraat 32 in Nijmegen.
www.topo-aktief.nl

Verhalen van een solitaire tegenligger

Verder onderweg

Toen bekend werd dat Jeroen Gooskens (1941-2013) wegens een ongeneeslijke ziekte niet meer lang te leven had, besloot zijn vriend Leo Jacobs tot een bloemlezing van diens teksten. Het is een 'vervolg' op zijn boek *Ver onderweg* over zijn camino naar Santiago de Compostela. Het voorwoord heeft Jeroen niet meer kunnen schrijven, maar hij bedacht nog wel de titel: *Verder onderweg*, een knipoog naar zijn eerste boek over de camino.

De beste pelgrimsverslagen zijn niet geschreven door pelgrims die schrijver willen worden, maar door goede schrijvers of denkers die pelgrim werden, stelt Bram van der Wees elders in deze *Jacobsstaf* (zie p. 22). Ik moest daaraan denken toen ik in *Verder onderweg* deze passage tegenkwam.

'Pelgrims, ik beschouwde ze vroeger als een soort kwezels en liet me niet graag met dat etiket tooien. Knielen op een bed van violen is mijn keus niet (toespeling op het gelijknamige boek van Jan Siebelink, waarin hij beschrijft hoe het harnas van religie het ware leven onbarmhartig kan verstikken). Maar de camino heeft me van dergelijke bijbetekenissen losgezongen en inmiddels is pelgrim mij een dierbare geuzennaam geworden. Pelgrims zijn van alle tijden en van alle richtin-

gen: mensen onderweg en op zoek, troubadours met open zinnen.'

Tegen de richting in

Ergens midden jaren negentig bekeek ik in een boekhandel de tafel nieuwe boeken. Ik had nog nooit van ons genootschap gehoord en was nog helemaal niet met Santiago bezig. Ik zocht gewoon een mooi boek. De keuze viel op *Ver onderweg*. Uiteindelijk werd ik van lezer een pelgrim. Mede door toedoen van Jeroen. Later heb ik dit verhaal nog meermalen aan Jeroen verteld, dan lachte hij bescheiden.

Het voelt vreemd om nu het allerlaatste boek van Jeroen te recenseren. Ik lees een hoofdstuk dat als een soort vervolg op *Ver onderweg* is geschreven. Jeroen loopt nu vanaf Santiago richting het oosten, nog niet wetend of hij door zal lopen naar Rome waar de wortels liggen van een kerk die zich in de ogen van Jeroen steeds meer van de mensen heeft vervreemd.

De sfeer in dit hoofdstuk is dezelfde als in zijn eerste boek, maar er is veel veranderd. We lezen hoe de aanslag op de Twin Towers en de moord op Pim Fortuyn hem bezighouden.

'Ik treur om de verdomming die de vrede verpulvert, ik gruw van het geweld dat zich als ongenode gast opdringt op het feest van het leven.'

Maar ook Jeroen is veranderd. Zijn toenevende slechthorendheid maakt dat hij de camino soms ervaart als een toeschouwer bij een stomme film. Ook het feit dat hij tegen de richting inloopt, maakt het niet gemakke-

Jeroen Gooskens, *Verder onderweg*. Een bloemlezing uit artikelen, lezingen, preken en gebeden van Jeroen Gooskens (samenstelling: Leo Jacobs). Nijmegen: Valkhof Pers, 2014. 188 p. Prijs: € 12,50.

lijk: 'Maar ik blijf een eendagsvlieg, een solitaire tegenligger die na een korte ontmoeting zijns weegs gaat naar het land dat zij juist achter zich hebben gelaten. Op die weg is heimwee de tweelingzus van de vreugde.'

Zwartrokken

In het hoofdstuk *Van augustijn tot pelgrim* lezen we het boeiende levensverhaal van Jeroen tegen de achtergrond van de veranderende tijdgeest, zowel binnen als buiten de kerk. Jeroen treedt in 1958 bij de augustijnen in. Maar Jeroen blijft zoeken. Onder het motto 'God zoeken is mooi, maar het is hoog tijd dat we meer van de mens begrijpen', gaat hij in 1965 psychologie studeren.

'Het werden spannende jaren. Weg uit de wereld van de zwartrokken, 's morgens op mijn brommertje vanuit het klooster in Culemborg (waar ik veertig jaar jonger was dan de gemiddelde medebroeder) de pont over naar de universiteit van Utrecht (waar ik vijf jaar ouder was dan de gemiddelde student). Dagelijks heen en weer tussen twee werelden die loodrecht op elkaar stonden.'

Maar Jeroen verlangt naar een gezin. Zijn studentenparochie heeft geen enkele moeite met zijn huwelijksplannen en samen met zijn kloosterorde zoekt hij naar mogelijkheden om ook gehuwden binnen augustijns verband te integreren, maar kardinaal Alfrink steekt hier een stokje voor. Op een winterse zondagochtend komt hij persoonlijk in vol ornaat Jeroen in het openbaar suspenderen. Jeroen is teleurgesteld, maar niet verbitterd. 'Tien kloosterjaren gaven me veel, maar om te ademen moest ik verder.'

Tien typen pelgrims

Er is een hoofdstuk met teksten voor de pelgrimdiensten in de Sint-Jacobskapel in Nijmegen, waarin hij vooringing. Jeroen was dan wel van mening dat de hedendaagse kerk zich met zijn regels en dogma's van de mens vervreemd had, in de religie voelde hij zich nog steeds thuis.

'Maar de aard van het beestje blijkt onge-neeslijk religieus, ik blijf talen naar dromen en verhalen die het hier en nu overstijgen en getuigen van onze onstilbare honger naar transcendentie. Het schitterende van religie, het onvergetelijke van de Bijbel, dat zijn de verhalen.'

Verder is er een hoofdstuk met meditatietek-

Foto: Hans Banus (www.hans-banus.nl)

sten en een hoofdstuk met boekbesprekingen uit de Jacobsstaf en overige teksten. Zo is er een ontroerende brief aan de regio Den Haag naar aanleiding van het overlijden van medepelgrim Jan Galjé. Jeroen schrijft hierin ook openhartig over zijn eigen naderend levenseinde: 'Op weg naar een einde dat geen einde kent.'

Is het nu een en al diepzinnigheid in dit boek? Van der Wees schrijft in zijn eerder genoemd artikel dat tekort aan diepgang op twee manieren kan worden opgevangen: goed schrijven en humor. Maar humor hoeft goed schrijven en diepgang niet uit te sluiten blijkt uit de observaties van Jeroen. In *Een kabinet vol kwibussen en kwasten* bespreekt hij tien typen pelgrims, zoals de Bourgondiër. 'Dat ze van het leven en van de camino genieten, hoeft dit type niet te zeggen: het straalt uit hun ogen. Het menu mag een rijk gedekte tafel zijn in een restaurant, of bestaan uit een homp brood en een slok water op de *meseta*, levensgenieters als ze zijn vinden ze allebei lekker.' Tot slot samensteller Leo Jacobs: 'Het is geen boek om in een adem uit te lezen. Het is meer een "brevier" dat je af en toe ter hand neemt om je te laten inspireren of om wat te mijmeren of te mediteren over de dingen die er in het leven toe doen.' 🍷

8 november 2014 presenteerde Leo Jacobs tijdens de algemene ledenvergadering in Roermond het eerste exemplaar van *Verder onderweg* aan Joost Bol, voorzitter van het Nederlands Genootschap van Sint Jacob.

Waarom schrijven pelgrims een boek?

Hét bewijs van je tocht: een egodocument

Wie naar Santiago pelgrimeert heeft veel te vertellen. Bij verjaardagen heb je een aandachtig gehoor en je vrienden zitten klaar voor een interessante lezing. Sommigen werken hun aantekeningen uit tot een persoonlijk verslag en steeds meer pelgrims maken er een echt boek van. De redactie ontvangt regelmatig mooi verzorgde boeken met titels als *Mijn tocht naar Compostela* of *Die vent is gèk!* Bram van der Wees over de drijfveren van schrijvende pelgrims en hun egodocumenten.

De tocht naar Santiago levert een intense ervaring op. De pelgrim onttrekt zich voor een langere periode aan het dagelijkse leven, verkeert soms wekenlang in relatieve eenzaamheid en staat dagelijks bloot aan ontberingen van culinaire en weerkundige aard. Hij ontmoet ook veel mensen uit vreemde landen met wie hij korte maar intense contacten opbouwt, hij bezoekt bijzondere plaatsen en hij krijgt tijd om de wereld en zijn eigen zielloerselen te bestuderen.

De beweegredenen zijn divers en meestal vaag, maar hebben vaak te maken met een keerpunt in het leven. Mensen gaan met pensioen, willen een verlies, scheiding of overlijden markeren of zijn vastgelopen in werk of relatie en willen hun problemen overdenken. Hans Burgman vat het in zijn boek *Losgelopen woorden* zo samen: ‘hij wilde even alles laten liggen, een nieuwe wereld binnentreden, hier en daar verwijlen. Hij wilde ook “zwerven door zijn eigen innerlijk landschap” en “rond dwalen in het arsenaal der ongeleefde dingen”’.

Motieven

Om de ervaring na terugkeer vast te houden en te verwerken helpt het als de pelgrim veel over zijn tocht praat of een verslag schrijft. Door ze op te schrijven kan de pelgrim zijn belevenissen vasthouden, de tocht herbeleven en deze betekenis geven. Hij schept orde in zijn ervaringen en construeert een persoonlijk levensverhaal. Het verslag bevestigt ook de authenticiteit van zijn belevenissen: hij heeft het echt gedaan!

Het geschrift heeft ook een ijdele kant: het bewijst dat de schrijver een bijzondere persoon is. Iemand die het avontuur niet schuwt, kan nadenken over het leven, de sleur weet

De Boekenwurm
(Carl Spitzweg, ca. 1850).
Museum Georg Schäfer, Schweinfurt

te doorbreken en open staat naar anderen. Hij is op eigen kracht veranderd door zijn tocht. Het verslag bewijst dat hij lid geweest is van de wereld van de pelgrims, een sociale gemeenschap met een geheel eigen verbondenheid en eigen tradities.

Ook legt de pelgrim door zijn relaas het motief van zijn tocht vast en vormt het in zekere zin een verdediging van zijn lange afwezigheid: om een ander mens te worden, moest hij er immers wel een tijdje tussenuit.

Na de tocht moet de pelgrim weer terug naar de gewone wereld. Ook hiervoor is het vastleggen van zijn verhaal belangrijk. Het is deel van het overgangsrитуeel naar de gewone wereld en belangrijk voor zijn re-integratie.

Een goede pen en humor

De meeste reisverslagen in boekvorm kenmerken zich door een gelaagde structuur. Laten we ze 'de vier O's' noemen:

1. **Onderweg.** Het eerste niveau is het dagelijks verslag: de route ('In de stad zelf is veel moois te zien'), het onderdak ('Ook vannacht sliep ik weer alleen'), het eten ('We eten gezellig wat varkensvlees met sla en patat') en het weer zijn hierin de belangrijkste elementen. Samengevat: 'Bij aankomst nam ik eerst een lekker biertje'.
2. **Ontmoetingen.** Op het tweede niveau brengt men diepte in de belevenissen door de ontmoetingen en de gesprekken te beschrijven. ('Ze vindt het helemaal niets dat ik niet door het industriegebied van Burgos wil lopen en de bus neem'.)
3. **Overwegingen.** Op het derde niveau lezen we waarover de pelgrim onderweg heeft nagedacht. ('Die dag denk ik na over dat wonderlijke fenomeen, het Romeinse Rijk'.)
4. **Oriëntatie.** Een enkeling weet te transcenderen naar het vierde niveau: reflecties op het eigen bestaan. ('Ik ben de enige die besta, en alle andere wezens zijn alleen maar patronen op het behang waarmee ik de muur van mijn ziel bekleed heb'.)

De schrijvers vullen die niveaus op verschillende manieren in en niet iedereen komt aan niveau drie of vier toe. Eventueel tekort aan diepgang kan op twee manieren worden opgevangen: goed schrijven en humor. Al ben je nog zo'n goede pelgrim, heb je veel meegemaakt, een godvruchtige tocht gemaakt of heel veel andere pelgrims gesproken – alleen

daardoor ben je nog geen goede schrijver. De beste verslagen zijn niet geschreven door pelgrims die schrijver willen worden, maar door schrijvers en denkers die pelgrim werden: Paulo Coelho, Hans Burgman, Jeroen Gooskens. Zij weten speels met de niveaus om te gaan, ze verbinden de buitenwereld met hun binnenwereld, ze omzeilen clichés en vinden formuleringen voor nieuwe gevoelens ('Ik vrees het einde meer dan dat het wenkt'.)

Ook humor draagt bij aan een mooi boek. Dat kunnen hilarische grappen zijn of een fijnzinnige kijk op wat er in de omgeving

De pen is de tong van de geest (Miguel de Cervantes)

plaats vindt ('In de bar maakt madame Marie furore, uit de verre omtrek komt mansvolk naar het café. Met kennersogen combineren ze het glaasje *pastis* met staren naar de schoonheid achter de tap. Dan komt de man van Marie thuis; voor oude en jonge bokken het sein om af te druipen, thuis wacht het avondmaal.')

Welk doel heeft de schrijver met zijn boek? De een wil zijn dagboek, zijn opgetekende ervaringen en gedachten openbaren aan vrienden en familie. De ander wil getuigen van zijn geloof in God. De derde wilde altijd al eens een boek schrijven, maar had geen onderwerp. De vierde is ineens expert op het gebied van pelgrimeren en wil dit delen met anderen. En voor allen geldt: wie schrijft, die blijft. 🍷

De citaten komen onder meer uit *Losgelopen woorden* van Hans Burgman en *Ver onderweg* van Jeroen Gooskens.

Uw pelgrimsboek in de Jacobsstaf of in de bibliotheek?

De Jacobsstaf zal in de toekomst regelmatig een pelgrimsverslag bespreken. Heeft u uw tocht vastgelegd in een boek, stuur het dan naar Redactie Jacobsstaf, Janskerkhof 28a, 3512 BN Utrecht.

Spelregels:

1. De redactie bepaalt welk boek gerecenseerd wordt, door wie en op welke wijze.
2. Alle ontvangen boeken gaan na beoordeling naar de bibliotheek van het genootschap.
3. Boeken dienen gratis ter beschikking gesteld te worden.

‘Het Franse ontbijt stelt niets voor!’

Die vent is gèk!

Theo Kors uit Haarlem maakt de tocht in 2007 te voet in 106 dagen. Hij werkt zijn dagboeknotities uit tot een egodocument met een treffende titel. Hoe verhoudt zijn boek zich tot de criteria van de redactie?

‘Die vent is gek’, riep zijn neefje toen Theo Kors de familie liet weten van plan te zijn 2500 kilometer te gaan lopen. Theo omarmde deze uitspraak en maakte er de titel van zijn boek van.

Dit is een klassiek voorbeeld van een reisverslag. Uit zijn dagelijkse aantekeningen maakte de auteur hoofdstukjes van vijf tot zeven dagen, hapklare brokken met kopjes als ‘God heeft gevoel voor humor’ en ‘Kan ik bij u biechten?’. Hier verraadt zich direct de actieve kerkganger.

Theo is een gewone verteller, soms wat wildlopig (maar dat is ons pelgrims niet vreemd), met nu en dan een interessante observatie. Een spanningsboog ontbreekt en de soms lange en integrale e-mails die hij onderweg verstuurde, vertragen het verslag. De dagelijkse observaties omvatten vooral omgevingsbeschrijvingen. Theo is meestal blij met wat hij ziet en hoort. Soms schrijft hij over de camino en Sint-Jacob, maar erg uitgebreid gaat hij niet in op de achtergronden van de pelgrimage.

Al lezend leer je Theo kennen als een open, oprechte en eigenwijze man. Hij is dol op ontmoetingen en loopt ook graag dagenlang met dezelfde mensen op. Niet iedereen is daar blij mee, getuige de Nederlandse vrouw die hem en een wandelmaat laat weten de volgende dag alleen verder te zullen gaan. Wanneer de laatste haar enkele dagen later belt, vraagt zij of hij Theo ‘nog niet afgeschud’ heeft. Dat is geen fijn bericht, maar Theo leert ervan en legt het openhartig vast.

Theo is ook een gelovig man, die graag vertelt over zijn geliefde parochie en zijn geloof. Dat leidt ook tot vrolijke discussies met medepelgrims. Bidden voor de overledenen? Dat is vreemd. Die zijn immers al veilig bij God? Juist voor de nabestaanden moet je bidden!

Die vent is gèk! is strak chronologisch geschreven. Theo grossiert in dagopeningen: ‘De vijf Belgen slapen nog en wij sluipen in alle vroegte naar buiten’, ‘Het Franse ontbijt stelt niets voor!’, ‘Vanuit Tonnerre zijn wij al voor zeven uur op pad’, en ‘Aan mijn ontbijt-tafel vandaag: twee Denen ...’ Zo weet Theo de lezer toch nog in spanning te brengen: hoe zal zijn volgende ochtend zijn?

En de humor? Die verbergt hij zorgvuldig, maar toch lukt dat niet altijd. Als Theo halverwege Frankrijk overweegt om er mee op te houden en telefonisch aan zijn vrouw vertelt dat hij de volgende dag zal terugreizen, antwoordt zij: ‘Ik weet niet hoe laat je dan thuis zult zijn, maar als je eerder bent dan ik, schil jij dan alvast de aardappelen?’

Theo gaat de volgende dag gewoon door. 🍷

De redactie beoordeelt het uitgekozen boek mild maar rechtvaardig en let daarbij op tien aspecten:

- a de vier O's van het reisverslag (zie pagina 23): onderweg, ontmoetingen, overdenkingen, oriëntatie
- b schrijfstijl
- c humor, spanning, originaliteit
- d motief en boodschap

Die vent is gèk! van Theo Kors scoort op vijf van de tien aspecten. We leren de schrijver aardig kennen. Dit is een gewoon verslag van een gewone, mooie tocht van een af en toe gekke vent.

Theo Kors, *Die vent is gèk!*
2014, 243 p. Prijs € 18,75.
Het boek is o.a. te bestellen
bij Denieuwebestseller.nl.

Heiligen weer dichterbij huis

Elke pelgrim komt op zijn tocht een bonte verzameling aan heiligen tegen. Hij ontmoet Jacobus en andere apostelen, Maria en Maria Magdalena, maagden en martelaren, kerkvaders en ordestichters, asceten en missionarissen, pestheiligen en noodhelpers.

Het aantal 'erkende' heilige mannen en vrouwen is groot en neemt nog steeds toe. Op zondag 27 april van dit jaar werden de pausen Johannes Paulus II (1978-2005) en Johannes XXIII (1958-1963) heilig verklaard door paus Franciscus I. Het register van heiligen werd hiermee uitgebreid tot 5416.

In 2007 was pater Karel Houben (1821-1893) de laatste Nederlander die deze eer te beurt viel. Hij verrichtte veel wonderbaarlijke genezingen. De zaligen Peerke Donders en Titus Brandsma zitten nog in het voorportaal.

Heiligen zijn voorbeelden voor gelovigen. Ze verblijven in de hemel dicht bij God en laten

zien wat Hij van ons verlangt. Ze zijn ook makkelijk benaderbaar bij het invoeren van troost en genezing.

Tot voor kort zijn christenen altijd vertrouwd geweest met heiligen. Hun namen en afbeeldingen kwamen dagelijks tegen in kerken, in huizen en op straat en bij de vele feestdagen. Heiligen werden herkend aan hun attributen. Zo werd de heilige Rochus toen niet verward met Jacobus. Rochus toont ons ter onderscheid een pestbuil op zijn bovenbeen. En voor alle zekerheid heeft hij ook nog een tweede attribuut: een hondje met een brood in de bek naast zich.

Nu is dat anders. We kennen onze heiligen niet meer zo goed. Wat is een heilige? Hoe wordt je heilig? En wat kan een heilige voor je betekenen? Dit themanummer wil de heiligen weer dichterbij huis brengen. 🌸

'Een bonte verzameling aan heiligen.'

Foto: Tieleke Huijbers

Tieleke Huijbers

Heilige boontjes en heilige botjes

Over heiligen en relikwieën

Wat zijn heiligen? Wat is het verschil tussen een zalig- en heiligverklaring? Wat zijn relikwieën en hoe gaat de Kerk daarmee om? Tieleke Huijbers legt het uit en geeft de antwoorden.

Heiligen: 'mensen (m/v) die zich – bijna buitensporig – 'goed' gedragen; in aan het absurde grenzende mate zelfopofferend zijn; bezeten geweest lijken te zijn van een 'dwang tot heiligheid'; uitblinken in wijsheid'. Zulke mensen bestonden en bestaan over de hele wereld en in alle culturen en religies.

Binnen de Katholieke Kerk, waarover dit artikel gaat, zijn er nog een paar extra nuances: iemand is niet vanzelf in staat tot zulke uitzonderlijke prestaties: hij kan dat alleen maar opbrengen dankzij een bijzondere genade van hogerhand. In het dagelijkse leven is hij niet per se een 'heilig boontje', maar een gewoon mens dat regelmatig, dankzij goddelijke inspiratie, boven zichzelf uitstijgt. Na

zijn dood is zo iemand dan ook met zekerheid in de hemel. De Katholieke Kerk bevestigt dat in een officiële verklaring: de heiligverklaring.

Het ontstaan van heiligen

In het allereerste begin was iedereen die gedoopt was heilig; Paulus heeft het in diverse brieven meerdere malen over 'de gemeenschap der heiligen' en bedoelt daarmee 'zij die verbonden zijn door het geloof in Christus'.

Toen er onder het Romeinse bewind christenen werden vermoord om hun geloof, te beginnen met Stefanus en de meeste van de apostelen, kreeg het begrip heilig een extra lading: zo'n martelaar is zeker in de hemel en wie weet wil hij wel een goed woordje voor jou doen bij God, als hij nou eens met jou meebidt ... Zo ontstond het gebruik om tot heiligen te gaan bidden, vooral op hun sterfdag (niet hun verjaardag, de toetreding tot de hemel is veel belangrijker).

Maar je kan toch rechtstreeks tot God bidden? Waarom zou je dat via zo'n omweg doen? Jawel, maar er waren tijden dat men God beschouwde als veel te hoog verheven. Zijn zoon Christus was tijdens zijn leven op aarde nog wel 'aanraakbaar' geweest, maar die werd te veel 'opgehemeld'. Maria dan? Daar gebeurde eigenlijk hetzelfde mee. En dus bleven de medemensen over (vrij naar Harry Kuitert, gereformeerd theoloog en ethicus).

In de vierde eeuw bekeerde de Romeinse keizer zich tot het nieuwe geloof en werden er geen christenen meer vermoord. Gewone, maar wel buitengewoon christelijk levende mensen, werden nu ook beschouwd als 'heilig' en dus in de hemel. Als een grote, steeds

Medaille van de
reisheilige
Sint-Christoffel.

groter wordende, groep mensen daarvan overtuigd was, dan was dat ook zo.

Toen het er zoveel werden dat het niet meer bij te houden was en er meerdere heiligen op één dag te vereren vielen, werd in de negende eeuw het feest van Allerheiligen ingesteld (1 november).

Logisch dat er op die manier een ondoorzichtige wildgroei ontstond (bijvoorbeeld de heiligverklaring van Karel de Grote, een politieke stunt die in de twaalfde eeuw plaatsvond), en praktijken die bedenkelijk veel op afgoderij leken en die als het ware het zicht op God verduisterden. De leiding van de kerk begon zich ermee te bemoeien en trok vanaf de tiende eeuw het onderzoek naar en de uitspraak over heiligheid naar zich toe.

Hoe word je heilig?

Iemand die zich tijdens zijn leven als een heilige heeft gedragen is dus niet automatisch in de hemel?

Nee, zo simpel is het niet: echt Heilig zijn – met een hoofdletter – is namelijk een status die sinds de zeventiende eeuw uitsluitend wordt toegekend door de Katholieke Kerk, in de persoon van de paus. Allereerst moest er vanuit een groep van mensen een langdurige en sterke affectie bestaan voor een bepaalde persoon. Daarna werd er binnen het bisdom waartoe de heilige in spe behoorde

een diepgaand onderzoek ingesteld; er werden verschillende processen gevoerd tussen aanvragers en zogenaemde advocaten van de duivel (zij die ervoor betaald werden om misstapjes op te sporen; zij konden eventueel de heiligverklaring tegenhouden). Dat duurde soms eeuwen, kostte veel geld en het kon dus zelfs een centenkwesitie zijn of de heiligverklaring doorging of niet. Rijke kloosterordes en kapitaalkrachtige bisschoppen hadden dus veel meer kans dan een klein boerendorp.

Een lastige voorwaarde is dat er ook wonderen gebeurd moesten zijn. Meestal gaat het om onverklaarbare genezingen.

Als alles – nog steeds binnen het bisdom – in orde bevonden is gaat de zaak naar een college van specialisten in Rome: de Heilige Congregatie voor de Heiligverklaringen. Dat verifieert nogmaals alle verklaringen, legt de wonderen voor aan een vijftal deskundigen en daarna is de beslissing aan de paus. Soms klopt er iets niet met dat wonder maar de paus kan daarvoor dispensatie verlenen, bijvoorbeeld als de persoon in kwestie voor zijn geloof gestorven is.

Tijdens een officiële plechtigheid treedt daarna de bisschop van het bisdom waar de kandidaat-heilige vandaan kwam voor de paus en verzoekt formeel om de zaligverklaring: de eerste stap op weg naar heiligheid.

Het martelaarschap van de heilige Laurentius, met twee Dominicanessen (Jacobello del Fiore, 1439).
Bron: Schilderijencollectie Rijksmuseum (SK-A-4001)

Zalig of heilig?

Een zalige mag men – zij het alleen binnen een bepaald gebied – vereren maar niet aanbidden, dat wil zeggen, geen goddelijke eer bewijzen, want dat mag alleen maar tegenover de drie Goddelijke personen van de Heilige Drie-eenheid. De heiligverklaring of canonisatie (toegevoegd worden aan de officiële lijst van heiligen) volgt eventueel later. Daarvoor moet er na de zaligverklaring opnieuw een bewezen wonder plaatsgevonden hebben. Dan volgt er wederom een mooie plechtigheid in Rome. Een heilige heeft een eigen feestdag en men mag hem over de hele wereld vereren.

Zaligen en heiligen kunnen zelf geen wonderen doen; als dat gebeurt komt dat door Gods inwerking en hooguit op hun voorspraak.

Tegenwoordig hebben pausen aanzienlijk minder tijd nodig om tot zalig- en heiligverklaringen te komen. Zeker nadat paus Paulus VI de procedures vereenvoudigde en de ‘advocaten van de duivel’ verving door gewone deskundigen. Paus Johannes Paulus II heeft bijvoorbeeld meer dan 450 heiligverklaringen en meer dan 1300 zaligverklaringen op zijn naam staan.

De laatste verklaarde heiligen zijn twee pausen: Johannes XXIII en Johannes Paulus II. Sinds 27 april 2014 zijn zij toegevoegd aan de officiële heiligenkalender.

De honger naar relikwieën

Heiligenbeelden en overblijfselen van heiligen (relikwieën of relieken) worden gebruikt omdat zij het de gelovige makkelijker maken zich in te leven in de heilige. Niet omdat die voorwerpen zelf een wonderkracht zouden hebben. Dat te denken zou afgoderij zijn.

De stap naar het toekennen van krachten aan en de verering van overblijfselen, zoals beenderen, nagels, tanden, haren of bloed, of voorwerpen die met hen in contact zijn geweest (kleding, attributen, aarde van zijn graf), is een begrijpelijke. Dat besef was er al in de eerste christentijd toen er in de catacomben van Rome herdenkingsdiensten werden gehouden op de graven van martelaren en men zich bij voorkeur naast een heilige liet begraven: op de dag des oordeels kon je dan zijn hand vastpakken en zo versneld mee de hemel ingaan.

Met name in de middeleeuwen leidde dit soms tot absurde en hilarische toestanden.

In de kerken verdrongen drommen pelgrims zich om de heilige resten te kunnen aanraken of minstens te zien. Aangezien dat vaak niet lukte bevestigden ze op hun hoofd een spiegeltje en het daarin weerspiegelde beeld maakte dat spiegeltje weer tot een nieuwe relikwie. Feitelijk gaat het nog steeds zo: in Lourdes kun je medailles kopen van Maria maar het wordt pas een echte relikwie als die is ‘aangestroken’ aan de grot.

Delen van heiligen worden opgeborgen in vaak buitengewoon kostbare houders, soms in de vorm van het bewaarde lichaamsdeel, denk bijvoorbeeld aan de armrelik van Jacobus in Roermond (zie *Jacobsstaf* 103, p. 39). Daarin worden ze in en buiten de kerk rondgedragen tijdens plechtige processies ter gelegenheid van een feestdag, of bij calamiteiten. Naarmate de geloofsijver en daarmee het geloof in het belang van heiligen en relieken toenam en dus de behoefte aan relikwieën veel groter was dan het aanbod, nam ook het misbruik ervan toe.

Pelgrims trokken naar het Heilige Land op zoek naar de allerheiligst denkbare relikwieën: die van Christus en van Maria. De meest onwaarschijnlijke zaken kwamen er uit de lucht vallen: de kaars die bij de kribbe brandde, het doopwater, een flesje met moedermelk van Maria, doornen uit de doornenkroon, stukjes kruishout, de lijkwade, de spijkers, de complete trap uit het paleis van Pilatus in Jeruzalem.

Maar de reis naar het heilige land was lang en gevaarlijk, zeker toen het in handen viel van de moslims. De vraag naar relikwieën in het christelijke Westen nam enorm toe en de islamitische overheersers maakten daar grif gebruik van en zorgden er wel voor dat de voorraad op peil bleef. Ze verkochten vervalste relikwieën voor veel geld aan de pelgrims.

Maar ook de christenen zelf hadden geen probleem met bedenkelijke praktijken: populaire relikwieën werden versplinterd, zelfs het kleinste stukje zou net zo heilig zijn als het geheel. Talloos moeten de vervalsingen geweest zijn. Erasmus vroeg zich ironisch af hoeveel gebouwen je zou kunnen neerzetten van alle ‘echte’ stukjes kruishout. En welke van de drie hoofden van Johannes de Doper is nou de echte? Er circuleren wel dertig ‘echte’ spijkers en meer dan twintig kerken beroepen zich erop de voorhuid van Jezus in bezit te hebben!

De lijkwade van Turijn.

Foto: Giuseppe Enrie

Concurrentiestrijd

Dat christelijke instanties zo'n belangstelling hadden voor heilige voorwerpen heeft ook te maken met een zakelijke kant: het in bezit hebben van een belangrijke relikwie trok veel pelgrims en bracht dus geld in het laatje. Zo ging dat bijvoorbeeld met de relieken van Sainte-Foy: die werden met een list ontvreemd uit het klooster van Agen en naar Conques gebracht. Sainte-Foy deed in haar nieuwe woonplaats met hernieuwd enthousiasme meer wonderen dan ooit en bracht ontelbare pelgrims op de been. Daarom staat er nu zo'n prachtige kerk en een schatkamer vol kostbaarheden in Conques.

En zo verrezen er vanaf de elfde eeuw talloze kerken gewijd aan meer of minder populaire heiligen. Natuurlijk bezaten niet alle kerken en kloosters een belangrijke relikwie, maar in geval van nood kon men er ook een huren: Rome (een onuitputtelijk reservoir van gecertificeerde relikwieën) of de plaatselijke aartsbisschop vervulde daarin een belangrijke rol.

Soms gingen beroemde relieken ook op reis: was er ergens een kerk afgebrand dan trok men met populaire relieken rond om fondsen te werven voor de nieuwbouw.

Een vermakelijk voorbeeld: de relieken van Saint-Martin van Tours waren op bezoek in Auxerre, de thuisbasis van die van Saint-Germain. Er ontstond een ordinaire ruzie over welke heilige machtiger was. De beslissing werd overgelaten aan de heiligen zelf: de kist van Saint-Martin werd bij die van Saint-Germain in de crypte van diens kerk geplaatst. Een bedelaar met een huidziekte werd een nacht opgesloten tussen de kisten. De andere dag was de naar Saint-Martin gekeerde kant genezen. Bewijs geleverd! Of hij nóg een nacht mocht blijven voor de andere kant is niet bekend.

In de latere middeleeuwen, met name in wat historica Barbara Tuchman de 'waanzinnige veertiende eeuw' noemt, leek alles mis te gaan: pestepidemieën, oorlogen, scheuring binnen de Katholieke Kerk. De wereld was ondergedompeld in angst en ellende. Geloven in God en de Kerk hielp niet meer. Als gewoon bidden niet meer helpt neemt men makkelijk de toevlucht tot ongewone zaken: afgoderij, bijgeloof, fetisjisme, heksenrituelen. Gods gunsten werden in de aanbidding gegoooid: tegen betaling kon er wellicht bij

Talisman van Karel de Grote, met splinter van het Heilige Kruis (9e eeuw).

Foto: Tieleke Huijbers

God nog wat geregeld worden, voor gestorven dierbaren of voor zichzelf als het eenmaal zover was.

Aan heiligen en hun resten werden soms heel specifieke krachten toegekend: wie van de oudere katholieken herinnert zich niet de Blasiuszegen tegen keelklachten? Sint-Blasius had ooit een jongetje bevrijd van een visgraat in zijn keel. Bezat je een botje van Sint-Laurentius, die de marteldood stierf op een vlammend rooster, dan was je zeker een goede kok. Sint-Hubertus was in zijn pre-heilige leven jager en wie een draadje uit zijn mantel bezat was beschermd tegen hondsdolheid. Veel heiligen zijn echter multifunctioneel: ze zijn goed voor alles!

Santenkraam

Dat er in het begin van de zestiende eeuw een opstand (de Reformatie) ontstond tegen al dat 'misbruik' is alleen maar logisch.

De Kerk reageerde via het Concilie van Trente (1545-1563): ook voor de manier waarop heiligen en relikwieën vereerd dienden te worden werden de regels opnieuw geformuleerd. Bovendien werden vanaf dat moment

*Reliekenkapel in
kathedraal Saint-
Trophime d'Arles.*

Foto: Tieleke Huijbers

relikwieën ook aan een echtheidsonderzoek onderworpen en door een bisschop voorzien van een certificaat. Het zal duidelijk zijn dat veel van de verificaties van toen tegenwoordig geen stand meer houden. En ook dat wetenschappelijk onderzoek naar sommige toprelikwieën, zoals de lijkwade, een heikele zaak is.

Onder invloed van allerlei culturele ontwikkelingen (renaissance, humanisme, verlichting) werd er steeds minder belang gehecht aan heiligen en relikwieën. Toch viel er eind negentiende en twintigste eeuw weer een herleving te constateren: de tijd van het rijke Roomse leven.

Het tweede Vaticaanse Concilie (1962-1965) haalde nog eens de bezem door de hele 'santenkraam': kerken werden witgekalkt en versoberd, alle heiligen en relikwieën waarvan het bestaan of de echtheid niet wetenschappelijk aangetoond kon worden verdwenen van de heiligenkalender (dat was bijvoorbeeld het lot van Sint-Christoffel, de populaire reisheilige waarvan iedere katholieke autobezitter wel een gewijde medaille in zijn auto had), de gipsen heiligenbeelden bleken prima geschikt als stoepkrijt en veel relikwieën werden verkocht: de houders hadden tenslotte nog enige antiekwaarde. Een soort tweede beeldenstorm, noemden sommigen dat.

Van deze tijd?

Die hele heiligen- en relikwieëndevotie is toch zeker niet meer van deze tijd? Sprookjes, bijgeloof en folklore. Maar kijk dan eens naar alle mensen op het Sint-Pietersplein die zichtbaar ontroerd zijn bij een zalig- of heiligverklaring of de drukte bij de grot in Lourdes. En wat te denken van de enorme belangstelling toen in 1999 de relikwieën van de Heilige Theresia van Lisieux tijdens een wereldtoernooi Den Haag aandeden. Of de processies die voorzichtig weer gehouden worden door de straten van katholieke gemeenten.

En neem nou onze eigen Jacobus: zijn arm in Roermond en de grootste rest van zijn gebeente in Santiago worden nog steeds vereerd. Onder al die mensen die in de rij staan voor de 'knuffel' en voor de reliekenkist in de crypte zijn er ongetwijfeld velen die voor méér komen dan alleen maar voor de traditie en het ritueel.

Net als in de middeleeuwen zijn er ook nu op heel veel vragen geen antwoorden te vinden en wellicht is het ook daarom dat een relatief grote groep mensen geneigd is om te proberen die antwoorden te vinden in het bovennatuurlijke. Heiligen behoren tot die magische wereld van 'daarboven'. 🌸

*Meer lezen: de catalogus bij de tentoonstelling *De weg naar de hemel* van Henk van Os (De Prom, 2001).*

De Heilige Jacobus de Meerdere (Le Puy-en-Velay, 15e eeuw).

Foto: Tieleke Huijbers

Danielle van Dijk

‘De apostel der apostelen’

Maria Magdalena, grondsteen van het christendom van de liefde

Maria Magdalena, de vrouw naast Jezus, is met vele mysteriën omgeven. Feit is dat een van de mooiste kerken aan de route naar Santiago, die van Vézelay, aan haar gewijd is. Esotericus Danielle van Dijk over deze ‘apostel der apostelen’ en haar verering in Vézelay.

Wie kent Maria Magdalena niet uit de evangeliën? Over haar wordt verteld dat zij de vrouw was aan wie Jezus na zijn opstanding als eerste verscheen. Zij was ook de vrouw die Jezus’ voeten zalfde met kostbare nardusolie, enkele dagen voor zijn kruisiging. Iedereen weet dat zij een zeer belangrijke vrouw was in het leven van Jezus.

De Rooms-Katholieke Kerk heeft Maria Magdalena echter in de loop der eeuwen de rol van boetvaardige zondares toebedeeld. Na een leven van zonde zou Jezus ‘zeven demonen’ bij haar hebben uitgedreven (Marcus 16:9), waarna zij hem eeuwig trouw bleef. Zij werd de heilige van de boetedoening: Sint-Maria.

Deze voorstelling van zaken is geheel onjuist. De Rooms-Katholieke Kerk heeft dit ook toegegeven. In 1969 heeft zij onder druk van de vernieuwingsbeweging officieel verklaard dat Maria Magdalena nooit een zondares is geweest. Dat was echter veel te laat om de beeldvorming over haar te kunnen keren. ‘Zeven demonen uitdrijven’ staat voor het verkrijgen van de zeven trappen van inwijding, weten we nu.

Nag Hammadi-geschriften

Wie Maria Magdalena in werkelijkheid was, wordt gelukkig in onze tijd steeds duidelijker. Geheime teksten, gevonden in 1945 in stenen kruiken in het woestijnzand bij Nag Hammadi (Egypte) laten een heel ander beeld

van deze vrouw zien. Deze geschriften uit de tweede en derde eeuw na Christus werden in de vierde eeuw streng verboden door de Romeinse (Roomse) Kerk. Het waren teksten en evangeliën van het allereerste christendom. Zo werden onder andere de evangeliën van Thomas, Filippus en Maria Magdalena aangetroffen.

Uit deze teksten, die pas decennia later openbaar werden gemaakt, blijkt dat Maria Magdalena vanaf het allereerste begin van het christendom de ‘apostel der apostelen’ was en de intieme vertrouweling van Jezus. Zij was de eerste vrouw die het Christusbewustzijn kon dragen, het hoogste en meest liefdevolle bewustzijn, zoals alleen Christus dat kende. Zij was de grondsteen van het oorspronkelijke christendom, het christendom van de liefde. Zij stond als enige met Jezus’ moeder en Johannes onder het kruis en mocht hem ook zalven. Beide handelingen waren in die tijd bij de Joden alleen aan familieleden toegestaan. Dat roept de vraag op of zij niet veel meer was dan de ‘apostel der apostelen’.

In het evangelie van Filippus uit de Nag Hammadi-geschriften staat bijvoorbeeld: ‘Drie vrouwen trokken altijd met de Heer op: Maria, zijn moeder, zijn zuster en Maria Magdalena, die zijn metgezellin wordt genoemd. Want zowel zijn zuster als zijn moeder als zijn gezellin heette Maria.’ (Filippus 25).

En ook: ‘Jezus hield op een andere manier van Maria Magdalena dan van de andere leerlingen en hij kuste haar vaak.’ (Filippus 46).

Migdal Eder

‘Maria’ is eerder een titel dan een naam. ‘Maria’ verwijst naar Mirjam, de grote priesteres en lerares uit het Oude Testament, de zuster van Mozes en Aäron. De naam Maria duidt

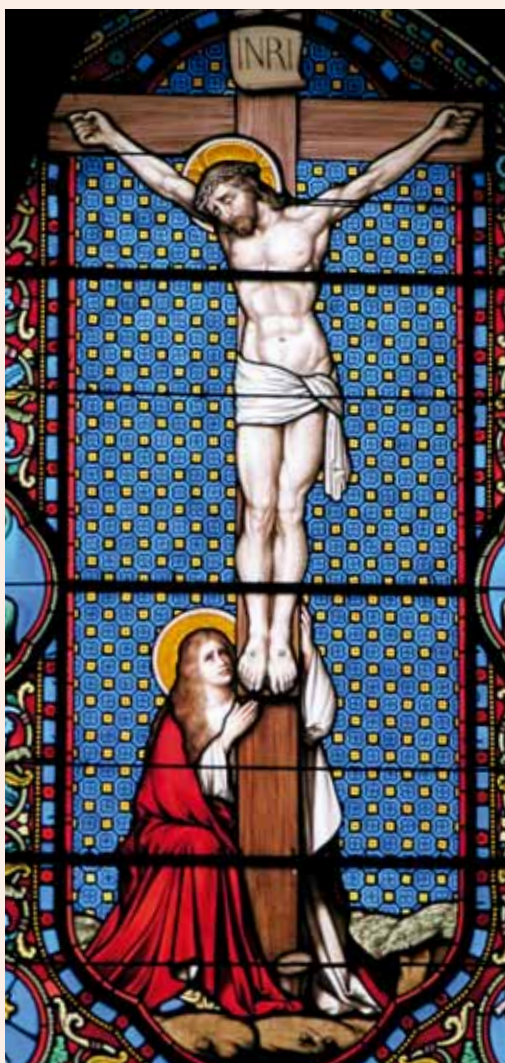
in de tijd van Jezus op een vrouw die een hoge priesterlijke taak vervult in een geestelijke gemeenschap. Zo was ook Maria, de moeder van Jezus, een belangrijke ingewijde van de tempel. Jezus' beide zusters heetten ook Maria: Maria Salomé en Maria Jacoba. Deze twee Maria's worden elk jaar nog steeds vereerd in het plaatsje Saintes-Maries-de-la-Mer aan de Middellandse Zee.

Magdalena is een verbastering van de Hebreeuwse eretitel 'Migdal Eder', wat (Grote) Wachttoeren van de kudde betekent. Maria Magdalena waakt over de kudde van Jezus, de Goede Herder. Vroeger werd altijd gedacht dat zij uit het plaatsje Magdala in Galilea kwam. Dat is echter niet juist. Zij kwam uit Kapérnaüm aan het meer van Galilea, waar haar vader hogepriester in de tempel was.

Patroonheilige

Maria Magdalena is de beschermheilige van weduwen en wezen, armen en zieken, zwangeren en pasgeborenen, onderdrukten en gevangenen. Vaak wordt zij afgebeeld met een grote mantel, die zij uitspreidt over allen die beschutting bij haar zoeken. Zij is ook de patrones van zeevaarders, wijnbouwers en tuiniers. Cassianieten, cisterciënzers, franciscanen en dominicanen vereerden haar oorspronkelijk als hun schutspatroon. Later werd dit Maria de moeder. Marie Madeleine is tevens de patroonheilige van de Provence. Volgens de traditie ging zij immers na de dood van Jezus met haar dierbaren naar Zuid-Frankrijk om het oorspronkelijke evangelie van Jezus, dat van de liefde, te verspreiden.

Magdalena wordt meestal afgebeeld zonder hoofdbedekking, met lange, loshangende haren om haar te onderscheiden van moeder Maria die veelal een mantel over haar hoofd draagt. De kleuren die Magdalena draagt zijn rood, groen, wit en soms ook blauw of goud. Moeder Maria mag nooit groen dragen, omdat dit de kleur is van de vruchtbaarheid; zij draagt blauw, wit, grijs of zwart en soms rood als onderkleed. Bij het kruis of na de dood van Jezus heeft Magdalena vaak haar haar opgestoken of een doek om haar lange haren gebonden. Haar symbolen zijn de balsempot, de burcht of de toren en het boek, dat ze in haar handen houdt of dat naast haar ligt. Tijdens de Reformatie zijn veel kostbare beelden en schilderijen van haar vernietigd door de protestanten.

Maria Magdalena onder het kruis; glas-in-loodraam in de crypte van de kathedraal te Chartres.

Foto: Danielle van Dijk

Naamsverwarring

Vele kerken en basilieken zijn vanaf de twaalfde eeuw aan Maria Magdalena (Sint-Maria) gewijd, zoals de basilieken in Vézelay en in St. Maximin-la-Sainte-Baume. Ook is ze samen met Sint-Maarten patroonheilige van de Dom te Utrecht en werden er in deze stad jaarlijks processies voor haar gehouden. De Maria Magdalena-klok in de Domtoren behoort tot de grootste en oudste klokken van deze prachtige kathedraal.

Er is in de loop der tijd veel naamsverwarring bij deze kathedralen en kerken opgetreden, omdat de naam Maria meestal alleen werd opgevat als de naam van de moeder van Jezus. Dit was natuurlijk vaak ook zo, maar lang niet altijd. Dezelfde verwarring is opgetreden bij de titel 'Notre Dame' (Onze Lieve Vrouwe) die zowel op Maria Magdalena als op Maria de moeder betrekking heeft. Zo zijn in de gotische Notre Dame-kathedralen

uit de twaalfde eeuw veel beelden en glas-inloodramen van beide Maria's te vinden. Te denken valt ook aan de vele Onze Lieve Vrouwekerken in Nederland en Vlaanderen.

Vézelay

Een van de beroemdste basilieken die aan Marie Madeleine gewijd is, is die te Vézelay. Sinds 1979 staat deze imposante kathedraal op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO. En terecht: het is een schitterende basiliek die in grootte en lengte niet onderdoet voor de Notre Dame-kathedralen, zoals we die kennen uit Parijs en Chartres. Er is voor de bezoeker veel te ontdekken aan beelden en symboliek en veel te beleven aan sfeer: de kathedraal ademt vrijheid en spiritualiteit. Een bezoek aan Vézelay is een machtige ervaring. De basiliek is openlijk aan Marie Madeleine gewijd. Er is geen vermenging met de verering van de moeder Maria opgetreden. De basiliek van Vézelay werd gebouwd in 1096 tijdens de Eerste Kruistocht naar het Heilige Land (1096-1099). Er was toen een enorme opleving van de gnostiek. Maria Magdalena werd 'herontdekt' als de moeder van het esoterisch christendom en de bruid van Christus.

Bernardus van Clairvaux en andere invloedrijke personen wilden in Europa dit oorspronkelijke christendom in ere herstellen. Er

werden kloosters gebouwd langs de pelgrimroutes naar Compostela. Niet veel later werd begonnen met de bouw van de gotische kathedralen, die van origine aan dit oorspronkelijk christendom en dus ook aan Maria Magdalena gewijd werden. Zij was de 'Notre Dame' van het oorspronkelijk christendom. Natuurlijk werd later ook Maria de moeder in deze kathedralen vereerd.

In 1120 brak er een grote brand uit in de basiliek. Waarschijnlijk is deze aangestoken door aanhangers van de Roomse Kerk. Dat was bij de viering van 22 juli, de naamdag van Marie Madeleine. Er zijn 1200 mensen omgekomen door vuur en verstikking. Zij waren in de kerk bijeen om Marie Madeleine te eren en haar feest te vieren. In het jaar daarvoor had de Kerk een concilie bijeen geroepen om de herleving van dit oorspronkelijke christendom de kop in te drukken. De aanhangers waren de katharen en zij moesten het ontgelden. Na de brand werd de basiliek opnieuw opgebouwd in gotische stijl en in alle glorie hersteld.

Bernardus van Clairvaux riep in Vézelay de deelnemers aan de Tweede Kruistocht (1146-1149) bijeen. Vele edelen en hooggeplaatste personen verzamelden zich in naam van Jezus en Maria Magdalena. Het Heilige Land en vooral Jeruzalem moest verdedigd worden tegen de moslims.

Voorgevel basiliek te Vézelay. Maria Magdalena staat voor de lezer aan de linkerkant van Christus. Zijn hoofd ontbreekt. Maria heeft lang haar en een kroon op haar hoofd. Aan de rechterkant van Christus moeder Maria met de traditionele mantel over haar hoofd.

Foto: Danielle van Dijk

Verering

De crypte van de basiliek is niet door de brand verwoest en in oorspronkelijke staat bewaard gebleven. Achter in de crypte is een beeld van de gekruisigde Jezus te vinden. Tegenover hem aan de andere kant wordt Marie Madeleine vereerd. Een van haar botten wordt hier bewaard als een heilig relikwie in een koker van glas en goud, gedragen door twee monniken, twee engelen, een koning en een paus, alle van goud. De kostbare koker is meer dan een meter lang en ingelegd met vele edelstenen.

Of het echt een botje is van Maria Magdalena valt te betwijfelen, maar een feit is dat de relik en de basiliek zeer vereerd werden in de middeleeuwen: pausen, koningen, koninginnen en edelen bezochten de kathedraal om haar te eren. Natuurlijk was de basiliek ook voor het gewone volk een pelgrimstocht waard. Maria Magdalena was er immers vooral ook voor de gewone man en vrouw, voor allen die bescherming bij haar zochten in tijden van nood.

Maria Magdalena en Santiago

De basiliek van Marie Madeleine in Vézelay vormt sinds de twaalfde eeuw het beginpunt van een van de vier grote Franse pelgrimsroutes naar Santiago de Compostela. Op alle routes zijn veel beelden en kerken van Maria Magdalena te vinden. In de loop der tijd is vermenging met de verering van

Reliek van Maria Magdalena in de basiliek te Vézelay. Wat opvalt zijn de twee grote gouden kronen aan de uiteinden van de glazen buis en de open lotusbloemen of 'dennenappels' boven op de relik, symbolen van wijsheid en verlichting.

Foto: Danielle van Dijk

Maria de moeder opgetreden. Te denken valt hier aan de Notre Dame in Parijs, de kathedraal van Chartres, de Saint-Trophime-kathedraal in Arles en de Notre Dame in Le Puy-en-Velay.

Aan het eind van de pelgrimsroute, in de kathedraal van Santiago, prijkt Maria Magdalena met een kroon op haar hoofd en een grote toren in haar linkerhand. 🏰

Verder lezen:

Danielle van Dijk, *Het Christusbewustzijn: een moderne inwijdingsweg* (Christofoor, 2008); Danielle van Dijk, *Maria Magdalena, vrouw naast Jezus: een zoektocht naar het verborgen christendom* (Christofoor, 2012).

(advertentie)

Camino de Santiago de Compostela
wandelen zonder bagage
Wandelen van Sint-Jean-Pied-de-Port - Burgos - Leon - Santiago de Compostela
17 Mei t/m 9 juni 2015 tot Léon
7 juni t/m 23 juni 2015 Léon - Santiago de Compostela
www.TT-wandelreizen.nl

Mireille Madou

Heilige jaren en een heilige deur

In Santiago de Compostela viert men een heilig jaar telkens als 25 juli, het feest van de apostel Jacobus, op een zondag valt. Het ritme waarin de heilige jaren elkaar opvolgen is elf, zes, vijf, zes, elf, enzovoort. Het vorige heilig jaar was 2010. Het volgende wordt 2021. Mireille Madou over het ontstaan en de betekenis van heilige jaren, én over de befaamde heilige deur van de kathedraal.

Het instellen van een heilig of jubileumjaar heeft zijn wortels in het Oude Testament. Het boek Leviticus (hoofdstuk 25) beschrijft uitvoerig hoe de Israëlieten elke *jobel* of vijftigste jaar vierden. Het jubileum was vóór alles een sabbat, een heilig jaar des Heren. Het land moest een jaar rusten. Men mocht niet zaaien en niet oogsten, maar wat vanzelf groeide mocht men opeten. Ook de zaken van sociale aard, grond- en huisbezit, moesten herzien en geregeld worden en de slaven kregen in een heilig jaar hun vrijheid terug. De voorschriften voor de viering van de *jobel* had Mozes op de berg Sinai van Jahweh ontvangen.

In de middeleeuwen werd de joodse traditie niet gevolgd. Men toonde er boven alles interesse voor de aflaten die men ter gelegenheid van een heilig jaar kon verdienen.

De aflat is een door de Rooms-Katholieke Kerk buiten de biecht verleende kwijtschelding van tijdelijke zondestraffen, vooropgesteld dat men in de biecht reeds vergiffenis van de zonde gekregen heeft. De Kerk leert dat er, na de biecht en de penitentie, dikwijls nog schuld van tijdelijke pijn overblijft, hier of in het hiernamaals (het vagevuur) te betalen. Een volle of jubileumaflat verleent de gelovige volledige kwijtschelding van alle tijdelijke straffen.

Vervalsing

Het eerste heilig jaar van de middeleeuwen werd in Rome afgekondigd door paus Bonifatius VIII (1294-1303) in het jaar 1300. Iedere gelovige kon na een bezoek aan de Sint-Pietersbasiliek een volle aflat verwerven. Om te voorkomen dat iemand tweemaal in zijn leven van dit voordeel gebruik zou maken, besliste de paus dat slechts na een eeuw een volgend heilig jaar ingesteld mocht worden. Het succes van dit eerste heilig jaar was echter zo groot en voerde zoveel pelgrims naar Rome dat er in 1350 opnieuw een heilig jaar kwam, door paus Clemens VI (1342-1352) vanuit Avignon afgekondigd. Nog in de loop van de vijftiende eeuw werden de tussenliggende termijnen ingekort tot vijftienvintig jaar. De toenemende behoefte om aflaten te winnen zal hieraan niet vreemd zijn geweest. In Santiago begon men met de viering van een heilig jaar omstreeks 1426. In vele geschriften beweert men nog dat paus Calixtus II (1119-1124), in de apostelstad geen onbekende, de initiator geweest zou zijn van de jubileumjaren. Men beroept zich daarvoor op een bul van paus Alexander III (1159-1181) die moest gelden als bewijs dat de traditie van een heilig jaar in Compostela ouder was dan die in Rome. Het is intussen bewezen dat de bul van Alexander III een vervalsing is uit circa 1500.

De vier portalen

Om tijdens het heilig jaar van Santiago de volle jubileumaflat te verdienen gaat de pelgrim de kathedraal binnen door de heilige deur, de *Puerta Santa* of *Puerta del Perdón*, een deur die enkel in het heilig jaar geopend wordt.

In de middeleeuwen was er nog geen sprake van een heilige deur. De meeste pelgrims

kwamen de kathedraal binnen door het portaal aan de noordzijde. Daar eindigde de Camino Francés. Men kon echter even goed via het westelijk portaal (de huidige *Pórtico de la Gloria*) of langs de zuidelijke *Puerta de las Platerias* het heiligdom betreden. Naast deze drie genoemde hoofdportalen bevonden zich aan de oostelijke zijde van de kerk – de kant van het koor – nog zeven kleinere portalen. Ze worden alle vermeld in de twaalfde-eeuwse *Codex Calixtinus*.

Een traditie wil dat, op een niet nader te bepalen tijdstip, de pelgrims toegang kregen tot de kathedraal langs een van die kleine portalen. Dit bevond zich in de romaanse muur tussen de grote as-kapel San Salvador en de links daarvan gelegen kleinere kapel toegewijd aan de heilige Petrus. Deze ingang lag het dichtst bij het graf en het altaar van Sint-Jacob en droeg de naam *Puerta de San Pelayo*.

Het begrip ‘heilige deur’ ontstond pas later, vermoedelijk naar het voorbeeld van Rome. Daar voorzag men in 1499, de vooravond van een heilig jaar, in de Sint-Pietersbasiliek een speciale ingang voor de pelgrims die de jubileumaflaat wilden verdienen. In Compostela wordt voor het eerst melding gemaakt van een heilige deur in 1521. Men mag aannemen dat het hierboven genoemde kleine portaal die eer te beurt viel.

Barbaars afgebroken

Intussen grepen in de loop van de zestiende en vooral in de zeventiende eeuw heel wat verbouwingen en vernieuwingen plaats, zowel van het exterieur als het interieur van de kathedraal. De renaissance bracht een andere artistieke smaak mee en de toenmalige aartsbisschoppen koesterden ambitieuze plannen om hun kathedraal aan het nieuwe schoonheidsideaal te laten beantwoorden. Het eerste slachtoffer van die vernieuwingsdrang was het twaalfde-eeuwse stenen koorgestoelte van maestro Mateo. Dit gestoelte was 30 meter lang, 8 meter breed en had 72 zitplaatsen in twee rijen boven elkaar. Dit unicum in de Westerse kunst werd in 1603-1604 op barbaarse wijze afgebroken en uit de kerk verwijderd.

Niet alles ging evenwel verloren. Tussen 1611 en 1616 bouwde men het kleine portaal van San Pelayo om tot een monumentale deur. Het is niet bekend of men toen reeds de term

‘Ga het vertellen aan de zevenentwintig van de heilige deur!’

Foto: Harry Keijsers

‘heilige deur’ hanteerde maar dit is niet uitgesloten. De architect gebruikte twaalf beelden van het afgebroken koorgestoelte om die deur te flankeren. Aan elke zijde plaatste hij twee rijen van telkens zes zittende profeten en apostelfiguren. Ruim veertig jaar bleef deze toestand ongewijzigd.

De 27 wijzen

De grote renovatiewerken kwamen er in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Kanunnik José de Vega y Verdugo (1623-1696) stelde in 1657 een plan op om de Plaza de la Quintana een nieuwe façade te geven. Een met balusters bekroonde muur moest over de hele lengte van het plein worden opgetrokken om het een homogeen en harmonisch uitzicht te geven. Aldus zou de volledige romaanse koorpartij met de absiden en absidolen aan het gezicht worden onttrokken.

De werkzaamheden startten in 1658. De monumentale deur, nu wel degelijk de Puerta Santa, die in de muur was opgenomen werd verrijkt met nog eens twaalf beelden afkomstig van het afgebroken koorgestoelte. De

rijen van vierentwintig zittende personages zijn gevat tussen pilasters die een uitspringend hoofdstel dragen. In 1694 verhoogde men dit hoofdstel met een ensemble voorzien van drie nissen en barokke florale ornamenten. In die nissen plaatste men de beelden van Sint-Jacob (in pelgrimskledij) en naast hem, in kleiner formaat uitgevoerd, zijn twee discipelen Athanasius en Theodorus. In totaal telt men aan de poort zevenentwintig beelden, in de volksmond 'de wijzen'

De heilige bronzen deur met zes reliëfpanelen.

Foto: P. Lameiro

genoemd. Indien men in Compostela het antwoord op een vraag schuldig blijft krijgt men de raad: *¡Vall o contar os vinteseite de Porta Santa!* Ga het vertellen aan de zevenentwintig van de heilige deur!

Door de bouw van de barokke muur ontstond een kleine patio die leidde naar de deuropening die ooit de Puerta de San Pelayo was en die toeliet via de kooromgang de kathedraal binnen te gaan. Eigenlijk is die kleine deur de echte Puerta Santa. De majestueuze entree op de Plaza de la Quintana vormt strikt genomen slechts de antichambre van het echte gebeuren: de pelgrim die in het heilig jaar de patio oversteeft om door de kleinere deur naar het graf van de apostel te gaan.

Tot in 2003 was die heilige deur nog van hout. Ze bestond uit één paneel dat versierd was met eenvoudig geometrisch vlechtwerk in licht reliëf aangebracht. Op 31 december 2003, de vooravond van het heilig jaar 2004, is die houten deur vervangen door een bronzen deur. Ze is het werk van de jonge Compostelaanse kunstenaar Suso León.

Door het plaatsen van de bronzen deur is voor het eerst in 2009-2010 het ritueel rond de opening en de sluiting van de heilige deur grondig gewijzigd. Tot dan toe sloot men deze deur af door ze te dichten met een muurtje van los opeengestapelde stenen. Het werd binnen de kathedraal verborgen achter de hierboven vermelde houten deur.

Aan de zijde van de patio kwam eveneens een houten deur. Bij het begin van een nieuw heilig jaar verwijderde men beide houten deuren zodat de wankele muur weer zichtbaar werd. Onder het zeggen van gebeden sloeg de aartsbisschop drie maal met een zilveren hamer op de stenen waarna de muur met groot gedruis instortte. De stenen werden ijverig opgeraapt door de vele aanwezigen en als souvenir mee naar huis genomen. Dit ritueel is nu voorgoed verleden tijd.

De heilige bronzen deur

De bronzen deur bestaat uit twee vleugels die elk 300 kilo wegen. Ze is een geschenk van een dertigtal ondernemingen en professionele organisaties uit Santiago. De voorzijde in de kooromgang van de kathedraal, vertoont zes reliëfpanelen. Achtereenvolgens zijn de volgende taferelen uitgebeeld:

1. De roeping van Jacobus en Johannes. Beiden zijn met hun vader Zebedeus in

een boot. Christus staat aan de oever van de zee van Galilea en spreekt hen toe.

2. De verrezene Christus, gehuld in een lang gewaad met over de hele lengte een sluiting in middenvoor, verschijnt aan elf apostelen.
3. Een plechtstatige Sint-Jacob predikt in Spanje voor drie toehoorders. Op de achtergrond staat een beeld van de *Virgen del Pilar*. Volgens de legende verscheen Maria, staande op een zuil, in Zaragoza aan de apostel om hem moed in te spreken tijdens zijn weinig succesvolle optreden aldaar. Bij het tafereel staat de tekst: PREDIKATIO.
4. Sint-Jacob ligt geknield op de grond. Achter hem staat de beul die met beide handen een zwaard omhoog heft. De begeleidende tekst luidt: DEKAPITATIO.
5. Het lichaam van Sint-Jacob ligt in een bootje en twee engelen houden het zeil recht. TRASLATIO is de verklarende tekst hierbij.
6. Bisschop Theodomirus, met mijter en staf, staat voor een half geopende sarcofaag. Het deksel ervan wordt opgetild door een engel. Onderaan het tafereel leest men: INVENTIO.

De ruimte tussen de reliëftaferelen is kunstig bezaaid met decoratieve motieven, onder meer schelpen en sterretjes.

De deur is geflankeerd door twee beelden, afkomstig van het koorgestoelte van maestro

Mateo. Links ziet men de apostel Judas Thadeus en rechts de profeet Ezechiël.

De achterkant van de bronzen deur komt uit op de kleine patio. Ze is bekroond met een boogvormig timpaan waarin een Christusmonogram, omgeven door een cirkel, is geplaatst. De linkse deurvleugel toont een grote gestalte van Christus. Op de rechtervleugel ziet men een biddende Jacobus en de tekst: DOMINUS MISSIT ME. Onderaan bevindt zich nog een doorlopende fries met een rij van bekende en beroemde pelgrims die het graf van de apostel bezochten.

Volgend heilig jaar

Op 31 december 2020 zal een indrukwekkende processie, geleid door de aartsbisschop van Compostela, door de Puerta de las Platerias de kathedraal verlaten en zich begeven naar de Plaza de la Quintana. Door de monumentale poort en via de kleine binnenplaats zal de aartsbisschop met een sleutel de heilige deur openen.

Op 31 december 2021, als het heilig jaar ten einde loopt, zal opnieuw een processie uit de kathedraal vertrekken. Langs de heilige deur zal ze in de kleine patio halt houden. De aartsbisschop brengt de beide deurhelften bij elkaar en sluit ze af met een sleutel. Van de Plaza de la Quintana zal men via de Puerta de las Platerias terug de kathedraal binnengaan. De sleutel wordt sinds 2010 bewaard in een stenen kist, geplaatst in de kooromgang vóór de heilige deur. 🏰

(advertentie)

Plannen voor een pelgrimstocht?
Jammer als u de taal niet spreekt!

Spaans voor Santiogangers en hospitaleros in Utrecht
Interesse? Bel Corrie Stalenhoef, 030-2944992

Een held onder de heiligen

Sint-Rochus

Veel pelgrims op weg naar Santiago denken met 'onze' apostel Jacobus van doen te hebben als zij een beeld zien van Sint-Rochus. Niet vreemd, want kleding en attributen komen sterk overeen. Harry Keijsers doet uit de doeken wie deze Rochus was en hoe hij zo'n geduchte concurrent werd van Jacobus.

Ons ontbijt zit erop en we zijn bezig de laatste spullen in onze fietstassen te stoppen. Vandaag starten we onze pelgrimstocht naar Santiago. Opeens gaat de deurbel: vriend Adrie komt ons uitzwaaien. Terloops vertelt hij dat hij onlangs een mooi Jacobusbeeldje heeft gekocht. Trots laat hij er een foto van zien.

'Weet je zeker dat het een beeld van Jacobus is?', vraag ik.

'Ja, kijk maar, hij heeft een pelgrimsmantel, een hoed met jakobsschelp en een staf met kalebas bij zich!'

'Maar ... Jacobus heeft toch geen pestbuil op zijn dijbeen en houdt zijn mantel toch niet omhoog. En ... wat doet die hond met dat brood daarbij? Volgens mij is dit een beeldje van Sint-Rochus!', breng ik in. Adrie kijkt me vragend aan.

Deze twee heiligen, Jacobus en Rochus, worden vaak met elkaar verward. Niet zo gek als hun direct in het oog springende attributen zo sterk overeenkomen. Die verwarring speelt ons ook onderweg naar Santiago de Compostela soms parten. Goed kijken is dus het devies.

Heiligen zijn te herkennen aan hoe ze ge-

kleed zijn, aan wat ze in de hand houden of aan wat ze bij zich hebben. Al die attributen verwijzen naar verhalen en legenden over deze heiligen. Daarmee vertellen ze belangrijke zaken over hen en hoe men ze ervaren heeft.

Pestbuil

Rochus wordt afgebeeld als pelgrim met een staf met kalebas in de hand, een – soms korte – pelgrimsmantel en een hoed met daarop een schelp of soms sleutels (als pelgrim naar Rome). Hij is direct herkenbaar doordat hij zijn kleed optrekt en naar een pestbuil op zijn bovenbeen wijst, nu eens met zijn linker- en dan weer met zijn rechterhand, al naargelang op welke dij die buil zit. Doorgaans heeft hij een hond bij zich, die brood in de bek draagt of zijn wond likt. Soms staat er een engel bij die hem verzorgt. Een enkele keer is een rood kruis op de borst zichtbaar. Er bestaat ook een 'kuise Rochus'. Bij dat beeld zit er een gat in zijn kleed, waardoor de wond zichtbaar is. Soms heeft Rochus een strook bij zich met de tekst: '*Eris in peste patronus*' (Gij zult de beschermer tegen de pest zijn). Soms vergezelt een pestlijder hem of wordt hij afgebeeld terwijl hij een pestlijder verzorgt.

Dat een heilige wordt afgebeeld met een zichtbare ziekte of handicap is erg ongebruikelijk. Juist dat heeft ongetwijfeld bijgedragen aan Rochus' populariteit. Door het manhaftig tonen van die wond riep hij verbondenheid op met mensen die leden aan de pest of een andere besmettelijke ziekte. Tege-

Jacobus of Rochus? Het beeldje van vriend Adrie.

Foto: Adrie Mennen

lijkertijd verwees Rochus zo naar het lijden van Jezus Christus, die immers zijn lot ook trouw had gedragen. Zo gaf deze afbeelding aan mensen hoop op genezing.

Wie was Rochus?

Echte historische gegevens zijn er nauwelijks over Rochus. Er bestaat een levensbeschrijving van hem in *Vita Sancti Rochi* van Francesco Diiedo uit Venetië (1478, een eeuw later dan Rochus leefde!). Hieruit leren we dat Rochus in 1295 in Montpellier geboren is uit een aanzienlijke familie. Links op zijn borst heeft hij een moedervlek in de vorm van een rood kruis. Als zijn ouders gestorven zijn – hij is dan twintig jaar – deelt hij net als Franciscus van Assisi zijn bezittingen met de armen en wordt hij bedelaar en pelgrim.

Op pelgrimsreis naar Rome wordt hij geraakt door het leed van de pest die dan in Italië heerst. Hij verzorgt de zieken en geneest hen door gebed en door het maken van het kruisteken. Op de terugreis vanuit Rome raakt Rochus in Piacenza bij zijn zorg voor de pestlijders zelf besmet. Hij wordt uit de stad verbannen en trekt zich terug in een bos. Daar kan hij zich in leven houden door het brood dat de hond van een vooraanstaand persoon uit de buurt hem dagelijks brengt. Hij wordt door een engel verpleegd. Door zich te wassen met het daar voorhanden bronwater geneest hij. Als hij terugkomt in Montpellier herkent zelfs zijn oom hem niet meer. Vanwege de oorlog die er heerst, wordt hij verdacht van spionage en komt hij in de gevangenis terecht. Daar sterft hij vijf jaar later op 16 augustus 1327. Pas dan herkent men hem aan zijn moedervlek.

Volgens een latere legende zou men onder zijn hoofd een plaat hebben gevonden met daarop in gouden letters geschreven dat God Rochus' gebed had verhoord en dat iemand die Sint-Rochus aanroept door geen enkele pestziekte zal worden getroffen.

Recente inzichten

Onderzoeken (met name door de Belgische historicus Pierre Bolle) aan het begin van deze eeuw leiden tot de conclusie dat Rochus vele jaren later geleefd moet hebben. Tussen

1295 en 1327 woedde in West-Europa namelijk geen pest. En in diezelfde periode bevond het pauselijke hof zich in Avignon en niet in Rome. De pest waarmee Rochus te maken kreeg, teisterde Europa pas vanaf december 1347.

Volgens deze onderzoeken moet Rochus geboren zijn tussen 1346 en 1350 en gestorven tussen 1376 en 1379. Ook wordt nu algemeen aangenomen dat hij niet gestorven is in Montpellier, maar in Voghera in Italië. Er zijn gegevens gevonden waaruit blijkt dat in een nacht van 15 op 16 augustus tussen 1376 en 1379 een gevangene van Franse herkomst, die een zekere faam van heiligheid had, na vijf jaar gevangenschap in Voghera stierf. Ook is in die plaats vanaf 1391 sprake van een feest ter ere van Rochus van Montpellier. Tevens staat vast dat de relieken van Rochus in 1483 of 1485 van Voghera naar Venetië werden overgebracht. Daar ligt hij nu begraven in de kerk van San Rocco.

Vanaf eind vijftiende eeuw neemt de verering van Rochus in Europa een grote vlucht. Als een van de patroonheiligen van slachtoffers van de pest genoot hij grote bewondering onder het volk. Via bedevaarten langs de handelsroutes naar Venetië kwam die verering ook naar onze streken. We vinden daardoor in heel Europa Rochus-kapelletjes met erbij horende bedevaartplaatsen, gasthuizen en broederschappen. De groei van Rochus' verering is goed te begrijpen als men beseft dat de pest, in welke vorm dan ook, Europa ruim vier eeuwen heeft geteisterd.

Hoewel nooit officieel heilig verklaard, werd de verering van Rochus wel goedgekeurd op het Concilie van Konstanz (1414-1418). Nadat hij al twee eeuwen lang in de vieringen van de kerk werd aangeroepen, heeft paus Gregorius XIV (1590-1591) hem uiteindelijk toegevoegd aan het *Martyrologium Romanum*, de lijst van martelaren en heiligen die door de Rooms-Katholieke Kerk erkend worden.

Beschermheilige tegen ziekten

Rochus is één van de pestheiligen. Een pestheilige (er zijn er wel zestig, onder wie naast Rochus vooral Sebastiaan en Antonius Abt de belangrijkste zijn) is een bijzondere heilige in de Rooms-Katholieke Kerk, die werd aangeroepen als er een pestepidemie heerste. Rochus (hij verdrong Sint-Job – die van de mestvaalt – als patroon) is niet alleen be-

schermheilige tegen de pest, maar ook tegen puisten, schurft, voetpijn, zweren en andere besmettelijke ziektes van mens en dier, zoals hondsdolheid en veepest.

In Frankrijk zegende de priester op de feestdag van Rochus, 16 augustus, door boeren meegebrachte kruiden. Die werden door het veevoer gemengd om daarmee de beesten te vrijwaren voor besmettelijke ziekten. Verder is Rochus ook nog patroon van gevangenen, zieken, ziekenhuizen, gasthuizen, hospita- len, artsen, chirurgen, apothekers, doodgra- vers, kunsthandelaars, boeren, hoveniers, hophbrouwers (in België) en wijnbouwers (in Duitsland), bezembinders, stratenmakers, schrijnwerkers en vuurwerkmakers. En daar- naast nog van zeevaarders en wagenmakers: Rochus moet wel een duizendpoot geweest zijn!

Zijn naam is wereldwijd in katholieke landen (vooral in Italië) verbonden met ontelbare dalen, streken, straten, parochies en plaat-

Kapel van San Roque in Cacabelos.

Foto: Harry Keijsers

sen (natuurlijk onder andere Montpellier en Venetië). In België kent men in augustus op enkele plaatsen een Rochus-omweg of paardenstoet.

Rochus versus Jacobus

Wat hebben Jacobus en Rochus met elkaar? In het midden van de veertiende eeuw woede de grootste pestepidemie van Europa waarbij een kwart van de Europese bevolking omkwam. Tijdens deze en volgende epidemieën werd Rochus als beschermheilige tegen de pest meer en meer aangeroepen. Hierdoor en mede door de dalende belangstelling voor Santiago-pelgrimages ging de populariteit van Rochus die van Jacobus steeds meer overtreffen. Niet alleen in de harten van mensen, maar ook in kerken en kapellen moest Jacobus plaatsmaken voor Rochus. Oorspronkelijke Jacobus-bedehuizen werden voortaan plaatsen van Rochusverering! Kreeg Rochus daarom de traditionele pelgrimsdracht? Was dit een hommage aan Jacobus of was het omdat Rochus zelf ook pelgrim was geweest? Zeker is dat er weinig heiligen zo dicht bij Jacobus gestaan hebben en nog staan als Rochus.

Terug naar de deurbel

Waar hebben wij Rochus gevonden? De zoektocht naar beide heiligen is een vast onderdeel van onze pelgrimstocht geworden. Ik laat hier enkele vindplaatsen de revue passer. We kwamen die plekken tegen op de St. Jacobsfietsroute van Clemens Sweerman.

Zo treffen we in Lier (België) in de heldere Sint-Jacobskapel een klein beeldje van een vrolijke Jacobus aan. En een paar honderd meter verder zien we boven de Gevangenenpoort een beeld van Rochus.

In de Sint-Jacobskerk in Doornik staat een beeld van Rochus tussen twee beelden van Jacobus. In Saint-Quentin (Frankrijk) vinden we achter in de basiliek vlakbij het labyrint een beeld van Rochus met daarbij een veelzeggend (kerkhof)bordje met de tekst: 'Onze gedachte aan jou en jouw beeld herinneren ons eraan dat we slechts voorbijgangers zijn'. Zou Rochus hier plaatsvervangend staan? Een ingelijste mededeling aan de muur vertelt over de pelgrimage naar Santiago en besluit met de opmerking dat het beeld van Jacobus sinds 1914-1918 verdwenen is (!).

In het Spaanse Puente la Reina zien we op

Retabel kerk Santiago el Mayor in Puente la Reina. Jacobus in het midden, met aan de rechterkant Rochus en aan de linkerkant de andere pestheilige, Sebastiaan.

Foto: Harry Keijsers

het grote retabel in de kerk van Santiago el Mayor Rochus rechts van Jacobus afgebeeld, terwijl links Sebastiaan staat, die andere pestheilige, met pijlen, beschouwd als tekens van de pest.

De *albergue* Santa Marina in Molinaseca blijkt een voormalige San Roque-kapel te zijn. Na O Cebreiro fietsen we over een kleine hoogvlakte, de Alto de San Roque, vernoemd naar Rochus. Er staat wel een beeld van Jacobus!

In Cacabelos komen we in de Calle de los Peregrinos uit bij een kapel van San Roque, overgebleven van een hermitage met hospitaal en sinds 1599 na een dodelijke pestperiode toegewijd aan San Roque. De herinnering aan Rochus is hier nog zeer levendig getuige de jaarlijkse rondgang met zijn beeltenis. Sinds enkele jaren is er op zijn feestdag een groots bierfestival.

Op het 'eind van de wereld' vinden we in het kerkje van Santa María de las Arenas, net voorbij Fisterra, Rochus en Jacobus nog eenmaal gebroederlijk naast elkaar. Ze hebben meer met elkaar gemeen dan hun uitrusting! 🍷

Jasper Koedam

Groots en meeslepend?

Heiligen in films

Kan een film over heiligen wel interessant zijn? Ze leven immers een braaf en dodelijk saai leven. Misschien gedijt het heilige het beste in de alledaagse werkelijkheid: in stilte en details en niet in grootse meeslepende verhalen. Jasper Koedam ging op zoek in het filmarchief.

Heilig: 'een titel die in het christendom wordt toegekend aan overleden personen die bijzonder rechtschapen en gelovig hebben geleefd', aldus Wikipedia. En Van Dale heeft het over 'iemand die een bij uitstek vroom, godgewijd leven leidt'.

Met dit in het achterhoofd is het de vraag of een film over een heilige wel boeiend kan zijn. Het is immers niet voor niets dat twijfelende, minder rechtschapen en gevaarlijk levende mensen in films meer tot de verbeelding spreken dan mensen die alleen maar goed doen. In het geval van heiligenfilms komt daar nog eens bij dat ze gemaakt worden op het moment dat de personen al heilig verklaard zijn. De film staat dan vaak geheel in het teken van de latere heiligheid van die persoon en de goede reputatie die hij heeft opgebouwd. Dit leidt meestal tot bloedeloze en eendimensionale biografische films die de kijker wanhopig doen verlangen naar minder vrome zaken.

In dit artikel passeren vijf films de revue die qua inhoud of stijl afwijken van de geijkte films over heiligen: drie biografische films en twee films over plaatsen die een grote mate van heiligheid bezitten.

Tussen koning en Kerk

A man for all seasons uit 1966 van de Oostenrijks-Amerikaanse regisseur Fred Zinnemann – bekend van de klassieke western *High noon* en het romantische oorlogsdrama

From here to eternity – laat zich zonder de nodige voorkennis bekijken als een goed gemaakte film over een belangrijke episode in het leven van Sir Thomas More, die als heilige relatief onbekend is. More (1478-1535), Engels humanist, jurist, filosoof en staatsman, is vooral beroemd geworden met zijn boek *Utopia*, waarin hij de ideale staat beschrijft. In *A man for all seasons* draait het echter om More's principiële trouw aan de Katholieke Kerk en zijn conflict met koning Hendrik VIII. Hendrik VIII zoekt de belangrijke steun van More als Lord Chancellor, om te scheiden van zijn echtgenote Catharina van Aragon, omdat zij hem geen mannelijke nakomelingen kan schenken. Voor de scheiding is toestemming van de paus nodig. More kan de

Thomas More (Paul Scofield, rechts) worstelt met zijn geweten en zijn loyaliteit aan Hendrik VIII (Robert Shaw) in A man for all seasons.

scheiding niet rijmen met zijn geweten en geloof en weigert de koning te steunen. De paus gaat niet akkoord met de scheiding en dit leidt tot de definitieve breuk van Hendrik VIII met Rome. Hiertegen komt More nog hardnekkiger in verzet, wat uiteindelijk leidt tot zijn val en terdoodveroordeling wegens hoogverraad.

More is onder alle omstandigheden en in alle tijden een zeer gewetensvol man die trouw blijft aan zijn principes en geloof. Met recht een 'man for all seasons'. De film zit vol met dialogen over geweten en identiteit. Boeiend is de scène waarin More de koning op zijn landgoed ontvangt. Terwijl Hendrik VIII, dan weer in woede ontstekend dan weer overdreven vleiend, More probeert te overtuigen, hult deze zich steeds meer in stilzwijgen, worstelend met zijn loyaliteit aan de koning en de stem van zijn geweten.

More werd in 1935 heilig verklaard.

Onverwoestbare vastberadenheid

Zien we Thomas More in *A man for all seasons* soms nog overvallen worden door een lichte twijfel, bij de heiligen Thérèse van Lisieux (1873-1897) en Jeanne d'Arc (ca. 1412-1431) is daarvan weinig sprake. De twee vrouwen zijn in de films *Thérèse* (Alain Cavalier, 1986) en *La passion de Jeanne d'Arc* (Carl Dreyer, 1927) onverzettelijk toonbeelden van geloof, ook al worden ze gekweld door respectievelijk ziekte en een naderende gruwelijke dood. Ze hebben er een onverwoestbaar vertrouwen in dat God over hen waakt en niet in de steek zal laten.

Behalve de twee jonggestorven Franse hoofdpersonen, vertonen de films meer overeenkomsten. De regisseurs hanteren beiden een minimale en sobere stijl waardoor alle aandacht naar de heiligen gaat. De film *Thérèse* kent bijvoorbeeld geen enkele buitenopname. In statische en strak gekadreeerde scènes vertelt regisseur Cavalier over Thérèse's leven in het klooster en haar onwrikbare liefde voor Jezus. Die liefde voor Jezus en de andere zusters combineert zij met een opmerkelijke lichtheid en humor. De scènes staan min of meer op zichzelf en leveren een zeer sfeervolle, mystieke film op.

Is de film *Thérèse* liefde, in *La passion de Jeanne d'Arc* gaat het helemaal om het lijden. Deze magistrale film, een van de hoogtepunten van de zwijgende film, van de Deense re-

Beroering op het gezicht van actrice Maria Falconetti in La passion de Jeanne d'Arc..

gisseur Carl Dreyer is geheel gebaseerd op de authentieke processtukken zoals die liggen opgeslagen in de Bibliothèque de la Chambre des Députés in Parijs. In deze stukken staan de vragen van de rechters en theologen en de antwoorden van Jeanne d'Arc letterlijk opgetekend. Het levert een fascinerend 'rechtbankdrama' op, dat maar weinigen onberoerd zal laten.

Die beroering wordt vooral veroorzaakt door het gezicht van actrice Maria Falconetti. Angst, ontzetting, uitputting, extase: het is allemaal van haar gezicht te lezen. Haar hemelse gezicht staat tegenover de aardse, lelijke en onbetrouwbare tronies van de theologen en rechters. Die tegenstelling maakt vooral indruk door de manier waarop de acteurs door Dreyer in beeld worden gebracht: zelden in totalen, meestal in extreme close-ups. Deze beeldvoering, de ongewone camerastandpunten en de montage van de film ontregelen de kijker en zorgen voor een constante dreiging; een dreiging die Jeanne ook ervaart. Al deze ingrediënten komen op meesterlijke wijze samen in de scène in de martelkamer halverwege de film. Dit is zonder meer een van de hoogtepunten uit de filmhistorie!

Verwachten en weten

Een heilige plaats wordt als heilig beschouwd omdat daar heiligen zijn verschenen of omdat er delen van heiligen begraven liggen.

Die Grosse Stille: een aaneenschakeling van stille levens.

Over Lourdes als heilige plaats – onderwerp van de film *Lourdes* van Jessica Hausner uit 2009 – is geen twijfel mogelijk: de in 1933 heilig verklaarde Bernadette Soubirous werd geboren in de Zuid-Franse plaats en had er ook haar visioenen.

Voor het klooster Grande Chartreuse – onderwerp van de documentaire *Die grosse Stille* van Philip Gröning uit 2005 – ligt het iets ingewikkelder. Het kartuizerklooster werd gesticht in 1084 door Bruno van Keulen die er tot 1090 met zes metgezellen verbleef. Het ‘probleem’ is dat Bruno van Keulen nooit officieel heilig is verklaard, al werd zijn gedachtenis vanaf 1514 toegestaan. In eerste instantie alleen voor kartuizerkloosters, later ook voor de gehele kerk.

De films *Lourdes* en *Die grosse Stille* staan diametraal tegenover elkaar: in *Lourdes*

heerst drukte, hectiek, onzekerheid, en de verwachting en hoop op een beter leven. In het klooster Grande Chartreuse heerst een bijna onwerkelijke stilte en hebben de bewoners al gevonden wat ze zochten, getuige de spreuk die als tussentitel geregeld opduikt in de film: ‘Heer gij hebt mij bekoord en ik heb mij laten bekoren’. De monniken ‘staan geheel tot Gods beschikking, in eenzaamheid en stilte, in onafgebroken gebed en in gelukkige penitentie’. Is men in Lourdes op zoek naar genezing, de monniken in Grande Chartreuse weten dat alles gebeurt voor het welzijn van de ziel.

De omgang met het heilige in Lourdes is moeizaam en onderhevig aan afgunst. Als een van de pelgrims van een gezelschap op wonderbaarlijke wijze geneest, rijst de vraag: waarom zij en niet iemand anders. De vraag is extra wrang omdat de genezen pelgrim niet echt gelovig is en op bedevaart gaat omdat ze anders de deur niet uitkomt. Liever zou ze een cultuurreis maken.

In *Die grosse Stille* uit het heilige zich in de alom aanwezige stilte die alleen op zondag wordt doorbroken voor een praatje. De stilte zit in elk detail van de film: de biddende monnik in zijn kluis, de sneeuw die neerdaalt op het klooster, de communicatie via briefjes (‘dekens nodig’), de vaststaande rituele handelingen, de portretten van de broeders, de seizoenen die verstrijken. De film is eigenlijk een aaneenschakeling van – letterlijk – stille levens.

Je zou kunnen concluderen dat het heilige geen twijfel verdraagt. Maar speelfilms over mensen die niet twijfelen en een rechtschapen leven leiden zijn, zoals al eerder opgemerkt, het aanzien vaak niet waard. Het op de proef stellen van het onwrikbare geloof levert pas interessante cinema op, zoals in *La passion de Jeanne d’Arc* het krachtigst verbeeld wordt.

Gek genoeg levert het heilige in werkelijkheid wel overtuigende en prachtige cinema op, getuige de documentaire *Die grosse Stille*. Waarschijnlijk gedijt het heilige het beste in de realiteit: in stilte en in kleine details en niet in grootse en meeslepende verhalen. Bijna zoals wij, gewone stervelingen, ons leven leiden. 🌸

A man for all seasons, *Lourdes* en *Die grosse Stille (Into great silence)* zijn verkrijgbaar op dvd. *Thérèse* is in zes delen te zien op YouTube (matige kwaliteit). *La passion de Jeanne d’Arc* staat in twee versies op YouTube: de oorspronkelijke zwijgende versie en een versie met een toegevoegde soundtrack door de Amerikaanse band Joan of Arc(!).

De Heilige Jacobus de Meerdere (19e eeuw), Basiliek Notre-Dame de la Fin des Terres, Soulac-sur-Mer.

Foto: Tieleke Huijbers

Bedevaart bij een verwoest heiligdom

Onze-Lieve-Vrouw van de Boot in Muxía

Als je in Fisterra voorbij het einde van de wereld verder loopt, dan kom je in Muxía. Elk jaar is daar een grote bedevaart, van nationale betekenis in Spanje, ter ere van de Maagd van de Boot die er verscheen aan Jacobus. Ad Gruijters loopt van Santiago naar Muxía en neemt daar deel aan de bedevaart. Dat was in 2014 een bijzondere, omdat de voorafgaande kerst een grote brand woedde in het heiligdom van de Maagd.

De legende van Onze-Lieve-Vrouw van de Boot verbindt Muxía met de legendes van Jacobus. Na de dood van Jezus gaat Jacobus naar Spanje om het geloof te verkondigen. Aangekomen in de buurt van Padrón wordt hij niet vriendelijk onthaald. Hij doopt maar weinig mensen en een toenemende vijandschap van de bevolking dwingt hem te vluchten. Hij brengt enige tijd door in gebed en neemt de wijk naar Muxía. Ook daar is hij niet succesvol. Dan verschijnt Maria om hem moed in te spreken. Zij komt over de oceaan gevaren in een stenen boot, gestuurd door de wind die krachtig blaast in het stenen zeil. Engelen brengen haar terug naar Jeruzalem, maar de boot en het zeil blijven op de rotsen achter.

De plaats op het strand waar de Maagd van de Boot aan Jacobus verschijnt, groeit uit tot de grootste en meest bekende cultus van Maria in Galicië, de *romería* Virxe da Barca. Romería betekent bedevaart of heiligenfeest. De oorsprong is in nevelen gehuld, maar gaat waarschijnlijk terug tot de elfde of twaalfde eeuw als hier de eerste kapel wordt gesticht. De eerste vermeldingen dateren uit de vijftiende eeuw. In 1717 wordt begonnen met de

bouw van het huidige heiligdom. Het retabel van het hoofdaltaar visualiseert de legende. Een barokke Jacobus knielt voor een gotisch Mariabeeldje dat op een scheepje is gemonteerd.

Op de rotsen voor het Santuario (heiligdom) da Virxe da Barca liggen twee enorme stenen. Het zijn de resten van de boot die de Maagd naar Jacobus bracht. De Pedra de Abalar is de romp van het schip. Deze wankelsteen weegt 80 ton en zou door één persoon in beweging kunnen worden gebracht als die in staat van genade is. Helaas brak de steen in 1978 in stukken. De Pedra dos Cadrís is het zeil. Aan de steen worden heilzame eigenschappen toegedicht. Negen keer eronderdoor kruipen helpt tegen klachten van de rug en de nieren. Zoals op veel plaatsen eigende het christendom zich ook hier een Keltisch heiligdom met gebruiken toe en paste het de betekenis zonder veel moeite aan.

Brand

De bedevaart van de Maagd van de Boot wordt elk jaar gehouden op de eerste zondag na 8 september. Mijn vrouw Marjan en ik willen de bedevaart in 2014 bijwonen, op zondag 14 september. Het wordt een bijzondere. Op kerstochtend 25 december 2013 sloeg de bliksem in in de sacristie van het heiligdom en ontstond er een grote brand. Het hoofdretabel ging verloren en het dak is onherstelbaar verwoest. Hoe zullen we de kerk aantreffen en wat gebeurt er met de bedevaart?

We lopen de Camino de Fisterra tot Muxía, 120 kilometer in zes dagen. Een idyllisch landschap met heuvels en bossen, en vanaf

*Mis voor de Santuario
da Virxe da Barca in
Muxía.*

Foto: Ad Gruijters

de derde dag zicht op de oceaan. Het weer zit mee, een waterig zonnetje, maar we worden een paar keer drijfnat. Als het regent, regent het goed. Het is vrij druk op de route tot Fisterra. Steeds meer pelgrims lopen door tot het einde van de wereld. Daarna tot Muxía is het veel rustiger.

Natuurlijk gaan ook wij naar het ondergaan van de zon in de zee kijken op Cabo Fisterra bij de vuurtoren. Een honderdtal pelgrims heeft zich verzameld met flessen wijn en etenswaar. Het ziet er goed uit, een lichtblauwe hemel met een paar sluierwolken. Tot tien minuten voor het grote moment. De hemel trekt ineens dicht en het begint te stortregenen. Iedereen zoekt beschutting in het cafeetje. Wij hebben een van de vijf kamers in het oude seinhuis van de vuurtoren. In het piepkleine restaurantje wordt het een bijzondere avond. Buiten dichte mist en een striemende regen tegen de ruiten, binnen worden de tafels tegen elkaar geschoven en komen de verhalen los. Dit is het verste punt, het einde van de wereld.

Donderdag vóór het feest komen we in Muxía aan. Het is nog rustig. De eerste kraampjes

worden langs de haven opgebouwd. In de krant lezen we dat het herstel van de kerk in juni is begonnen en in december klaar zal zijn. Het benodigde geld (€ 800.000) is binnen. Bij de stormen na de brand is er veel schade aangericht en veel water binnen gekomen. Het zal jaren duren voor al het water er weer uit is door natuurlijke droging. Het nieuwe dak is net op tijd dicht. Het draagstel voor het beeldje van de Maagd tijdens de processie is ook klaar, maar de kleuren zullen later worden aangebracht. Het is een kopie van het oude draagstel. Het hoofdretabel moet worden vervangen. Daarvoor wordt een openbare prijsvraag uitgeschreven. Zes andere retabels kunnen worden hersteld.

Varkenspoten en inktvissen

Op vrijdag barst het spektakel los. Het centrum van Muxía wordt volgebouwd met een kermis, twee enorme muziekpodia en met kraampjes en stalletjes voor kleren, speelgoed, drank en etenswaar en al die snuisterijen waarmee Afrikanen wat geld proberen te verdienen. In auto's stromen de feestgangers toe, hele families maar vooral jongeren. Op

Processie met het beeld
Onze-Lieve-Vrouw van
de Boot.

Foto: Ad Gruijters

het open terrein rond het stadje worden tenten en tentjes opgezet. Tafels, koelkasten en koelkasten met drank en etenswaren komen te voorschijn. Elk vrij plekje wordt ingenomen. Op de rotskust, maar ook in de plantsoentjes en de open plekken in het plaatsje. Het zijn niet de honderdduizend bezoekers die de toeristenfolders beloven, maar enkele tienduizenden zijn er wel.

Als het donker wordt begint het feest. Overal schettert muziek en wordt gegeten en gedronken. De enorme eettentent zitten vol. In grote ketels worden varkenspoten gekookt of inktvissen voor de Galicische specialiteit *pulpo a feira*. Zaterdagmorgen is het rustig als de meesten nog in hun tentje of auto liggen te slapen. In de middag komt het feest weer

langzaam op gang. Het gaat de hele avond en nacht door. Als ik zondagmorgen om zeven uur uit nieuwsgierigheid ga kijken, is bij de muziekpodia het feest nog aan de gang.

Processie

Is dit een heiligenfeest? Een bedevaart? Daarvoor moet je in de sporthal zijn. Het heiligdom zelf is gesloten tijdens het herstel. De heilige missen, die enkele keren per dag worden gevierd tijdens het noeven voorafgaand aan het feest en de vier dagen van het feest zelf, zijn verplaatst naar de sporthal. De provisorische kerk is dan vol. Naast het altaar staat het beeldje van de Maagd van de Boot. Is het uit de vlammen herrezen? Is hier sprake van een modern wonder? We vragen het aan de pastoor. Jammer, het beeldje was tijdens de brand veilig opgeborgen in een kluis bij de bank.

Zondag verandert het feest geheel van karakter. De stadsreiniging ruimt de plastic bakers op en spoelt de straten schoon. De tentjes worden opgebroken en de eerste feestvierders vertrekken al. Met bussen, gehuurd door parochies, stromen de bedevaartgangers toe. Vanuit de omringende dorpen lopen ze, in groepjes met stokken en gehuld in gele hesjes. Dit is het andere Spanje, het traditionele, van middelbare leeftijd en ouder, bijna geen jeugd. De plechtige eucharistieviering vindt zoals altijd om 12.30 uur plaats in de openlucht tegen de zijmuur van het Santuario da Virxe da Barca. De regenwolken drijven over en de hemel trekt open. In een kleine processie arriveert het beeldje van de Maagd op het nieuwe draagstel. De flank van de Monte Corpiño naast de kerk staat vol bedevaartgangers. Tijdens de mis is het een vrolijke boel, zoals gebruikelijk in Spanje. Er wordt gekeuveld en heen en weer gelopen. De pastoor houdt een optimistische, moderne preek over een kerk die er is voor alle mensen en die steun en toeverlaat wil zijn, een kerk van Onze-Lieve-Vrouw van de Boot en van de nieuwe paus Franciscus. Na de mis wordt het beeldje van de Maagd in een lange processie terug naar het dorp gedragen. Het wordt opgesteld bij de haven waar ook een enorm knalwerk van carbid is, voor een deel onder water. 's Avonds is er weer feest, maar ingetogener. Maandag zijn er festiviteiten alleen voor de inwoners van Muxía zelf. 🍷

Federico García Lorca (1898-1936) schreef zes Galicische gedichten, in zowel het Castiliaans als de Galicische taal. Hieronder de Castiliaanse versie van het gedicht over de bedevaart van de Maagd van de Boot en de vertaling van Bart Vonck.

Romería de Nuestra Señora de la Barca

*¡Ay parranda, parranda, parranda
de la Virgen pequeña
y su barca!*

La Virxen era pequena
y su corona de plata.
Amarillos los cuatro bueyes
que en su carro la llevaban

Palomas de vidrio traían
la lluvia por la montaña.
Muertos y muertos de niebla
por las veredas llegaban.

¡Virgen, deja tu carita
en los dulces ojos de las vacas
y lleva sobre tu manto
las flores de la amortajada!

Por la testuz de Galicia
ya viene suspirando el alba.
La Virgen mira hacia el mar
desde la puerta de su casa.

*¡Ay parranda, parranda, parranda
de la Virxen pequeña
y su barca!*

Romance van onze- lieve-vrouw van de boot

*Ay bedevaart, bedevaart, bedevaart
van de kleine Maagd
en haar boot!*

De Maagd was van steen
en haar kroon was van zilver.
Vier strogele ossen
voerden haar mee op hun kar.

Glazen duiven brachten
regen van over de bergen.
Dode mannen en vrouwen van nevel
kwamen over de bergpaden omlaag.

Maagd, giet je lieve gelaat
in de tedere ogen van koeien
en draag op je kapmantel
de bloemen van de afgelegde vrouw!

De dageraad komt, zuchtend
over Galicië's hoofd.
De Maagd kijkt naar de zee
vanuit de deur van haar huis.

*Ay bedevaart, bedevaart, bedevaart
van de kleine Maagd
en haar boot!*

Bram van der Wees

Als de nood het hoogst is...

De helpende hand van Jacobus

In een themanummer over heiligen mag Jacobus zelf natuurlijk niet ontbreken. Heiligen plegen wonderen te verrichten, dus vroeg de redactie in Jacobsstaf 103 aan lezers hoe zij de hulp van Jacobus hebben ervaren. We kregen een grote stapel reacties.

Zeker heeft Jacobus een kast vol verkleedkleden. Hij vermomt zich als politieman die een ongewenst meelopende hond overneemt, als medepelgrim die de juiste weg weet en als monteur die drie kwartier helpt met het repareren van een fietszadel – voor niets. Normaal zit hij als ‘gewone man’ in een kapelletje te bidden voor iedereen, maar tussendoor laat hij zich op vele wijzen kennen als helper. Hij zorgt voor het onvindbare onderdak, stelt een gratis bed ter beschikking, zorgt dat er in de buidel precies voldoende centen zitten om een kaarsje aan te kunnen steken. Hij levert

SOS-telefoon had niet direct resultaat. Maar toen verscheen mijn Jacobus in de persoon van een betrokken politieman die mij zorgvuldig bijstond: verkeer regelen, fiets, bagage en mij vervoeren naar Sangüesa en tolken bij de fietsenmaker. Enkele dagen later nam hij opnieuw contact op en informeerde of alles goed ging. Wat hem nog meer tot een engel maakte: hij bleef anoniem, want de politiecode verbood hem zijn naam bekend te maken.’

Meisje met witte blouse

Cor den Ridder schrijft: ‘Al drie dagen storm en regen. De apotheker regelt telefonisch bij zijn jachtmaat mijn volgende slaapadres. 15 kilometer dwars door het bos. *D'accord*. Gewoon eerst de D16 volgen tot de abdijruïne. Neem in het bos de eerste *route forestière* links, na drie kilometer de volgende rechts. Altijd rechtdoor. Makkelijk. In het grote witte huis woont de jachtopziener.

Franse bossen zijn grote bossen; donkere bossen bij regen. Waar bospad eindeloos bospad kruist. Links en rechts bestaan niet meer. Gevelde bomen versperren de weg. Hier is geen route forestière meer. Paniek vraagt in je kop om een droge sigaret. Rugzak af. Even zitten. Zoeken. Roken. Denken. Verdwaald.

Ik blaas langzaam uit. Door de verwaaide rook zie ik beneden aan de glooiing van de bosrand een meisje op een mountainbike. Zij draagt een witte blouse. Ze wenkt met haar vrije hand. Zij wenkt niet naar mij. Ik zit hoger. Zij kan mij onmogelijk in het dichte bos zien zitten. Toch wenkt zij. Ik zie niemand. Ga staan. Doe vlug mijn rugzak om. Wil afdalen. Maar het witte meisje is verdwenen. Op de plek waar ze wenkte loopt een bandenspoor. Omhoogkijkend zie ik haar met haar witte blouse tussen de bomen verdwijnen. Ik volg.

‘Paniek vraagt in je kop om een droge sigaret’

het verlossende telefoontje, verjaagt dreigende jongeren en zorgt dat vrouw en dochters onverwacht opduiken in Finisterre.

Anonieme agent

Roel Bosch reed op de vluchtstrook van een snelweg. ‘In de tunnel gebeurde het: totaal onverwachts blokkeerde mijn fiets en sloeg ik over de kop. Daar lag ik, te midden van een verwrongen fiets en rondgevlogen bagage. Gelukkig was er in deze nieuwe tunnel nauwelijks verkeer. Een oproep via de

‘Dan doemt op de andere oever mijn Christoffel op. Of was het toch Jacobus?’

Foto: René Gijssel

Boven is de route forestière. Een auto komt me tegemoet. “*Êtes-vous Hollandais, monsieur? Je vous cherche. Je suis votre adresse de nuit.*”

Zwijgende Christoffel

Ook René Gijssel heeft een regenachtig verhaal: ‘Het weer is uitgesproken nat geweest. De *arroyos* zwellen in hoog tempo aan. De eerste valt nog over te steken, evenals een tweede. Maar dan volgt een echt probleem. Water dat zo hoog staat dat de eerste stapsteen gekanteld onder water ligt. Omkeren naar de verharde weg of schoenen uit, waden naar de overkant, zo’n meter of vijftien? Hoe diep is het hier? Alleen mijn broekspijpen oprollen of niet?’

Dan doemt op de andere oever mijn Christoffel op. Hij waadt met lieslaarzen zonder een woord te zeggen naar mijn kant van de beek, beduidt me zijn schouder vast te houden en met hem mee te lopen. Op die manier bereik ik via de stapstenen onder water zonder capriolen de overkant, waar hij verdwijnt. Waarheen? Christoffel is gewoon weg. Of was het toch Jacobus?’

Nieuwe kaart

Frans Heerkens komt aan op het station van Saint-Jean-Pied-de-Port, met alle routes en bezienswaardigheden op zijn GPS. ‘Maar bij het inschakelen van mijn GPS blijken alle tracks verwijderd te zijn. Wat nu gedaan zonder route en kaart?’

Ik hoor dat het pelgrimsbureau nog tot tien uur open is. Maar ze kunnen mij niet helpen aan een routeboekje en verwijzen mij door naar Pamplona. Teleurgesteld druipt ik af naar mijn *albergue*.

De volgende ochtend ga ik in het half duister vol goede moed op weg en volg ik de eerste wandelaars de berg op. Na nog geen kilometer zie ik in de berm een tijdschrift en een plastic mapje liggen, vastgelegd met een steen. Ik stop en tot mijn verbazing zit in het plastic hoesje een nieuwe routekaart met veel details. Het pakketje is nog niet vochtig, het ligt er dus nog niet lang. Van enkele landgenoten krijg ik later te horen dat dit de helpende hand van Jacobus was.’

Zwarte auto

Ook Trees van Kempen is Jacobus dankbaar. ‘Mijn gastvrouw regelde de volgende overnachting voor mij. De afspraak was echter anders dan gebruikelijk: ik had geen adres en geen telefoonnummer. Het enige wat ik wist: zondag om vijf uur staat er bij de kerk in Arcy een zwarte auto op je te wachten. Om vier uur, nog 3 kilometer te gaan, doe ik mijn routeboekje in mijn rugzak. Het begint hard te regenen en ik hoef ‘alleen nog maar’ rechtdoor. Drijfnat arriveer ik in een uitgestorven gehucht op 5 kilometer afstand; het is kwart over vijf. Markering gemist? Ik bel ergens aan en degene die open doet wijst op het tegenovergelegen bushokje – waar in geen jaren een bus gestopt had. Ik besluit om te liften. En jawel, Jacobus laat een auto stoppen. Waarom stopt anders iemand voor een natte pelgrim en wil hij deze ook nog eens 5 kilometer verderop gaan brengen?’

Daar stond de zwarte auto (inmiddels was het half zes) nog te wachten voor de kerk. Ik kon iedereen wel zoenen, ook Jacobus.’ 🍷

Allerheilige tradities

Oude tradities zoals deze mogen niet vergaan, verzet de buurvrouw zich. We zitten na te tafelen bij een vriend thuis en zij is ook blijven lunchen. Hoofdschuddend leest ze het krantenartikel. De plattelandstraditie van de varkensslacht, elk jaar rond 11 november, de dag van de heilige San Martiño, wordt steeds meer uitbesteed aan de plaatselijke slager. Waar vroeger de boerenfamilies gezamenlijk de messen slepen om Porky naar de andere wereld te helpen, verliest deze traditie nu rap terrein in het zich snel moderniserende Galicië.

Wij sluiten ons, uit beleefdheid, aan bij haar lamentatie, maar onze deelname aan de discussie is laag. We zijn nog aan het bijkomen van Halloween, het afscheidsfeest

Elk varken vindt zijn Sint-Maarten

van de zomer dat hier elk jaar groots gevierd wordt. De schmink wassen we na drie dagen nog uit onze oren, maar dat mag de pret niet drukken. Dit oorspronkelijk Keltische oogstfeest, hier *Samaín* genaamd en gevierd op de vooravond van Allerheiligen, is via een Amerikaanse omweg terug naar zijn oorsprong.

Ook grootvader, gezeten aan de hoek van de tafel, mengt zich liever niet in het gesprek. Ik heb de indruk dat hij naarstig op zoek is naar een manier de praatgrage bloemetjesjurk tegenover hem op *standby* te zetten, maar nippend aan zijn dagelijkse slokje wijn komt hij niet verder dan een beleefd knikje en een bijna gefluisterd ‘*a cada porco le llega su San Martiño*’. Oftewel: elk varken vindt zijn Sint-Maarten. Iedereen komt aan de beurt. Sint-Maarten als een soort Galicisch Waterloo. Voor varkens. De buurvrouw trekt een zakdoek uit haar tas om haar

gesnotter te dempen. Ze weet nog, zo vertelt ze, hoe ze vroeger als klein meisje meehielp met het maken van chorizo's: zij stond in het beekje naast hun boerderij en hield de varkensdarmen tegen de stroom in om ze te wassen. Later werden deze gevuld met gekruid vlees en veel knoflook. Maar haar lievelingsherinnering, snikte ze, was het maken van de *filloas*: flinterdunne pannenkoeken van beslag gemengd met varkensbloed. Hier trekt ze wel opa's aandacht, die bij het horen van deze typische Galische lekkernij zijn oren spitst. Helaas voegt ze niet de daad bij het woord.

Ze staat op en neemt afscheid. Daar het Allerheiligen is wil ze nog naar het kerkhof, naar het graf van haar ouders. Iedereen knikt instemmend. In Galicië behoort de dood nu eenmaal zo vaak mogelijk herdacht te worden.

Opa wacht tot ze vertrokken is en haalt dan uit het kastje achter hem een fles zelfgestookte korenbrandewijn, *aguardiente*, tevoorschijn. Hij druppelt, nog immer zwijgend, wat in onze koffie.

Wat volgt is moeilijk over te brengen. De man is een rasverteller. Gewarmd door het vuur van de *lareira*, de traditionele open haard in de Galicische boerenkeuken, en de *aguardiente* luisteren we urenlang naar zijn spookverhalen. Want dat is zijn meest dierbare herinnering aan de maand november: bij het haardvuur luisteren naar de enge verhalen die zijn grootvader in de nacht van *Samaín* altijd vertelde.

Als kleine kinderen hangen we aan zijn lippen: we willen geen detail missen van de ronddolende zielen die op zoek naar het hiernamaals de donkere paden rond de boerendorpen hier nog altijd onveilig maken. Af en toe werpen we een wantrouwende blik op het donkere keukenraam waar de regen tegenaan slaat, maar onze moed wordt pas echt op de proef gesteld als het tijd wordt om naar huis te gaan. Voordat we stoer en luid grappen makend over de pikdonkere inrit naar de auto lopen, knipoogt opa ons plagend toe: ‘*A cada porco ...*’ 🍷

Sylvie

Sylvies column

Sylvie kiest eieren voor haar huwelijk

Op mijn trouwdag regende het. Dat is te zeggen, mijn eerste trouwdag. De dag van mijn tweede huwelijk woedden er zware onweders en toen ik voor de derde keer naar het stadhuis ging, sneeuwde het – mocht ik toch nog een keer in het wit trouwen.

De huwelijken zelf waren navenant. Van het eerste werd je niet vrolijk. In het tweede donderde en bliksemde het ook regelmatig binnenshuis. De tassen en teljoren vlogen door de kamer tot we op het eind geen serviesgoed meer over hadden en ons moesten behelpen met plastic bekertjes en papieren bordjes. Het derde huwelijk was maagdelijk wit, mijn man zag het echtelijk bed vooral als een plek om eens goed te slapen.

Kort voor mijn vierde huwelijk las ik in een boekje dat een van mijn gasten had laten liggen een stuk over de clarissen, een kloosterorde rond 1212 gesticht door Clara van Assisi, later heilig verklaard. De heilige Clara schreef een kloosterregel waarin ze opriep tot armoede. De orde wordt dan ook wel de Arme Klaren genoemd.

Volgens een oud volksgeloof was een regenachtige trouwdag een voorbode van een slecht huwelijk (alsof dat oude volk Sylvie al kende) en kon je dat voorkomen door een mandje eieren naar de Arme Klaren te brengen met de vraag of ze wilden bidden voor mooi weer.

Hierbij ontstond de zegswijze:

Eieren voor Claartje

mooi weer voor 't paartje

Voor mijn vierde huwelijk ging ik het daarom anders aanpakken. Ik haalde mijn velo uit het schuurke, hing een mandje eieren aan het stuur en ging op weg naar het klooster van de clarissen in Sint-Niklaas. Maar toen ik van de Sint-Annastraat de Sint-Jorisstraat in wilde slaan, raakte het mandje bekneld tussen stuur en kader en kwam ik ten val. Gelukkig zonder erg, een ladder in mijn panty, maar verder geen kwetsuren. Toen ik van de schrik was bekomen en het eigeel uit mijn mandje zag sijpelen, kreeg ik ineens een inzicht gelijk een jacobusmoment op een camino. Het leek alsof onze apostel zelf me wilde verwittigen. Sylvie doe het niet, ge gaat al die miserie weer opnieuw meemaken.

's Anderendaags op het uur waarop ik mijn jawoord had moeten geven aan weer een nieuw tijdperk vol ellende, stond ik achter mijn fornuis en bakte een eitje.

Het smaakte me prima. Was ik toch maar ei zo na aan weer een huwelijk ontsnapt.

Alsof onze apostel me wilde verwittigen: Sylvie doe het niet, ge gaat al die miserie weer opnieuw meemaken

Sylvie, uitbaatster van een pelgrimsauberge onder de rook van Antwerpen, schrijft elke Jacobsstaf een column over haar belevenissen.

Amitiés,

Sylvie 🍷

Carla Vermunt

Beschermheilige voor schaatsers

Liduina van Schiedam, Nederlands' bekendste stadsheilige

Een eigen Liduina-roos, het vieren van de naamdag met Liduina's uit heel Nederland, een muzikale omgang en een speciaal ontwikkelde Liduina-wandeling. Het is een greep uit het programma vol bijzondere evenementen, projecten en tentoonstellingen tijdens het Liduina-jaar 2015 in Schiedam. Carla Vermunt over de geschiedenis van deze bekendste Nederlandse stadsheilige die in 1890 heilig werd verklaard.

Wat is het verhaal van Liduina? Zij werd in 1380 op Palmzondag in Schiedam geboren. Liduina wilde als meisje niet trouwen en vroeg aan God haar zo te maken dat geen man haar als zijn vrouw zou begeren. Haar

gebed werd verhoord. Toen ze op vijftienjarige leeftijd met vriendinnen ging schaatsen op de bevroren Maas kwam ze ongelukkig ten val en brak een rib. Deze genas niet, waardoor haar pijn verergerde en ze bedlegerig werd. De ene ontsteking volgde op de andere. Dit lijden verdroeg ze 38 jaren lang, terwijl ze bijna niets at, op een hostie na. Omdat ze niet klaagde, haar geloof alleen maar sterker werd en ze veel aandacht gaf aan andere armen en zwakken zagen veel mensen haar als voorbeeld. Al tijdens haar leven werd Liduina vereerd als heilige en kwamen van heinde en verre pelgrims naar Schiedam.

Rozengeur

Liduina was een zienster en weldoenster. Door de velen giften die zij kreeg van mensen die haar bezochten had ze een zak met geld die nooit leeg raakte. Een veel gebruikte Schiedamse uitspraak vroeger, als kinderen bijvoorbeeld bleven zeuren om een ijsje, was 'Ik heb de beurs van Liduina niet'.

Vanaf 1407 kreeg Liduina mystieke ervaringen en ontving ze bezoek van een engel die haar steunde. Soms trad ze uit haar lichaam en nam de engel haar mee naar de Sint-Janskerk waar zij als jong meisje veel kwam, of maakte hij verre reizen met haar, naar het Heilig Land en naar Rome. Op een dag liet de engel haar een rozelaar zien, vol knoppen, waarvan er sommige al waren ontloken. 'Als deze rozelaar in volle bloei staat, zal je lijden voorbij zijn', legde de engel uit. Op derde paasdag (14 april 1433) overleed Liduina. Op het moment van overlijden vulde haar kamer zich met rozengeur. In het Liduina-jaar wordt in Schiedam een roze rozelaar gedoopt met de naam Liduina, waarmee Schiedam haar eigen Liduina-roos krijgt.

Als deze rozelaar in volle bloei staat, zal je lijden voorbij zijn': de heilige Liduina in de Liduina Basiliek te Schiedam.

Foto: Jan van der Ploeg

Liduina, wat staat voor 'heilige strijd', doet met haar levensverhaal haar naam eer aan. Ze is de heilige van het volk. Door haar lange en vroom gedragen lijden is Liduina de beschermheilige van de chronisch zieken geworden. Ook is zij beschermheilige van schaatsbonden en verenigingen. Vele schaatsbanen in de wereld zijn naar haar vernoemd zoals een in Toronto.

Sint Janskerk en Liduina Basiliek

Wandelend door Schiedam herinneren vele plekken aan Liduina, waarvan de Grote of Sint-Janskerk en de Liduina Basiliek de meest bijzondere vormen. De Sint-Janskerk heeft in het leven van Liduina een belangrijke rol gespeeld. Hier stond het miraculeuze beeld van Onze-Lieve-Vrouwe van Schiedam. Toen Liduina een jaar of zeven was, vereerde zij dit beeld. Regelmatig liep ze de kerk binnen om voor dit beeld een paar weesgegroeten te bidden. In de kapel De Waag naast de kerk is Liduina gedoopt. Zij is begraven op het toenmalige kerkhof naast de kerk.

In 1890 is de heiligheid van Liduina formeel door paus Leo XIII bekrachtigd. Honderd jaar later werd de Singelkerk in Schiedam door paus Johannes Paulus II tot basiliek verheven. De kerk heet officieel Basiliek van de Heilige Liduina en O.L. Vrouw Rozenkrans maar heet in de volksmond kortweg Liduina Basiliek, de enige basiliek in Zuid-Holland. De basiliek is een bezoek meer dan waard. Hier wordt het levensverhaal van Liduina verteld aan de hand van verschillende kunstwerken. Er zijn onder meer een negentiende-eeuwse Liduina-kapel, acht prachtige kleurrijke, minutieus geschilderde panelen die het leven van de heilige uitbeelden, moderne glas-in-loodramen, een Liduina-devotieruimte en een reliekhouders met de stoffelijke resten van de heilige.

Schiedam als bedevaartsoord

Ook na haar dood werd Liduina vereerd. Dit maakte Schiedam vooral rond 14 april tot bedevaartsoord voor pelgrims uit Vlaarding, Kethel en Overschie, maar ook – in combinatie met een bedevaart naar Brielle – uit Haarlem, Leiden en Kwintshuil. Ondanks de terugval van de landelijke Liduina-devotie is de bedevaart blijven bestaan, zij het niet meer in de grote groepsprocessies zoals we die kennen tot de jaren zestig.

De nationale bedevaart is in de loop der tijd verplaatst van april naar juni. Uit een initiatief van het St. Liduinacomité is na 1933 een stille omgang ontstaan langs gebouwen die een voorname plaats hadden in het leven van de heilige. Deze wordt tegenwoordig gelopen op de tweede zondag na Pasen.

Liduinajaar

In 2015 is er naast de stille omgang ook een muzikale omgang in Schiedam. Het hele jaar staat bol van kerkelijke en culturele activiteiten gericht op Liduina. Het programma start en eindigt met een feest op het ijs. In de week van 11 tot en met 19 april staat vooral de religieuze betekenis van Liduina centraal tijdens de Liduina-week van de parochie de Goede Herder. Het hele jaar worden lezingen en culturele activiteiten georganiseerd zoals een Liduina-musical, een toneelvoorstelling, de Liduina-naamdag op 14 juni en verschillende Liduina-tentoonstellingen. Meer informatie op Ontdekschiedam.nu/liduina. 🍷

Jacobsweg

Naast de pelgrimage die rond Liduina wordt gehouden, loopt nog een andere pelgrimroute door Schiedam: de Jacobsweg Thuredrecht. Deze vertrekt vanaf de Sint-Jacobskerk en voert door het pittoreske Schiedam-Kethel, langs de Grote Kerk waar Liduina ligt begraven en dan vervolgens via de prachtige historische Lange Haven naar Rotterdam. (*Gids Jacobswegen in Nederland, deel 1*)

Regiowandeling

Ook de regio Rotterdam neemt deel aan de festiviteiten rond Liduina van 11 tot en met 19 april 2015 rond de Liduina Basiliek in Schiedam. De regio zal onder meer haar voorjaarswandeling koppelen aan deze festiviteiten. Zo gauw het programma klaar is zal dit vermeld worden op de Rotterdamse regiopagina van Santiago.nl. Houd ook de kalender in de gaten.

Mariscos eten in Galicië

Een alternatief voor het pelgrimsmenu

Ad en Marjan Gruijters lopen van Santiago naar Muxía om de bedevaart van Onze-Lieve-Vrouw van de Boot bij te wonen (zie pagina 48). Op deze tocht nu eens geen dag- of pelgrimsmenu's, maar mariscos, schaal- en weekdieren, een specialiteit van Galicië. Zij gaan op verkenning uit en laten het zich goed smaken.

Het havenfront in
Fisterra: de plek voor
mariscos.
Foto: Ad Gruijters

Veel pelgrims geven liefst zo weinig mogelijk geld uit. Ze koken zelf in de herberg of nemen in het restaurant het *menu del peregrino*. In Galicië mis je dan de overheerlijke *mariscos*. Laat de soberheid van weken langs de Camino Francés achter je. En spring eens uit de band bij een bijzondere ontmoeting of op de naamdag van je patroonheilige.

Inktvissen

Calamares is de bekendste van de mariscos en de enige die je ook wel op het menu del peregrino tegenkomt. Het zijn gefrituurde ringen pijlinktvis. De Galiciërs zelf vinden *pulpo gallego* lekkerder, ook *pulpo a feira* genoemd: octopus met aardappelen en zoete en pikante paprikapoeder. *Sepia* (zeekat) zie je maar sporadisch op de menukaart. Deze wordt *a la plancha* (op de plaat gebakken) gegeten. Wij zweren bij *chipirones* (dwerginktvis). Ze staan vaak op de kaart en zijn niet duur, ongeveer

€ 8 voor tien inktvisjes. Probeer eens *chipirones encebolladas*, gegrild met ui.

Schelpdieren, garnalen, kreeften en krabben

Schelpdieren zijn er in vele soorten. Natuurlijk oesters (*ostras*) en mosselen (*mejillones*). De mosselen zijn er minstens vijf maal zo dik als in ons land, en ze vullen de hele schelp. Maar je hebt ook *berberechos* (kokkels), *almejas* (venusschelpjes) en *navajas* (scheermessen). Je kunt ze met de hand eten en opslurpen uit de schaal. De sint-jakobsschelp (*vieira*) smaakt het best. In *Jacobsstaf* 100 staat een recept met sjalotjes, maar er zijn 1001 manieren van bereiden. Jakobsschelpen zijn duur. Je koopt ze per stuk voor € 5 tot € 8. *Zamburiñas* (kleine jakobsschelpen) zijn bijna net zo lekker en veel goedkoper. Je krijgt er acht voor € 10.

Nu wordt het een beetje ingewikkeld. De Nederlandse langoustine (of Noorse zeekeeft) heet in het Spaans *cigala*. En de Spaanse *langostino* heet bij ons gamba. Een *cigala* heeft schaaftjes, smaakt delicaat en is relatief duur, per stuk € 8. Langostinos hebben geen schaaftjes en zijn veel goedkoper. In Spanje heb je ook *gambas* maar die zijn kleiner dan langostinos. *Gambones* zijn grote gambas. Verwarring alom, maar ze zijn allemaal lekker. Probeer vooral de *langostinos al ajillo*, met knoflook.

Bogavante (kreeft) en *buey* (krab) staan vaak op de kaart, en soms kom je bijzonderheden als *centollo* (grote spinkrab) of *necora* (fluwelen zwemkrab) tegen. *Arroz con bogavante* (rijst met kreeft) is een niet al te dure manier om kreeft te proeven, € 50, altijd voor twee personen.

De beste manier om mariscos te proeven is een *parrillada de mariscos* bestellen. Je hebt deze grilshotels in alle mogelijke samenstellingen, steeds voor twee of meer personen.

Voor € 100 krijg je én bogavante én cigalas én vieiras en nog allerlei ander lekkers voor twee personen. Bij de goedkopere parrillada van € 40 ontbreekt de kreeft en zijn de andere mariscos kleiner.

Koning van de mariscos

Op de weg van Santiago naar Muxía vind je elke avond wel een restaurantje met mariscos. De eerste dag komen we door Ponte Maceira. In Galicië zeggen ze dat dit het mooiste dorp van Spanje is. Vanaf het terras van Mesón Ponte Maceira heb je uitzicht op de boogbrug over de Río Tambre, oorspronkelijk uit de late middeleeuwen. We eten pulpo a feira en drinken daarbij een fles voortreffelijke Albariño Quinta de la Erre 2013, even lekker als alle andere Albariños die we nog zullen drinken. Albariño is de top van de witte wijnen in Spanje.

Het dorp valt in zijn geheel onder monumentenzorg. De eigenaren van het restaurant willen er een pelgrimsherberg oprichten maar de monumentenstatus maakt dat heel moeilijk. We moeten een paar kilometer verder lopen naar een van de herbergen in Negreira. De tweede dag bereiken we de zee in Cee/Corcubión. Hotel As Hortensias heeft een goed en gezellig restaurant direct boven het strand met uitzicht over de Ría de Corcubión. Dé plek voor mariscos is het havenfront in Fisterra. Hier heb je de keuze uit een tiental

restaurantjes. Een ervan is duidelijk favoriet bij de pelgrims. Maar probeer ook een van de andere waar de Spanjaarden heen gaan. We eten er de parrillada van de foto.

Als het in Muxía weer rustig is na het feest van Virxe da Barca, willen we *percebes* (eendemoselen) eten. We hebben ze bij een eerder bezoek geproefd. Het is de lokale specialiteit en de koning van de mariscos. Ze groeien alleen waar de golven voortdurend hard op de rotsen slaan. Ze lijken helemaal niet op de gewone mossel. Helaas, ze zijn nu niet verkrijgbaar want het is 'geen goede zee'. In Restaurante Marisquería Pedra D'abalar aan de vissershaven van Muxía sluiten we onze culinaire tocht waardig af met *arroz con bogavante*. 🍷

Parrillada de mariscos: vieiras, cigalas, gambones, navajas, mejillones.

Foto: Ad Gruijters

(advertentie)

www.fiets-vervoer.nl

Uw fiets retour vanuit Santiago de Compostela naar Nederland en België!

In samenwerking met hotel México verzorgt Soetens Transport wekelijks het vervoer van fietsen en bagage vanuit Santiago de Compostela naar Vessem (bij Eindhoven). Vanuit het distributiecentrum leveren wij uw fiets door geheel Nederland en Vlaanderen thuis af. Wilt u een gedeelte van de route afleggen, of strandt u onderweg: ook dan verzorgen wij vervoer van uw fiets naar huis terug.

U betaalt voor stalling in Santiago de Compostela, vervoer naar huis en verzekering eenmalig € 131,- incl btw. Wij verzorgen ook fietsvervoer vanuit Rome, Avignon en Girona. Tevens vervoeren wij uw fiets vanuit Nederland naar een door u opgegeven adres. Zie het nevenstaande kaartje voor ons hele werkgebied.

Soetens Transport

Tel: 0031(0)497-591673

Gsm: 0031(0)653713539

E-mail: jsoetens1950@hetnet.nl

www.fiets-vervoer.nl

Een nieuwe historische weg

Pelgrimsweg van Vézelay

Tijdens de landelijke najaarsbijeenkomst in Roermond werd de nieuwe Nederlandstalige caminogids *Pelgrimsweg van Vézelay naar Saint-Jean-Pied-de-Port* gepresenteerd. De makers vertellen over de geschiedenis van de route en de totstandkoming van deze nieuwe vertaling.

Met de opkomst van Santiago de Compostela als bedevaartsplaats ontstond een gigantisch netwerk van pelgrimsroutes door grote delen van Europa naar die verre uithoek in Galicië. Belangrijke knooppunten in dat netwerk waren kerken waar de relikwieën van andere heiligen werden vereerd. In de *Codex Calixtinus* (twaalfde eeuw), het oudste boek

over de camino, wordt beschreven hoe zich vier hoofdroutes door Frankrijk vormden, via Parijs, Le Puy-en-Velay, Arles en Vézelay. In Vézelay worden de relikwieën bewaard van Maria Magdalena. Het groeide daardoor uit tot de vierde pelgrimsplaats, na Jeruzalem, Rome en Santiago.

De weg naar Santiago nu

De heropleving van Santiago begon wat betreft Frankrijk echter niet in Vézelay, maar in Le Puy-en-Velay. De pelgrimsweg vanaf die plaats werd als eerste opnieuw uitgezet, als hedendaagse wandelroute: de bekende *grande randonnée* (GR) 65. Diegenen die via Vézelay liepen moesten hun eigen weg nog banen. Eind jaren negentig veranderde dit, doordat er maar liefst twee routes vanuit Vézelay naar Saint-Jean-Pied-de-Port werden uitgezet: de GR 654 en de zogenoemde *voie historique*. De GR's zoeken bij voorkeur de kleine paden op, ook als dat betekent meer kilometers. Het wandelplezier staat voorop. Een groep onder leiding van Monique Chassain stelde daarentegen dat voor pelgrims het doel, Santiago, voorop staat. De weg daarheen is al lang genoeg, 'onnodige' kilometers moeten worden vermeden. Chassain baseerde haar route zoveel mogelijk op de *Codex Calixtinus* en andere oude bronnen, vandaar de naam 'historische weg'. Bovendien werd een aantal pelgrimsherbergen uit de grond gestampt. Er werd zelfs gezorgd voor een Nederlandse vertaling van de routegids.

Maar de gedrevenheid van Chassain en haar uitgesproken opvattingen over de juiste weg leidden tot grote ruzies. Uiteindelijk besloot Chassain zelfs om haar routegids terug te halen uit de winkels! De gids was daarna alleen nog in de Nederlandse vertaling verkrijgbaar. Alles wat in jaren was opgebouwd, dreigde in korte tijd verloren te gaan.

Kaart: Wobien Doyer, met medewerking van Han Lasance.

Een doorstart

Zover is het gelukkig niet gekomen. Inmiddels is het werk van Chassain overgenomen door vijf Franse Jacobsgenootschappen. De route wordt weer actief onderhouden, beschrijvingen worden geactualiseerd, evenals overzichten van overnachtingsadressen, en er zijn GPS-tracks gemaakt. Het resultaat van al dat werk is voor iedereen toegankelijk op de websites van die genootschappen, zij het vooral in het Frans. Voor Nederlandse en Vlaamse pelgrims die niet zo goed uit de voeten kunnen met die taal is dat een flinke stap terug ten opzichte van de vertaalde gids van Chassain. Dat was voor ons de reden om in actie te komen en een nieuwe, Nederlandstalige gids te maken.

Een bekentenis vooraf: geen van ons heeft deze pelgrimsweg zelf gelopen. Maar wij zijn allen betrokken pelgrims en combineren dat met andere interesses: Klaas maakt graag informatieve boekjes, Han is gespecialiseerd in GPS-tracks, Wobien ondersteunt al jaren haar partner Clemens Sweerman met kaartjes en hoogteprofielen voor zijn fietsgidsen, en Arno is mede-oprichter van herberg L'Esprit du Chemin, sinds voorjaar 2014 gevestigd aan de pelgrimsweg van Vézelay.

Onze gids is helemaal gebaseerd op de beschrijvingen en de GPS-tracks van de betrokken Franse genootschappen. Of beter: bijna helemaal, want Google Street View stelde ons in staat om onduidelijkheden thuis te checken, met de voeten onder de computertafel. Daarnaast heeft Annette Knobben enkele onduidelijk beschreven etappes nagelopen.

In onze gids zijn wij één grote stap verder gegaan dan de Fransen. Met behulp van de GPS-tracks heeft Wobien prachtige kaartjes gemaakt, die steeds in samenhang met de beschrijvingen worden gepresenteerd. Ook hebben we hoogteprofielen toegevoegd. Wat (nog) ontbreekt is meer algemene informatie over de route en over de plaatsen onderweg. Maar is dat ook niet het deel dat menig pelgrim thuis uit zijn of haar gidsje scheurt om gewicht te besparen?

De Franse genootschappen noemen de route La voie de Vézelay. De naam voie historique wordt vermeden, gezien het gevoelige recente verleden. Elders wordt nog wel de Latijnse naam gebruikt: Via Lemovicensis (= de weg

van Limoges, een van de hoofdplaatsen onderweg). Wij kozen voor: Pelgrimsweg van Vézelay.

Bourges en Nevers

De weg heeft twee hoofdvarianten: een via Bourges en een via Nevers. Beide varianten komen na zo'n 300 kilometer samen in Gargilesse. Vandaar is het nog ongeveer 600 kilometer naar Saint-Jean-Pied-de-Port. Wij hebben onze uitgave daarom in twee gidsjes gesplitst: *Bourges* (plus gezamenlijk deel) en *Nevers* (idem).

In het gidsje Nevers hebben wij een nieuwe variant opgenomen, vanaf de stad Nevers, via de Nederlandse pelgrimsherberg Nos Repos in Augy-sur-Aubois. Deze variant volgt daar de GR 654, maar is – heel uitzonderlijk – 25 kilometer korter dan de hoofdroute van La voie de Vézelay. De route via Nevers en Augy-sur-Aubois is zodoende nog maar 10 kilometer langer dan de route via Bourges.

Tot slot laten wij, bij gebrek aan eigen ervaring, graag anderen aan het woord over de pelgrimsweg van Vézelay. Maarten Smits en Ellie Smeekens, die ons uitgebreid informeerden over hun ervaringen, schreven: 'In vergelijking met de Camino Francés is het er heel rustig. De landelijke sfeer draagt ook bij aan het rustgevende karakter van dit deel van de tocht.' Website Op Pad (Oppad.nl) schrijft: 'Als de Via Podiensis (= de weg van Le Puy) de mooiste is, dan is de Via Lemovicensis de meest authentieke van de vier Franse pelgrimswegen'. Maar omdat elke pelgrim uiteindelijk zijn of haar eigen weg kiest, is het allerlaatste woord hierover natuurlijk aan u. *Bon chemin!* 🍷

De Werkgroep Pelgrimsweg Vézelay bestaat uit: Arno Cuppen, Wobien Doyer, Han Lasance en Klaas Mors.

Meer informatie over routes naar Santiago kunt u vinden op: Espritduchemin.org > Pelgrimswegen; Santiagoroutes.nl en Santiago.nl > De weg naar buiten.

De gidsjes worden uitgegeven door het Nederlands Genootschap van Sint Jacob. Het gidsje *Variant via Nevers* is via de webwinkel te koop en kost € 19,90 (excl. verzendkosten). Het gidsje is ook te downloaden via Santiago.nl/vezelay (PDF-bestanden).

Het gidsje *Variant via Bourges* volgt later.

Gerard Luiten en Herman Holtmaat

Jacobusbroedersschappen in Nederland

Het Haarlemse dagje-uit

Hoe het Jacobsgilde de eeuwen trotseerde

Het Haarlemse 'Loffelijck en Aloud Gild ende Orde van Sint Jacob' is een van de weinige middeleeuwse Jacobusbroedersschappen in Nederland die de Reformatie heeft overleefd en tot in onze tijd nog actief is. Hoe dat komt vragen Gerard Luiten en Herman Holtmaat aan de secretaris-penningmeester.

Jonkheer J.F.Th. van Valkenburg, secretaris-penningmeester van het Haarlemse Sint-Jacobsgilde.

Foto: Gerard Luiten

Stipt op de afgesproken tijd belt hij aan, een rijzige zeventiger, strak in het pak: jonkheer mr. J.F.Th. van Valkenburg, secretaris-penningmeester van het Haarlemse Sint-Jacobsgilde. We hebben nog maar nauwelijks kennisgemaakt of hij legt een boek op tafel en steekt van wal.

'Hier, *Het Haarlemse Sint Jacobsgilde*, geschreven door mijn neef Henrick van Lennep. Als je dit hebt gelezen, weet je het meeste. Maar er zitten grote hiaten in het verhaal doordat de bronnen van voor 1588 ontbreken. Een vroegere secretaris heeft de oudste charters en boeken opgeruimd, omdat niemand ze kon lezen.'

Maar via bronnen van elders is bekend dat terugkerende pelgrims omstreeks 1400 de broederschap hebben opgericht. Ook werd in die tijd in de Sint-Bavo een aan Jacobus gewijd altaar geplaatst en in de Hagestraat een Jacobskapel gebouwd. Naast de kapel is in 1436 op verzoek van de stadsregering en dankzij een legaat een gasthuis ingericht. Dit Jacobsgasthuis werd een pleisterplaats voor doortrekkende pelgrims.

Adellijke historie

Het bijzondere aan het Haarlemse gilde is dat zij de woelige zestiende eeuw heeft overleefd. Haarlem werd in 1578 een protestantse stad, maar in tegenstelling tot elders verliet de Alteratie hier geleidelijk vanwege de handelsbelangen. Men streefde naar een gelijke verhouding van katholieken en protestanten in het stadsbestuur, en later ook in het Sint-Jacobsgilde.

Dit alles nam niet weg dat in 1581 de bezittingen van katholieke instellingen werden geconfisqueerd onder het mom van vergoeding voor geleden oorlogschade. Het door het Jacobsgilde bestuurde gasthuis kwam zo in bezit van de Haarlemse overheid. Er werden drie nieuwe regenten aangesteld en een nieuw reglement opgesteld 'dienende voor de pelgrims ende nacht gasten'. In de lijsten van regenten komen geen namen meer voor van het oorspronkelijk gildebestuur. Het verband tussen het gilde en het gasthuis was verbroken!

Vele jaren later werden de gebouwen aan de katholieke gemeenschap teruggegeven. Ze gingen onder de naam Jacobsgodshuis de geschiedenis in en bleven dienen als huisvesting voor armen en wezen. Maar het gilde speelde hierbij geen rol meer.

Uit de rekeningboeken van 1581 blijkt echter dat destijds niet alle bezittingen van het gilde werden onteigend. De opbrengsten uit de landerijen van Heemskerk bleven binnenkomen. Blijkbaar waren dat geen goederen van een 'geestelijke instelling', maar van een 'broederschap van vrienden'. Hierdoor werd het voortbestaan van het Jacobsgilde veiliggesteld.

Van Valkenburg: 'We weten dat rond 1600, twintig jaar na de onteigening van het gasthuis, de eerste aanzienlijke protestantse burgers tot het gildebestuur zijn toegetreden. Het waren vaak voormalige stadsregenten die dit als een erebaan beschouwden. De

Jacobusbroedersschappen in Nederland

Middeleeuwse broedersschappen spreken tot de verbeelding. Ze roepen associaties op met dienstbaarheid, opvang en verzorging. Maar ook met gezelligheid, feest en jolijt. Wat weten we van deze broedersschappen en van de Jacobusbroedersschappen in het bijzonder?

Waar stonden zij voor, hoe functioneerden ze en was er een relatie met pelgrimswegen en Jacobalia? In deze serie schenken we aandacht aan enkele Nederlandse broedersschappen.

katholieke broeders kwamen nog steeds uit vermogende, katholiek gebleven families. Na 1800 zien we voor het eerst benoemingen van buiten Haarlem. Kandidaat-bestuurders komen nog steeds uit aristocratische en adellijke kringen, mensen die maatschappelijk hun sporen hebben verdiend. Het is een vriendenclub die jaarlijks, ter ere van Jacobus, een bijeenkomst houdt. Er zijn ook onderlinge familiebanden die tot meerdere generaties terug gaan.'

Hens-beker

'Het Gilde heeft een wet waarin de gang van zaken is vastgelegd. De oudst bekende wet is van 1626. De huidige wet is van 1981 en regelt dat het gilde 32 leden heeft: 16 katholieken en 16 protestanten. Uit hun midden worden een deken, secretaris, thesaurier en twee vinders gekozen: zij vormen het dagelijks bestuur. Het secretariaat zetelt in Haarlem, vandaar dat de secretaris uit Kennemerland moet komen. Leden die de leeftijd van 80 jaar bereiken, worden oud-broeder en maken geen deel meer uit van de 32 leden.

Op de eerste woensdag van juni is de jaarvergadering met feestmaaltijd in een Haarlems etablissement. Op die bijeenkomst krijgt het zestiende-eeuwse Sint-Jacobsbeeld een ereplaats. Als hulp voor de vergaderorde is er de Hens-beker uit 1698. Die beker wordt door de deken aangereikt aan de broeder die de feesttoespraak houdt. Door dit gebaar krijgt de spreker het woord. Aan het eind van zijn toespraak brengt hij met de beker een dronk uit. De broeders dienen in smoking aan de maaltijd te verschijnen. Als enig versiersel hangt men de zilveren draagschelp om. Dit zijn allemaal zaken die in de wet geregeld zijn. Maar belangrijker vinden we de onderlinge informele contacten. We willen een vriendenclub zijn.'

Frisse wind

Op de vraag of het Jacobsgilde in deze tijd nog een taak heeft, antwoordt Van Valkenburg: 'Toen de bestuurstaak over het gasthuis verviel, bleef het beheer over de landerijen over. Uit de opbrengsten aangevuld met contributies van de broeders wordt het jaarlijkse feestmaal ter ere van Sint-Jacob en het secretariaat bekostigd. Het overige geld gaat naar charitatieve doelen. Onroerend goed bezitten we nu niet meer. We zijn op zoek gegaan naar onze wortels.

Pelgrimsbeker (Willem Snijder, 1698), eigendom van het Haarlemse Sint-Jacobsgilde en in bruikleen gegeven aan het Frans Hals Museum. Op de deksel staat een Sint-Jacobsbeeld en de beker is versierd met de wapens van de 32 gildenbroeders uit 1698.

Foto: Arend Velsink

In de jaren '50 begon een discussie over de betekenis van Santiago voor ons gilde. Toen een van de broeders verslag deed van zijn pelgrimstocht, groeide het idee om een gezamenlijke tocht te maken. Het argument van onze vorige deken jonkheer Beelaerts van Blokland, dat ook niet-katholieken in Santiago met open armen worden ontvangen, gaf de doorslag. In 1999 is een groep van elf broeders met partners naar Santiago afgereisd. Het heeft op ons diepe indruk gemaakt. Door onze verhalen is er in 2005 een tweede groep vertrokken. Voor 2015 is weer een reis gepland.'

Een nieuwe activiteit is 'het Haarlemse dagje uit'. Broeders bezoeken iedere twee jaar met hun partners een plek in Nederland, waar zich veel Jacobalia bevinden. Zo'n activiteit duurt twee dagen met een overnachting. De eerste plek was Haarlem, gevolgd door Roermond, Friesland/Groningen en de regio Winterswijk. De jonkheer besluit: 'Door de komst van nieuwe broeders waait er een frisse wind in het gilde. De reizen naar Santiago en elders worden erg gewaardeerd. En op de jaarvergaderingen wordt nog immer gesproken over hoe voor onze charitatieve taak moderne vormen te vinden. Tegen de achtergrond van onze rijke historie voelen we ons daartoe verplicht. Over die toekomst ben ik dus hoopvol gestemd.' 🌊

En de non zong wonderschoon!

De hymne van de apostel

Een van de mooiste herinneringen aan de Camino de Santiago is voor velen het slingeren van de Botafumeiro. Maar wat wordt er nu precies gezongen tijdens het zwaaien van het vat? Gerhard Surink ging op onderzoek uit.

In 2011 fietste ik met Tino vanuit Venray de route Langs Oude Wegen naar Santiago de Compostela, een unieke ervaring. Na dertig dagen inspannen en genieten stonden wij op vrijdag om 12 uur in de kathedraal van Santiago. Samen met honderden andere pelgrims keken wij naar het slingeren van het vat. Het klaarmaken, de eerste zwaai, het invallende orgel en de zingende non maakten zo'n enorme indruk dat wij drie dagen lang elke mis bezochten om het ritueel mogelijk opnieuw te beleven.

In 2012 ging ik vanuit Périgueux op wandelcamino. Ik wilde zelf ervaren wat er in een lopende pelgrim zoal omgaat, een vraag die al bij mij opkwam toen we bij 30 graden met een windje in de rug heerlijk over de *meseta* fietsten en de wandelende *peregrinos* zagen zwoegen.

Ik was goed voorbereid en uitgerust met een filmpje van de slingerende Botafumeiro. Onderweg liet ik enkele keren de beelden zien aan medepelgrims, die vaak direct ontroerd raakten. 'Dat willen we zien en dus gaan we morgen weer door!', was dan meestal het antwoord. Zou het ook bij de tweede keer zo mooi zijn, of had mijn herinnering de werkelijkheid te mooi ingekleurd? Ook dit jaar had ik geluk. Het vat werd geslingerd, het orgel viel krachtig in en de non zong. De rillingen gingen opnieuw over mijn lijf.

Terug in Nederland vroeg ik mij af wat de woorden van het lied waren en wat ze

Himno al Apóstol Santiago

Santo Adalid, Patrón de las Españas,
Amigo del Señor:
Defiende a tus discípulos queridos,
Protege a tu nación.
Las armas victoriosas del cristiano
Venimos a templar
En el sagrado y encendido fuego
De tu devoto altar.

Firma y segura
Como aquella Columna
Que te entregó la Madre de Jesús,
Será en España
La Santa Fe cristiana,
Bien celestial que nos legaste Tú.

¡Gloria a Santiago,
patrón insigne!
Gratos, tus hijos,
Hoy te bendicen.

A tus plantas postrados te ofrecemos
La prenda más cordial de nuestro amor.
¡Defiende a tus discípulos queridos!
¡Protege a tu nación!

Tekst: Juan Barcia Caballero

Muziek: Manuel Soler Palmer

De zingende non Maria Asunción in de kathedraal te Santiago.

Foto: Henri Ververs

Lofzang aan de apostel Santiago

Heilige Apostel, beschermheer van Spanje,
vriend van de Heer:
verdedig uw geliefde volgelingen,
bescherm uw land.

Wij kwamen om de overwinnende
Christelijke wapens
te stalen in het laaiende heilige vuur
van uw gewijde altaar.

Sterk en betrouwbaar als de pilaar
die de Moeder van Jezus u gaf,
zal in Spanje het heilige Christelijke geloof zijn,
het hemelse goed dat u ons naliet.

Glorie, Santiago, vereerde beschermheilige!
Uw kinderen zegenen u heden, van geluk vervuld.

Geknield aan uw voeten
getuigen wij van onze diepste liefde voor u.
Verdedig uw geliefde volgelingen,
bescherm uw land.

De vertaling is van Bert Kruijff.

zouden betekenen. Zoeken op internet en navragen leverden geen resultaat op. Ik bleef in het ongewisse.

Met een missie vertrek ik op 4 augustus 2013 vanuit Irún naar Santiago en Muxía. Vroeg in de ochtend zet de (dubbel)bus vanuit Muxía mij af bij het station van Santiago. Een hele dag heb ik voor mijn onderzoek.

Om half negen loop ik door de kathedraal en sluit ik mij aan bij de dienst in de eigen kapel van Jacobus. Het voelt bijzonder om die kapel eens van binnen te zien, stralend verlicht en zonder de spijlen van de hekken. Daarna ga ik op weg naar de consistoriekamer die afgesloten is voor het publiek en streng bewaakt wordt. Er is daar niet veel drukte, dus stap ik onbekommerd naar binnen. Al snel word ik opgevangen door de bewaker. Hij vertelt dat hier geen onbevoegden mogen komen en loodst mij met zachte hand terug naar de deur. Gelukkig spreekt hij Engels zodat ik hem duidelijk kan maken waarvoor ik kom. Ik zoek de naam en de betekenis van 'het lied'. De man glimlacht naar mij, kijkt rond, wenkt en brengt me bij een priester die achter een groot bureau zit. Hij herhaalt mijn vraag aan de priester, die zeer ongelukkig kijkt. Kennelijk weet hij het niet.

Maar Jacobus helpt. Daar komt de non binnen. De beveiliging legt haar uit wat ik wil weten en ik stamel in het Spaans dat ik het lied mooi vind, en ook de wijze waarop zij het zingt. Ze knikt, gaat naar achteren en komt even later terug met een brede glimlach én met een kopie van de *Himno al Apóstol Santiago*, het lied uit de officiële mis van Santiago. Trots als een pauw verlaat ik Santiago de Compostela.

Woensdag 14 mei 2014 zit ik opnieuw op de eerste rij in het middenpad van de kathedraal. Ik weet dat bij deze pelgrimsmissie – waarin alle vrijwilligers zullen worden bedankt – de Botafumeiro geslingerd zal gaan worden. Plots staat 'mijn' beveiliging van afgelopen jaar naast me. Ik spreek hem aan en maak een verwijzing naar ons contact in september 2013. 'Ik weet het nog, u kreeg een kopie van de hymne van de non.' Ik krijg een hand en een brede lach.

Het ritueel was dit jaar nog mooier, de Botafumeiro slingerde nog krachtiger, het orgel zette nog steviger in en de non – zij zong weer wonderschoon! 🌸

HIMNO AL APÓSTOL SANTIAGO
Letra: Juan María Calabro
Música: Manuel José Palma

Santo adalid, Patron de las Españas,
amigo del Señor; defiende a tus discípulos queridos,
protége a tu nación.
Las armas victoriosas venidas a templar
en el sagrado y encendido fuego de tu devoto altar:
Firme y segura, como aquella columna
que te entregó la Madre de Jesús,
será en España la santa Fe cristiana,
bien celestial que nos legaste Tú.
¡Gloria a Santiago, Patron insignie!
Gracias tus fejos hoy te rendimos.
A tus plantas postrados,
te ofrecemos la prenda más cordal de nuestro amor;
defiende a tus discípulos queridos,
protége a tu nación.

De bladmuziek is te downloaden van Santiago.nl/El-Orfeon.

Langs Spaanse Wegen

Beschermers van pelgrims

Ridderorden en hun sporen langs de Camino Francés

De geschiedenis van de ridderorden spreekt tot de verbeelding. Ze vervulden een dubbele taak: een militaire en een religieus-maatschappelijke, zoals de opvang en verzorging van pelgrims. Herman Holtmaat over de opkomst en ondergang van de ridderorden en de sporen die ze nalieten op de camino.

Net buiten de gangbare pelgrimsroute, iets ten oosten van Puente la Reina, ligt het kerkje Eunate, stil in het landschap verscholen en bekend van mooie plaatjes, ook al zullen vele pelgrims de kleine omweg erheen niet gemaakt hebben. Op de camino, verder naar het westen, in Torres del Rio, ligt de kleine, polygonale Santo Sepulcro, de heilige grafkerk. Nog verder naar het westen, in Villacázar de Sirga, eenzaam dorp op de *meseta*, staat de Iglesia Santa Maria. En dan is er nog Ponferrada, met een indrukwekkend kasteel midden in de stad. Deze vier bouwwerken – hoe verschillend ook – verhalen van de bloeiende geschiedenis van de ridderorden: kloosterlingen, veelal vanuit de cisterciënzer traditie, die zich ook een militaire taak aanmaten. Langs de Camino Francés en ook elders in het Iberische schiereiland zijn ze de stille getuigenissen van een rijk verleden. Ridderorden danken hun ontstaan aan de verovering van Jeruzalem ten tijde van de Eerste Kruistocht. Hun geschiedenis heeft iets magisch. De late middeleeuwen, van de twaalfde tot en met de vijftiende eeuw, is hun glorie tijd. Na 1500 was het echter snel met hen gedaan.

Opkomst, bloei en verval

De Eerste Kruistocht en de verovering van Jeruzalem zijn goed gedocumenteerd: 15 juli 1099. Terwijl na de verovering de meeste kruisvaarders huiswaarts keerden, bleef een klein contingent achter. Hun doel was de verdediging van de stad en bescherming van

Foto: Jule Berlin

Eunate

De Iglesia de Santa Maria de Eunate heeft een achthoekig grondplan met kleine zeshoekige koorafsluiting. De plattegrond lijkt geïnspireerd op de Heilige Grafkerk in Jeruzalem. Bouwsporen wijzen op de bouw eind twaalfde eeuw. In de bouw zijn Moorse invloeden herkenbaar. De precieze oorsprong is raadselachtig. Waarschijnlijk maakte het kerkje deel uit van een kloostercomplex; men heeft graven gevonden. Tegenwoordig wordt vrij algemeen aangenomen dat het kerkje behoorde tot de Orde van de Tempeliers, dan wel tot de Orde van San Juan. De naam Eunate is Baskisch voor 'honderd poorten'.

de pelgrims. Ze noemden zich de hospitaalridders van Sint-Jan, later ook wel Johannieters genoemd. Enkele jaren daarna stichtte Hugo de Payens met hetzelfde doel de Orde van de Arme Ridders van Christus. Ze waren gehuisvest in de tempelgebouwen – vandaar de naam Tempeliers. Aanvankelijk leefden ze volgens de kloosterregels van de kanunniken van de Heilige Grafkerk; later, onder invloed van Bernardus van Clairvaux, volgens de regel van Benedictus. Het betekende dat de ridders de drie kloostergeloften aflegden: de gelofte van kuisheid, de gelofte van gehoorzaamheid en de gelofte van armoede. De armoede gold primair de monnik, niet het klooster.

Paus Innocentius II gaf de orden belangrijke privileges, waaronder belastingvrijheid, maar stelde hen in 1139 met zijn bul *Omne datum optimum* wel rechtstreeks onder zijn gezag. De privileges vormden de basis voor macht en rijkdom van de ridderorden. Rijkdom vanwege hun bezittingen – grote kloostercomplexen, landerijen en commanderijen – en vanwege hun kennis van de handelsroutes tussen Europa en het Heilige land en de daarop gebaseerde handelscontacten. Macht vanwege hun financiële vermogens: ridderorden gingen fungeren als bankiers voor koningshuizen. Die rijkdom en macht wekte jaloezie en werd als bedreigend ervaren. Het vormde volgens historici een van de belangrijkste redenen voor de Franse koning Philips IV, bijgenaamd de Schone, de orde in 1314 te verbieden en grootmeester Jacobus de Molay en commandeur Godfried van Charney tot de brandstapel te veroordelen. De paus, in Avignon gezeten en sterk onder de invloed van het Franse koningshuis, heulde mee in het kamp.

Beroemd zijn De Molay's laatste woorden voor hij op de brandstapel werd gezet: hij benadrukte nogmaals zijn onschuld en voorspelde dat paus en koning zich binnen het jaar voor Gods tribunaal zouden moeten verantwoorden. Beiden stierven inderdaad binnen het jaar. In het Vaticaanse archief kwam in 2001 bij toeval een document boven tafel over de achtergronden van de veroordeling van De Molay. Het document was verkeerd opgeborgen geweest. Het bleek dat de paus in 1314 de Tempeliers *niet* van ketterij had beschuldigd en hen zelfs absolutie had geschonken – aanleiding voor het Vaticaan om

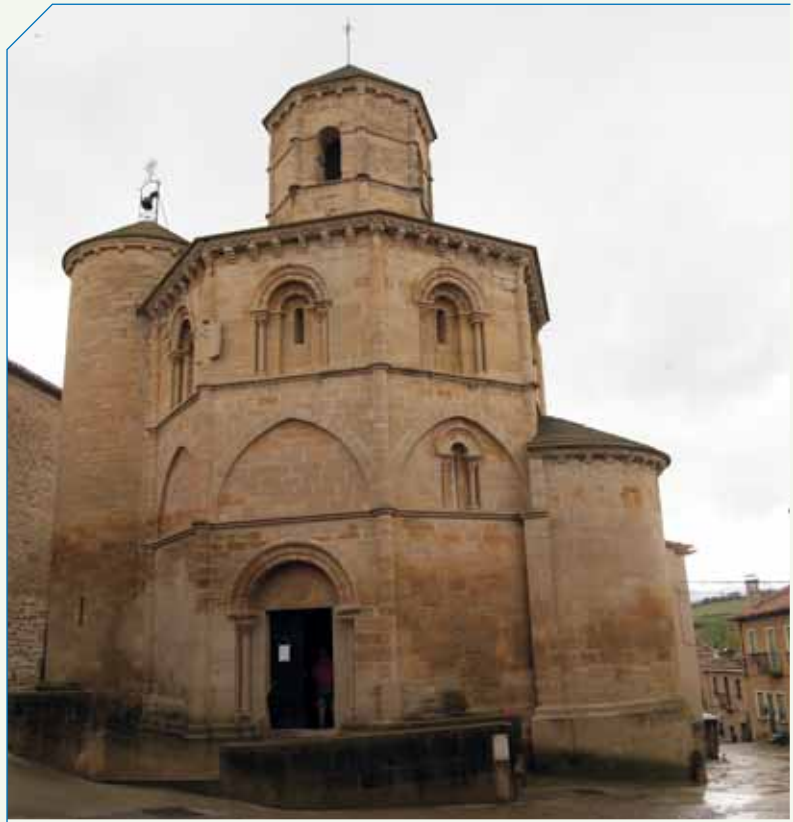

Foto: Davidh820

Torroella del Rio

De Santo Sepulcro is een voorbeeld van de zogenaamde centraalbouw: een achthoekige opbouw (in tegenstelling tot de traditionele kruisvorm). Naar alle waarschijnlijkheid is de kerk in de dertiende eeuw gebouwd door Tempeliers. De kerk roept evenals Eunate sterke associaties op met de Heilige Grafkerk in Jeruzalem. De koepel heeft invloeden ondergaan van de Moorse bouwkunst in Zuid-Spanje: er is grote gelijkenis met de bouw van de *mirab* (gebedsruimte) in de moskee van Córdoba.

in 2007 de orde publiekelijk niet langer als ketteren te bestempelen.

Na de dood van De Molay werden de bezittingen van de Tempeliers verbeurd verklaard. Ze vervielen vervolgens deels aan de Hospitaalridders. In Spanje, waar ondertussen naar het model van de Tempeliers en de Hospitaalridders ook andere ridderorden waren ontstaan, gingen leden van de Tempeliers en hun bezittingen deels naar die nieuwe orden.

De Spaanse ridderorden

Spanje had sinds het begin van de achtste eeuw grotendeels onder Moorse invloed gestaan. In de loop van de elfde eeuw nam echter de *reconquista*, de herovering van het land op de Moren door de christenen in het uiterste noorden, vaste vormen aan. De herovering van de oude Spaanse hoofdstad

In de serie *Langs Spaanse Wegen* presenteren diverse auteurs boeiende en belangrijke onderwerpen uit de Spaanse geschiedenis en cultuur. Elk onderwerp wordt geïllustreerd met voorbeelden, zoals je die ziet langs de diverse Spaanse pelgrimswegen. De belangrijkste kunststromingen in Spanje zullen zo aan bod komen.

Toledo in 1085 werd als een belangrijk wapenfeit gezien. Ook het succes van de Eerste Kruistocht was de christelijke vorsten in het noorden van Spanje niet ontgaan: het sterkte hen de strijd tegen de Moren in eigen land voort te zetten.

Ondertussen inspireerden de idealen van de Tempeliers en de Hospitaalridders Spaanse kloosterlingen, veelal van de cisterciënzer traditie. Het leidde tot het stichten van Spaanse ridderorden, eveneens met een dubbele doelstelling: de strijd tegen de Moren én de opvang en bescherming van de pelgrims. Voor dat laatste vormde de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela een mooie en belangrijke aanleiding.

Aldus ontstond een viertal Spaanse orden:

- De Orde van Calatrava, in 1158 gesticht vanuit de cisterciënzer orde: monniken die ervoor kozen te vechten tegen de islam en ridder te worden. Uiteraard met medeweten en goedkeuring van de koning die de orde met land en goederen bedeelde. De orde ontleende haar naam aan het kasteel Calatrava, in het zuiden van Castilië la Mancha, in het toenmalige grensgebied tussen christenen en Moren. De monniken/ridders verbleven daar ook daadwerkelijk.
- De Orde van Alcántara werd eveneens gesticht vanuit cisterciënzer abdijen en genoemd naar de stad Alcántara, in het uiterste westen van Extremadura.

- De Orde van Santiago, in 1170 gesticht, koos voor de kloosterregel van Augustinus. De orde was, met Jacobus als patroon, primair bedoeld ter bescherming van de pelgrims naar Santiago. De ridders speelden een belangrijke rol in de slag bij de slag Las Navas de Tolosa in 1212 tegen de Moren. Hun hoofdkwartier lag in Uclés in Midden-Spanje. Anders dan bij de andere orden legden de ridders van Santiago niet de gelofte van kuisheid af; zij konden dus in het huwelijk treden. De dubbelfunctie van de Orde van Santiago herkennen we ook in hun logo: het kruis/zwaard van Santiago.
- De Orde van Onze Lieve Vrouw van Montesa, door Jacobus II, koning van Aragón, in 1319 ingesteld, was vooral bedoeld om de rol en de goederen van de Tempeliers (die in Frankrijk verboden waren) over te nemen. De Orde van Montesa is anders dan de andere militaire orden, beperkt tot het oude koninkrijk Aragón.

Alle vier de orden speelden een rol in de reconquista en in de herbevolking en exploitatie van de vrijgekomen gronden, waarmee de koning hen na een verovering veelal bedeelde. Veel burchten van deze orden vinden we in Midden-Spanje in Castilië en in Extremadura; de orden verkregen daar grote lappen grond en werden in de loop der tijd steeds machtiger.

Villalcázar de Sirga

De kerk, wier stichting onbekend is, wordt al bezongen in de *Cantigas de Santa Maria* van koning Alphonso X, El Sabio (de Wijze) (1259-1279). Diens broer ligt in de kerk begraven. Villalcázar behoorde tot de eerste *encomienda* (landgoed met recht van belastingheffing) van de Tempeliers ten noorden van de Duero.

Foto: Rabespierre

Ze ontvingen veel schenkingen en hieven tol- en belastinggelden, maar waren zelf vrijgesteld van het betalen ervan. De orden waren veelal lid van de Mesta, het machtige schapengilde wier herders en kuddes het recht hadden van 'overpad', zeer ten nadele van een voorspoedige ontwikkeling van de landbouw.

Met het afnemende belang van de reconquista na de val van Granada in 1492, verloren de orden veel van hun betekenis. Hun politieke macht bleef echter groot en gaf voortdurend aanleiding tot intriges en machtspelletjes. In 1499 besloten de Reyes Católicos, Isabella en Ferdinand, een greep naar de macht te doen: Ferdinand werd de nieuwe grootmeester van de Orde van Santiago. Hun kleinzoon Karel V wist via zijn vroegere leermeester, de Nederlandse paus Adrianus VI, het grootmeesterschap van de vier militaire orden definitief aan de Spaanse kroon te verbinden. Sindsdien fungeren enkele orden nog als orde van verdiensten en/of zijn gedegradeerd tot een gezelschap Spaanse katholieke edelen onder bescherming van de Spaanse kroon.

Sporen langs de camino

De erfenis van de orden vinden we in zichtbare en minder zichtbare sporen langs en omheen de camino: (ruïnes van) kloostercomplexen, kerken en kastelen. We noemen al Eunate, Torres del Rio, Villalcázar en Ponferrada. Meer sporen zijn te vinden in Carrión de los Condes, Terradillos de los Templarios, Rabanal del Camino en in Villafraanca Montes de Oca.

In de overblijfselen herkennen we de dubbel functie van de orden. Het contemplatieve en charitatieve karakter zien we in (wat over is van) kerken, kloosters en opvangvoorzieningen zoals in Eunate en Torres del Rio. Het offensieve karakter herkennen we in verdedigingswerken en kastelen, zoals in Ponferrada.

Torres del Rio en Eunate verwijzen met hun kerkjes waarschijnlijk naar een kloosterkerk, begraafplaats of opvangvoorziening. Kenmerkend voor die kerkjes is hun zogenaamde centraalbouw: een vorm die associaties oproept met de Anastasis Rotunda, de Heilige Grafkerk in Jeruzalem. Niet ongevoon voor ridderorden die daarmee verwijzen naar hun oorsprong, de verovering van Jeruzalem.

Foto: J. Garay

Ponferrada

Ponferrada was net als Villalcázar de Sirga een *encomienda* (landgoed met recht van belastingheffing), een van de drie die de Orde van de Tempeliers bezat langs de camino (de derde ligt bij Lugo, langs de noordelijke pelgrimsroute). Het kasteel kwam in 1178 in het bezit van de Tempeliers, maar ze moesten het op last van Fernando III in 1308 weer laten. In de gevelsteen boven de toegangspoort is nog het Tau-teken van de Tempeliers te zien.

Hoewel de orden nog steeds bestaan, timmeren ze niet aan de weg. In Spanje betreft het vooral een elitair gezelschap onder voorzitterschap van de Spaanse koning. 🌀

Een van literatuur voorziene versie van dit artikel is te vinden op Santiago.nl/werkgroepen/geschiedenis_cultuur.

‘Ja, er komt hier van alles binnen’

Impressies uit de Huiskamer en het Pelgrimsbureau

Aankomen in Santiago hoeft niet het einde te betekenen van het pelgrimsleven. Sinds enkele jaren is het mogelijk in Santiago als vrijwilliger aan de slag te gaan in de Huiskamer van de Lage Landen of bij het Pelgrimsbureau. André Brouwer, bestuurssecretaris van het genootschap, tekende verhalen op in de Huiskamer en vrijwilliger Karline Vandebroecke schreef *compostelas* uit in het Pelgrimsbureau.

De Huiskamer: ‘We zijn er morgen om half tien weer’

Voor het Pelgrimsbureau staat al weer een lange rij, maar binnen op de eerste verdieping is het nog stil als ik ‘s morgens rond kwart voor tien de Huiskamer van de Lage Landen binnenloop. Een landgenoot die uit Burgos is komen lopen leest voor uit zijn dagboek. Hij heeft zijn vrouw verloren en heeft het daar moeilijk mee. Hospitalero’s Monique en Jacques luisteren aandachtig. Om de sfeer niet te verstoren, ga ik stil aan tafel zitten en bekijk het register. Het is eind september en ik ben bezoeker nummer 2135. Al snel druppelen de pelgrims binnen. André heeft 2700 kilometer vanuit Steenwijk gefietst. Hij is als militair met functioneel leeftijdsontslag en met de pelgrimstocht wilde hij een fase in zijn leven afsluiten. Leonard (57) liep in 82 dagen vanuit Haarlem. Zonder gidsen, alleen met een autokaart. Hij ervaart een leven voor en na de camino. ‘Zelfs je smaak verandert, vroeger moest ik niets van zoetigheid hebben, maar nu verlang ik soms naar een stukje Frans stokbrood met jam.’

Er schuiven meer pelgrims aan. Het gesprek komt op snurken in de herbergen. ‘Weet je wat pas erg is,’ vraagt Leonard, ‘everzwijnen die ‘s nachts in het bos aan je tent komen rukken omdat ze eten ruiken.’

Een man uit Brussel bedankt voor de hulp bij het boeken van de terugreis.

Een jongen met rastakapsel en ontbloot bovenlijf vraagt de weg naar Sevilla. ‘Hij komt hier al een paar dagen, een wat ontspoorde jongeman’, zegt Jacques later voorzichtig. ‘Ja, er komt hier van alles binnen’, legt Monique uit. Een vrouw van 50 met haar moeder van 79. Een opa van 84 die met zijn dochter en kleindochter de Camino Portugués had gelopen. Monique en Jacques genieten zichtbaar van hun verblijf in Santiago. ‘Wil je nog een tip voor een goed Chinees restaurant?’, vraagt Jacques.

De huiskamer voorziet duidelijk in een behoefte. Als ik weer in Nederland ben, ontvang ik een e-mail waarin een bezoeker dat veel beter uitlegt dan ik:

‘Dag secretaris,

Deze mail is om jullie te laten weten hoe ontzettend ik heb genoten van de Huiskamer van de Lage Landen in Santiago. Na al die weken nauwelijks landgenoten te hebben getroffen, raakte ik al ontroerd bij het lezen van het briefje “we zijn er morgen om half tien weer”.

Het koffiedrinken de volgende dag was voor mij, als vers gearriveerde pelgrim, totaal ontvankelijk en geroerd door alles wat de camino me geboden had, een schitterend begin van de dag.

De interesse van de vrijwilligers raakte me (hoe saai moet het voor hen zijn om weer een zoveelste avonturentrip aan te horen), de andere bezoekers waren leuk en gezellig en als klap op de vuurpijl kreeg ik ook nog eens een paar heel goede tips waardoor mijn dagen in Santiago nog leuker werden.

Kortom, niets dan lof en aanmoediging voor dit prachtig initiatief. Jullie hebben mij er heel blij mee gemaakt. Dank jullie wel.

Hartelijke groet,

Stella van Gent uit Sneek’

André Brouwer

De Huiskamer voorziet duidelijk in een behoefte.

Foto: André Brouwer.

In het eerste jaar 2013 bezochten 1508 pelgrims de Huiskamer van de Lage Landen. In 2014 waren er dat al 2398. Ongeveer de helft hiervan bezocht de huiskamer meerdere malen.

Het Pelgrimsbureau: Schoonschrijven tussen de denkbeeldige lijntjes

Als u de afgelopen twee jaar de camino heeft gelopen, heeft u bij aankomst in Santiago al kennisgemaakt met de vrijwilligers in hoogblauw T-shirt van de Amigos Welcome Service. Deze meestal Engelsprekende vrijwilligers verwelkomen de pelgrims bij hun aankomst in het Pelgrimsbureau. Ze zorgen ervoor dat de rij snel vordert en beantwoorden allerlei vragen. Vorig jaar las ik over de Amigos Welcome Service in het Santiago-jubileumnummer van de *Jacobsstaf* en dacht: dat wil ik ook doen. En zo was ik dit jaar in september ook Amigo.

Ons Amigos-team bestond uit Bob en Marsha, Janice en Jean uit de VS en Ciaran uit Ierland. Omdat Janice en ik goed Spaans spreken werden we door John Rafferty, alias Johnny Walker, op dag één gelijk tussen de Spaanse collega's achter de balie geplaatst om ook *compostelas* uit te schrijven. We kregen extra training van Willemijn, ter plekke beter bekend als Billie. Ze is een doorwinterde of dus eigenlijk een doorzomerde Nederlandse vrijwilliger die er al het hele seizoen werkt en ons in een uurtje alle kneepjes van het vak leerde. Zo leerden we opnieuw tussen de denkbeeldige lijntjes schoonschrijven met een fijn zwart pennetje. Op de compostela wordt in het Latijn de naam van de pelgrim en de datum met de hand geschreven. Voor elke naam in wat voor Westerse taal dan ook is er een Latijnse variant. Een spiekbrief in de vorm van een ultralange namenlijst geeft uitsluitel. Zelfs voor afgeleide namen van Maria is er een passende variant in het Latijn. Zo is *Carmen* in het Latijn een hele mondvul: *Mariam al Monte Carmelo*. Voor de pelgrims die graag een *certificado de distancia*, of in robuust klinkend Duits *ein Entfernungszertifikat*, willen, is er een afstandenlijstje. Het werd soms een hele optelsom als pelgrims verschillende routes gecombineerd hadden.

Alle pelgrimsgegevens worden ingevoerd in een databank, zodat we jaarlijks kunnen nalezen hoeveel pelgrims uit, zeg maar, Poelkappelle vertrokken zijn en of ze dat vanuit religieuze, spirituele of louter sportieve beweegredenen deden. Nu snap je als pelgrim waarom je zo lang in de rij staat voor je compostela!

Als Amigo geniet je volop. Je leert in een momentopname mensen kennen als ze op hun best en op hun gevoeligst zijn. Dat levert heel

Amigos Karline Vandenbroecke (rechts) en haar Amerikaanse collega Jeanice Le Pouvoir aan het werk in het Pelgrimsbureau.

wat mooie momenten op. Een Mexicaanse man die in huilen uitbarst; een Frans drietal die de foto van hun overleden vriend met zich meedragen; koppeltjes voor wie de camino hun huwelijksreis is; een Duitser die opeens beseft dat hij de vorige keer op precies dezelfde datum is aangekomen. Overjarige hippies, strenggelovige jongeren, ijzersterke tachtigers: ze passeren allemaal de revue. 🍷

Karline Vandenbroecke

Meer informatie over de Huiskamer van de Lage Landen en Amigos Welcome Service is te vinden op Santiago.nl > Het genootschap

(advertorial)

VOER VOOR DE GOEDE WOLF

ONDERWEG NAAR SANTIAGO DE COMPOSTELA

door Jan van Gisbergen

NU VOOR €19,95
Geen verzendkosten

"Jan beschrijft alle plaatsen die hij passeert. Hij weet steeds de kenmerkende dingen te vertellen: bouwstijlen, achtergronden, geschiedenis. De 930 goede foto's ondersteunen zijn verhaal prima. Hij is goed op de hoogte. Jan verhaalt vooral van alle ontmoetingen onderweg. Hij beschrijft op een vlotte en onderhoudende wijze en soms met humor wat al die mensen naar de camino drijft. Wie graag pelgrimsverslagen leest zal dit –terecht– een geweldig boek vinden."
(Bram van der Wees, hoofdredacteur Jacobsstaf)

576 blz leesplezier, een mooi cadeau voor pelgrims of pelgrims in wording. Te koop via bestellen@goedewolf.nl en in de boekhandel. Zie: goedewolf.nl

Spirituele beleving, geschiedenis, kunst en cultuur

Lezingen en cursussen voorjaar 2015

In het voorjaar 2015 organiseert de werkgroep Geschiedenis & Cultuur in samenwerking met de werkgroep Spiritualiteit een serie lezingen over zinging en spirituele beleving langs de camino, en in samenwerking met enkele regio's een aantal cursusavonden over de geschiedenis en kunst en cultuur van de Camino Francés.

Praktisch

De lezingen vinden plaats op woensdagavonden van 19 tot 21 uur in het Instituto Cervantes, Domplein 3 te Utrecht. Aanmelding vooraf is verplicht. Toegangsprijs (i.v.m. zaalhuur, koffie/thee) per lezing: voor leden € 5, voor niet-leden € 10. Kijk voor meer informatie en aanmelden op Santiago.nl/werkgroepen/geschiedenis_cultuur. U krijgt te zijner tijd een bericht over het definitieve programma en uw plaatsing.

Zinging en spirituele beleving langs de camino: meer dan louter een christelijke inspiratiebron

Er zijn historici die beweren dat de vondst van Jacobus' graf destijds politiek werd ingestoken. Jacobus zou gefungeerd hebben als tegenwicht tegen de Moren die in hun strijd tegen de christenen met profeet Mohammed een belangrijke schutspatroom hadden. Dat moge zo zijn, het neemt niet weg dat het pelgrimeren naar Jacobus' graf al vroeg een sterk christelijk religieuze betekenis kreeg. De mid-

deleeuwse mens ontleende er zijn inspiratie aan. De neerslag daarvan is heden ten dage nog volop te vinden langs de camino: in kerken en kloosters, in kunst en cultuur – nu mede inspiratiebronnen voor de pelgrim. In de loop der tijden is de camino gaan fungeren in een breder en gevarieerder perspectief: naast het religieuze kreeg ook het spirituele, het sportieve en het culturele element zingingswaarde. In vijf lezingen belichten genommeerde sprekers bijzondere aspecten van zinging en beleving van het pelgrimeren:

1) De spirituele dimensie van het reizen

Inge van der Zanden (28 januari)

Pelgrimeren heeft alle aspecten van reizen. Het is een afwisseling van inspanning en ontspanning, waarbij het accent ligt op het onderweg zijn, op de bestemming en op de impact achteraf. Reizen en pelgrimeren verandert je leven; je gedachten en gevoelens worden getoetst aan een andere, nieuwe werkelijkheid.

Inge van der Zanden studeerde af aan de Pedagogische Academie en de Katholieke Leerangangen. Op latere leeftijd voltooide zij de HBO-opleiding Levensbeschouwing, Kunst en Cultuur te Diemen en na prepensionering de studie Religie en Levensbeschouwing aan de Vrije Universiteit. Zij schreef het boek *Spiritueel pelgrimeren, wegwijzer voor de moderne pelgrim* (2011).

2) Pelgrimage: zinging in de marge – een antropologische visie

André Droogers (11 februari)

In zijn lezing gaat André Droogers in op het fenomeen 'marge': de pelgrim verlaat de vertrouwde omgeving van huis en haard en komt in de marge van de reguliere samenleving terecht, waar een ander ritueel en een

*Fonkelingen van de
geest: de vensters van
Marc Chagall in de
kathedraal van Reims.*

Foto: Peter Lucas

andere dynamiek heersen. In de lezing wordt de relatie tussen pelgrimage, marge, zinging en instituties nader uitgewerkt. André Droogers is emeritus hoogleraar Culturele Antropologie aan de Vrije Universiteit. Zijn specialisatie is de studie van godsdienst en levensbeschouwing. Hij is geïnspireerd door Victor en Edith Turner, onderzoekers op het gebied van symbolen, rites en rituelen.

3) Zingend pelgrimeren op weg naar Compostela

Camiel Verhamme (25 februari)

Pelgrimliederen uit de vroege en late middeleeuwen, zoals die uit het beroemde *Llibre Vermell de Montserrat* van eind veertiende eeuw, zullen in deze lezing centraal staan. Daarnaast blijven bepaalde gregoriaans gezongen liturgische teksten die alles met Jacobus te maken hebben niet onbesproken. Bij benadering de helft van de beschikbare tijd kunt u ook naar die muziek luisteren. Neerlandicus en docent muziekgeschiedenis Camiel Verhamme geeft bij HOVO Utrecht cursussen over kerkmuziek – vooral die van Bach – en over de geschiedenis van vier eeuwen opera.

4) De Lokroep van de Jacobsweg: pelgrimeren in de eenentwintigste eeuw

Dirk Aerts (11 maart)

Om te begrijpen wat er met de pelgrim onderweg gebeurt, moet men vertrekken van de vraag wat de weg doet met de pelgrim. Alleen zo kunnen we tot een beter begrip komen van wat spiritualiteit voor een Jacobs-ganger betekent. In zijn lezing maakt Dirk Aerts duidelijk dat hier wel degelijk sprake is van een breuk met het traditionele pelgrimeren en gaat hij dieper in op de kansen van deze nieuwe vorm van spiritualiteit maar ook op de risico's die eraan verbonden zijn. Dirk Aerts, erevoorzitter van het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela, stond mee aan de wieg van dit genootschap waarvan hij tussen 1992 en 2006 voorzitter was. Voor het ledentijdschrift *De Pelgrim* schrijft hij geregeld bijdragen waarin hij het hedendaagse pelgrimeren in al zijn facetten verkent.

5) Fonkelingen van de geest: de pracht van glas-in-lood langs de camino

Ruud Bartlema (25 maart)

De pelgrim zal naast de praktische en fysieke kanten van z'n tocht bij tijd en wijle ook

Zingend pelgrimeren op weg naar Compostela:

Llibre Vermell de

Montserrat,

folio 26v° – 27r°.

Bron: Dick.wursten.be

een innerlijke tocht ervaren. Soms wordt die onverwacht zichtbaar door een prachtig uitzicht, een kerk of kapiteel, een schilderij of een mooi glas-in-lood waar een helder licht doorheen valt. Pelgrimswegen laten prachtige voorbeelden zien van glas-in-loodramen, bijvoorbeeld in de kathedralen van Reims, Autun of Vézelay. In zijn lezing gaat Ruud Bartlema aan de hand van afbeeldingen in op de poëtische zeggingskracht die licht en glas-in-lood weten op te roepen.

Ruud Bartlema is beeldend kunstenaar en theoloog. Zijn beelden worden omspeeld met improvisaties van Ger Muts op piano. 🎷

Geschiedenis, kunst en cultuur van de Camino Francés: een inleidende cursus

In deze cursus gaan we in op vragen en thema's rondom het ontstaan, de geschiedenis en de kunst en cultuur van de Camino Francés. We besteden aandacht aan de belangrijkste kunststijlen langs de camino en aan oude verhalen en legenden. De behandelde onderwerpen lichten we toe met beelden. We staan uiteraard stil bij beeldbepalende kerken, kloosters, steden, dorpen en andere wetenswaardigheden langs de camino.

De cursus omvat drie onderling samenhangende avonden. Als basisboek gebruiken we *Onderweg naar Santiago. Een camino van kunst, cultuur, legenden en verhalen* (Waaners, 2010) van Mireille Madou. Voor wie zich verder in de stof wil verdiepen zal een beknopte literatuurlijst beschikbaar zijn.

De inleiders zijn Herman Holtmaat, Nico van Heijningen en Tieleke Huijbers.

Praktisch

De cursus wordt gegeven in samenwerking met enkele regio's. Aanmelding vooraf is verplicht. Voor de regio Den Haag zijn de data bekend: 19 januari, 16 februari en 16 maart 2015. Kijk voor meer informatie en aanmelden op Santiago.nl/werkgroepen/geschiedenis_cultuur of zoek contact met uw regio. De regio informeert u over uw plaatsing, het definitieve programma, de plaats van de bijeenkomsten en de kosten.

Datum	Tijd	Plaats en locatie	Activiteit	Info*
27 dec	10.00	Galder, Jacobskapel	Eindejaarswandeling met erwtensoep	regio.breda-tilburg@santiago.nl
3 jan	10.00	Amsterdam of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.amsterdam@santiago.nl
19 jan	19.30	Den Haag, Willibrordushuis	Cursus Geschiedenis, Kunst en Cultuur	regio.den-haag@santiago.nl
24 jan		Den Bosch of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.den-bosch@santiago.nl
30 jan	15.00	Galder, Café Knooppunt	Regiobijeenkomst Breda-Tilburg	regio.breda-tilburg@santiago.nl
4 feb	10.00	Amsterdam of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.amsterdam@santiago.nl
8 feb	9.30	Zijtaart, café-zaal Kleijngeld	Voorlichting voor wandelaars en fietsers	regio.den-bosch@santiago.nl
8 feb	13.30	Zijtaart, café-zaal Kleijngeld	Regiobijeenkomst	regio.den-bosch@santiago.nl
16 feb	19.30	Den Haag, Willibrordushuis	Cursus Geschiedenis, Kunst en Cultuur	regio.den-haag@santiago.nl
21 feb	14.00	Den Haag, Willibrordushuis	Startersbijeenkomst	regio.den-haag@santiago.nl
27 feb	15.00	Galder, Café Knooppunt	Informatiebijeenkomst voor nieuwe leden	regio.breda-tilburg@santiago.nl
28 feb		Den Bosch of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.den-bosch@santiago.nl
7 mrt	10.00	Amsterdam of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.amsterdam@santiago.nl
7 mrt	10.00	Haarlem, Rosenstock-Huessy-huis	Regiobijeenkomst Bollenstreek-Rijnland	dejongverdegaal@ziggo.nl
7 mrt		Houthem St. Gerlach, Gerlachuskerk	Regiobijeenkomst Limburg	fam_houben@hotmail.com
14 mrt	11.00	Amsterdam	Informatiebijeenkomst wandelaars/fietsers	regio.amsterdam@santiago.nl
14 mrt	13.00	Amsterdam	Regiobijeenkomst Amsterdam	regio.amsterdam@santiago.nl
16 mrt	19.30	Den Haag, Willibrordushuis	Cursus Geschiedenis, Kunst en Cultuur	regio.den-haag@santiago.nl
21 mrt	10.00	Amersfoort, St.-Joriskerk	Landelijke voorjaarsbijeenkomst	Jacobsstaf 104, pagina 16-19
22 mrt	11.30	Roermond, Christoffelkathedraal	Landelijke pelgrimsmis en pelgrimszegen	fam_houben@hotmail.com
1 apr	10.00	Amsterdam of omgeving	Dagwandeling; locatie en aanmelden bij:	regio.amsterdam@santiago.nl
11 apr	10.00	Delft, Maria van Jessekerk	Regiobijeenkomst Den Haag	regio.den-haag@santiago.nl
2-3 mei		Nijmegen, Jacobskapel	Wandeling via Kranenburg, Reichswald, Goch	jmcoopmans@gmail.com
6-7 jun		Breda-Tilburg	Fiets-tweedaagse	regio.breda-tilburg@santiago.nl
25 jul		Roermond	Jacobusviering	Broederschap H. Jacobus Roermond
25 jul		Utrecht, Janskerk	Jacobusviering met El Orfeón Jacobeo	regio.utrecht-rivierenland@santiago.nl

* Voor de contactgegevens van de regio's zie www.santiago.nl en Jacobsstaf 101

(advertentie)

Begeleide wandelingen naar Santiago de Compostela

Ga de uitdaging aan! **Mieke Schrieks**

- Etappes van 1 tot 6 weken
- Wandel- en bagagetips
- Spaanssprekende gids
- Afstanden 10 tot 15 km of 20 tot 25 km per dag

reizen.inbalansopweg.nl
info@inbalansopweg.nl

Heiligen. In deze Zweedse puzzel komt u vijf van ‘onze’ heiligen tegen. Los de puzzel op en breng de letters uit de genummerde vakjes over naar de balk onderaan, dan leest u de naam van een ons onbekende heilige. Zend deze naam uiterlijk 2 februari 2015 naar: redactie@santiago.nl of naar Jacobsstaf, Janskerkhof 28a, 3512 BN Utrecht.

Nog een prijs! Deze heilige is ons weliswaar onbekend, maar heeft toch één belangrijk aspect gemeen met Sint Jacob. Weet u welk kenmerk zij delen? Laat het ons weten. Onder de goede inzendingen verloten we twee boeken van Jeroen Gooskens, *Verder onderweg* (zie pagina 20).

De doorloper uit *Jacobsstaf* 103 bevatte een paar redactionele foutjes, waarvoor onze excuses. Maar de ware pelgrim vindt toch de oplossing. De Nederlandse plaatsen met een Jacobskerk zijn: Lonneker, Akersloot en Cabauw. Gerard van Kleef uit Houten won de prijs: het boek van Mireille Madou, *Santiago - de heilige en zijn mirakelen*.

weifeling	inw. uit het M. Oosten	werelds	buiten-sporig	hectogram (afk.)	muziek-instrument	korte wandeling	tropische vrucht	doorn-achtige plant	
heilige van Vézelay	fiets			plaats in Overijssel	aanwijzend vnvw.		bijwoord		
▷	11	▷	▷	▷	2	14	▷	▷	
deel van de weg	▷				dikke jas	▷			
					deel van het bestek			6	
heilige van Le Puy	▷		1		▷				
slot	▷			bijwoord	▷				
				plaats in Gelderland		12			
soort onderricht	▷		9		▷	lopend jaar (afk.)	heilige	▷	
						kippenhok	gerecht	10	
▷			zeer vermoeid	▷	gordel	▷	▷	onze heilige	bolgewas
			meetkundige term		schraal				
rij voertuigen	ravotten	▷	▷		▷		groet	▷	▷
	Spaanse etappeplaats								
▷		spil	▷	een zekere	▷		Centrale antenne-richting	▷	
		niet deze		trefwoord			achter	8	
ik (Latijn)	voorzetsel	▷	▷	laatst-leden (afk.)	▷	licht-snelheid (SF)	Bredase voetbalclub	▷	nevel
	heilige van Ortega	5				tegen			
korte melodie	▷				vragend vnvw.	▷	▷		▷
leersoort					paling				
▷				hemel-lichaam	▷		Japane gordel	▷	
							populair		
Plaats in Jemen	▷			heilige van Tours	▷		▷		
		3				4			
on-vriendelijk	▷			berg-be-klimmer	▷				7

tPuzzelPeertje™

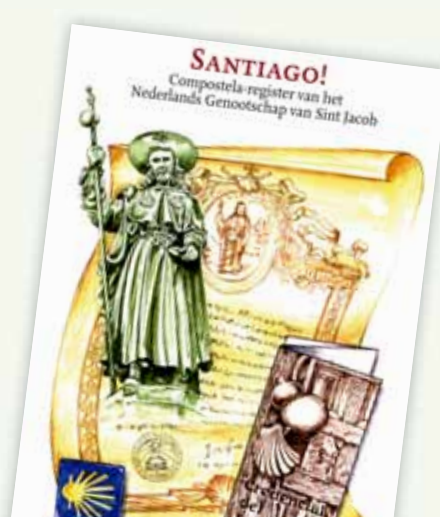
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----

In het Compostelaregister worden de namen en gegevens opgenomen van de Santiagogangers die een compostela hebben ontvangen. Dit certificaat wordt verstrekt namens de aartsbisschop van Santiago na een voltooide pelgrimstocht. U kunt uw compostela registreren via de website. Na inloggen klikt u op *Mijn profiel* en kunt u onder de tab *Register* en *Voeg registerregistratie toe* uw compostela aanmelden. Tevens verzoeken we u een gescande versie of digitale foto van uw compostela te uploaden.

Registreren per post blijft mogelijk maar wordt niet aanbevolen. Stuur dan een kopie van uw compostela naar de ledenservice, vergezeld van een formulier dat u bij de ledenservice kunt aanvragen.

In de *Jacobsstaf* worden zoveel mogelijk de laatste aanvullingen gepubliceerd. Indien er bij te veel aanmeldingen sprake is van ruimtegebrek, dan vindt publicatie in de volgende editie plaats.

Rony de Jong, compostelaregister@santiago.nl

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
1999			
4-aug	Henny Otto, Nijmegen	Voet	37
2007			
26-aug	Jan Hendriks, Velp	Fiets	28
7-okt	Henrick Fabius, Den Haag	Voet	42
2009			
26-mei	Jan Segers, Rijsbergen	Fiets	23
7-jun	N.P.M. Mors, Epe	Voet	38
2010			
4-jun	N.A.M. Schellart, Aerdhout	Fiets	35
27-dec	V.I. Meijer-Nikiforova, Stiens	Voet	13
2011			
7-jun	Jan Maurits, Maastricht	Voet	82
28-aug	E.F. Heslinga, Beuningen	Voet	32
2012			
24-mei	Hein Bonebakker, It Heidenskip	Fiets & Voet	104
25-mei	N. Born, Utrecht	Voet	30
27-mei	H.P. van Oers, Hoornaar	Voet	34
23-jun	J. Osinga, Harich	Fiets	35
23-jun	F. Osinga-Jagersma, Harich	Fiets	35
27-jun	A.J.C. van Kraaij, Gemert	Fiets	26
28-jun	Akke Nota, Tjerkwerd	Voet	
28-jun	J. Nota, Tjerkwerd	Voet	126
28-jun	J. Witteveen, Tjerkwerd	Voet	30
5-okt	V.I. Meijer-Nikiforova, Stiens	Voet	40
2013			
7-mei	Jaap van Zwol, Oud-Beijerland	Voet	15
17-mei	C.N.L.M. Regout, Baarn	Fiets	
28-mei	A.O. Veron, Biddinghuizen	Voet	25
31-mei	A.J.C. van Kraaij, Gemert	Fiets	13
3-jun	A.J. Jansen, Veldhoven	Fiets	37
4-jun	Piet van Dongen, Oss	Fiets	23
17-jun	Conny Kluin-van Nieuwenhoven, Twello	Voet	42
30-jun	Hein Hanrath, Bunnik	Voet	28
7-jul	Wim Jennissen, Roermond	Fiets	37
9-jul	Leonne Seerden-van Kasteren, Waalre	Voet	34
25-jul	W.J. van Gerwen, Waalre	Fiets	46
29-jul	Inge-Elise Dame, Delfgauw	Voet	17

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
3-aug	Lydia Meiling, Utrecht	Voet	37
22-aug	Erik Stroet, Doetinchem	Fiets	26
12-sep	Cora Grandia, Hoorn	Voet	35
17-sep	Jan Wiegmans, Bovenkarspel	Fiets	32
20-sep	Alexander Baloche, Amstelveen	Voet	18
21-sep	Bert Kreber, Heemstede	Fiets	23
10-okt	Willy Hoogesteijn-Knopfert, Delft	Voet	36
14-okt	J.J.M.G. Koonen, Sittard	Voet	68
26-okt	Janneke Hempel, Oud-Beijerland	Voet	9
1-nov	C.J. Ockeloen, Dordrecht	Fiets & Voet	60
1-nov	A. Steens, Amsterdam	Voet	122
2014			
14-apr	M.E.P. Lissone, Utrecht	Voet	12
17-apr	Simon Bootsma, Drachten	Voet	173
17-apr	Ytsje van der Valk, Drachten	Voet	173
27-apr	Cees van Schaick, Lunteren	Voet	112
27-apr	Paul ter Wal, Zwolle	Voet	28
30-apr	Bas Heijne, Eindhoven	Voet	11
2-mei	Betty Bleijenberg, Leeuwarden	Voet	32
7-mei	Martijn Schalken, Waalwijk	Voet	35
7-mei	Evert van Veldhuizen, Nijkerk	Fiets	31
8-mei	Ben Beerens, Eindhoven	Voet	32
8-mei	Frank Benthem, Amsterdam	Voet	30
8-mei	Dirman Heryadi, Stadskanaal	Voet	41
8-mei	Pawo Winterstein, Hoorn	Voet	36
9-mei	Ylonga Arets, Tilburg	Voet	35
9-mei	J.J. Segers, Tilburg	Voet	35
10-mei	C.M. van der Linden, Hoeven	Voet	47
10-mei	H.C.A. Manniën, Hoeven	Voet	47
10-mei	Ann Smout, Galder	Voet	25
14-mei	E.K. Koops, Sneek	Voet	40
15-mei	J.N. Egtberts-Stekelenburg, Nieuwegein	Voet	
15-mei	Lies Wesseling-van Rijsbergen, Berlicum	Voet	36
16-mei	Jose Bakkers, Breda	Voet	19
16-mei	C.M. Rensen, Etten-Leur	Voet	14
16-mei	Kees van der Vijver, Haarlem	Voet	31

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
17-mei	Gert Hylkema, Sassenheim	Voet	10
17-mei	Willem de Jong, Sassenheim	Voet	25
18-mei	Thieu Engels, Amsterdam	Voet	45
18-mei	P.G. Steenbakkers, Someren	Fiets	22
19-mei	Monique Bergsma-Schoenmakers, Maarheeze	Voet	21
19-mei	Marga Eggenkamp, Blaricum	Voet	12
19-mei	Anne Hazekamp, Neede	Voet	13
19-mei	Hans Juffermans, Callantsoog	Voet	28
19-mei	M.N.H. Poort, Blaricum	Voet	12
20-mei	Lia de Bont, Beegden	Voet	33
21-mei	Tony Rootinck, Winterswijk	Voet	35
21-mei	Peter Voncken, Meerssen	Voet	47
22-mei	W.J. van der Male, Burgh-Haamstede	Fiets	16
22-mei	C.L. Plasms, Eindhoven	Voet	50
22-mei	E.J.L.E.M. Plasms – van Beek, Eindhoven	Voet	50
22-mei	Frans Schloot, Heerlen	Voet	31
23-mei	Rianne de Natris, Tilburg	Voet	39
23-mei	A.C. Stumpf-van Mourik, Hoogeveen	Voet	12
24-mei	Uschi Ingenbleek, Cuijk	Fiets	32
24-mei	Christina Kielliger - Been, Soest	Voet	17
25-mei	Lia Hack, Zwolle	Voet	12
26-mei	Hans Hartogsveld, Delft	Fiets	14
26-mei	Toon Hompes, Budel	Voet	31
26-mei	Henk Melissen, Oudenbosch	Voet	
28-mei	Lien Classens, Venray	Voet	29
28-mei	Sef Janssen, Uden	Fiets	38
28-mei	J.L. Verstegen, Uden	Fiets	38
28-mei	Ton Wensveen, Naaldwijk	Fiets	31
29-mei	Jaap Denkers, Maassluis	Fiets	28
29-mei	Douwe van Veen, Cuijk	Fiets	30
30-mei	Cees van Beek, Waddinxveen	Fiets	40
31-mei	I. Franse, Middelburg	Fiets	28
31-mei	Sylke Hesselink, Borne	Voet	40
31-mei	Mark Hofman, Borne	Voet	5
31-mei	J.W.M. van den Hurk, Apeldoorn	Voet	45
31-mei	A.C. Laney, Laren	Voet	47
31-mei	J.M. Laney-van Dijk, Laren	Voet	47

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
31-mei	Cyrille Rentier, Rotterdam	Fiets	27
31-mei	M.L. Weijnenberg, Apeldoorn	Voet	45
1-jun	Gerard Douma, Roden	Fiets	14
1-jun	Corrie Kraal, Almere	Voet	8
1-jun	Willem Kraal, Almere	Voet	8
1-jun	Ger van Vilsteren, Zoetermeer	Fiets	28
2-jun	Ad van de Graaf, Tiel	Voet	34
2-jun	Dick van Soelen, Som- melsdijk	Fiets	29
3-jun	E.B. Brinkman, Kamerik	Voet	37
4-jun	Yvo Smit, Den Haag	Voet	9
4-jun	Herman Vriesendorp, Den Haag	Fiets	42
6-jun	Suzanne van der Beek, Utrecht	Voet	35
6-jun	Annieke van der Beek- Boter, Zegveld	Voet	35
6-jun	Karel Bennenbroek, Heeze	Fiets	50
6-jun	Gerard Hoezen, Zeewolde	Voet	19
6-jun	Sjraar Thijssen, Venlo	Voet	24
7-jun	Henk van Dam, Veldhoven	Voet	43
7-jun	Clazien van Dam-Buntsma, Veldhoven	Voet	43
7-jun	Gerda Hiensch-Deen, Ede	Voet	74
7-jun	B.N. Hooijschuur, Koog aan de Zaan	Voet	16
7-jun	Anke Hooijschuur-Keijzer, Koog aan de Zaan	Voet	16
7-jun	Herman Velvis, Haren	Voet	69
8-jun	Ellen van der Brink, Zeewolde	Fiets	22
8-jun	Leo Nieuwlaat, Roosendaal	Voet	32
8-jun	Theo Peeters, Vinkel	Fiets	29
9-jun	Klaas Faber, Apeldoorn	Fiets	58
10-jun	Vincent Blom, Zevenaar	Fiets	30
11-jun	P.E.M. Koomen, Hoorn	Voet	77
11-jun	S.J. Levelt, Amsterdam	Voet	199
11-jun	M.J.M. Levelt-Nieuwint, Amsterdam	Voet	199
11-jun	Rob de Waal, Vaassen	Voet	37
11-jun	J.M. van Zanten, Dordrecht	Fiets	38
12-jun	Ineke Poortinga, Utrecht	Voet	24
13-jun	G.P.M. Pauëlsen, Beverwijk	Voet	37
13-jun	Leo Voogt, Woudenberg	Fiets	30
13-jun	Sander Voogt, Utrecht	Fiets	30
14-jun	A. Bakker, Zwolle	Fiets	34
14-jun	Marja Fennis, Huizen	Voet	32
14-jun	Corry Janse, Almen	Voet	118
14-jun	H.P. Lokere, Delft	Fiets	18
14-jun	B.C. Persyn, Delft	Fiets	18
14-jun	Ton Tervoort, Heiloo	Voet	32
15-jun	Linda Berkers, Helden	Fiets	28
15-jun	Monique Elings, Zetten	Voet	40
15-jun	Jan van Oostveen, Soest	Fiets	32
15-jun	F.Th. Stokkink, Amsterdam	Voet	53
15-jun	E. Struijlaart, Purmerend	Fiets	31
15-jun	S. Verhoef-Fokkens, Baarn	Voet	14
17-jun	Jan Berkers, Helden	Fiets	30

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
17-jun	Henk de Bruijn, Purmerend	Voet	88
17-jun	Joke den Hertog, Mijnshereerland	Voet	35
17-jun	Frans Roordink, Westervoort	Voet	26
17-jun	Peter Verstappen, Veghel	Fiets	34
19-jun	Fia Timmermans, Deurne	Voet	34
20-jun	P.J.W.G.M. Ballemans, Kaatsheuvel	Fiets	27
20-jun	J.A. Draaijer, Smilde	Fiets	29
20-jun	Gerard Raaijmakers, Zoetermeer	Fiets	42
20-jun	Peter van Rijsingen, Uden	Fiets	32
21-jun	Henk de Groot, Houten	Fiets	35
21-jun	Judith Pals, Uden	Fiets	32
21-jun	Peter van der Ven, Uden	Fiets	32
21-jun	Bert Vlaskamp, Almelo	Fiets	49
21-jun	H.M. Vlaskamp, Almelo	Fiets	49
21-jun	Gerda Weitkamp, Houten	Fiets	35
22-jun	Harry Bruintjes, 's-Gravenhage	Voet	33
22-jun	Albert Mol, Monnickendam	Fiets	27
22-jun	Ingeborg Schuitemaker, Voorburg	Fiets	54
22-jun	Cor van der Steen, Heeze	Voet	17
22-jun	Niek Willemsen, Zelhem	Voet	41
23-jun	Aad van den Bosch, Bleiswijk	Voet	32
23-jun	Lya van den Bosch-Meijer, Bleiswijk	Voet	32
23-jun	Jan Walraven, Horn	Fiets	31
24-jun	Hans de Krom, Gouda	Voet	42
24-jun	Marlène de Krom-Pichois, Gouda	Voet	40
24-jun	Bert Pals, Bedum	Voet	29
24-jun	Hester Schoonbeek, Doetinchem	Voet	15
25-jun	Wim van Beerendonk, Kaatsheuvel	Fiets	32
25-jun	Ton Bos, Giesbeek	Fiets	33
25-jun	Kees Kraan, Purmerend	Voet	29
26-jun	Bert Boshoven, Olst	Fiets	26
26-jun	Annelies Boshover - Metske, Olst	Voet	86
26-jun	Liesbeth Ewalts, Molenhoek	Voet	36
26-jun	Adrie Klaassen, Deurne	Fiets	20
26-jun	Gerard Willemsen, Maar- heeze	Fiets	
27-jun	Wim Griffioen, Dieren	Voet	12
27-jun	Frank Reuser, Beuningen	Fiets	29
27-jun	Geertjan Reuser, Lent	Fiets	29
27-jun	Rieki Vendrig, Utrecht	Fiets	34
27-jun	Arnold van Wijk, Utrecht	Fiets	34
28-jun	Jos van der Ploeg, Rotterdam	Fiets	31
28-jun	Karel Thieme, Papendrecht	Voet	44
28-jun	Jan Tünnissen, Hilversum	Voet	17
28-jun	Jan Wijnen, Nistelrode	Voet	118
29-jun	H.J.M. Bertens, Oisterwijk	Fiets	31
29-jun	Henk Nikkels, Bathmen	Fiets	26
29-jun	Nelly van Erp, Rosmalen	Voet	

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
30-jun	Albert van der Wal, Leiden	Voet	109
1-jul	Desirée Goossens, Waalwijk	Fiets	50
1-jul	A.G.H. Groenendaal, Spijkenisse	Fiets	33
1-jul	Riek Groenendaal-van Steenbergen, Spijkenisse	Fiets	33
1-jul	Inno Hagenbeek, Maarssen	Voet	51
1-jul	Mieke Jonkers-van den Akker, Veghel	Voet	
1-jul	Harry Luttkhuis, Doorn	Fiets	34
1-jul	Maya Luttkhuis-Elberink, Doorn	Fiets	34
1-jul	Balt van der Made, Waalwijk	Fiets	50
1-jul	C.E.H.M. Peerlings-Slenders, Veghel	Voet	105
1-jul	Jan Smetsers, Apeldoorn	Fiets	38
1-jul	Gré van der Vaart-Verhoef, Culemborg	Voet	125
2-jul	Ans van der Hoff, Maassluis	Fiets	12
2-jul	Ton Plug, Noordwijk	Fiets	33
3-jul	Hendrik-Jan Bloemert, Delft	Voet	33
3-jul	Thijs Horyon, Nederweert	Voet	93
4-jul	Loes Bakker, Amsterdam- Slotervaart	Fiets	40
4-jul	H. van Eig, Bergen	Fiets	28
4-jul	Guus Scholten, Amsterdam	Fiets	40
4-jul	J.H. Vroon, Zeewolde	Voet	31
5-jul	Wil van Dam, Rotterdam	Voet	26
5-jul	Anneke Jochemsen, Ede	Voet	39
5-jul	Teun Jonker, Uitgeest	Fiets	23
5-jul	Babs Oosterwijk, Oldenzaal	Fiets	43
5-jul	Marja de Roo, Meppel	Voet	25
5-jul	Xander Schanssema, Middelburg	Fiets	15
5-jul	Theo de Vries, Almelo	Voet	13
6-jul	Desirée van den Berg, Zeist	Fiets	57
6-jul	Ciska Stoker - Veldhuis, Dronten	Voet	35
7-jul	Balt Korthout, Waalwijk	Voet	120
7-jul	Marnix Kwakernaak, Wou- denberg	Fiets	32
7-jul	Angelique Peters, Eindhoven	Voet	7
8-jul	Ger van den Broek, Steyl	Fiets	
8-jul	Jaap Teeninga, Kollum	Fiets	37
8-jul	Nico van de Wetering, Oud-Beijerland	Voet	93
8-jul	Jettie Wijnia, Kollum	Fiets	37
10-jul	Astrid Gilles, Barneveld	Voet	
11-jul	T.P.F. Tjshen, Gendt	Voet	32
11-jul	Karel van der Wal, Maarssen	Voet	131
13-jul	Truus van Aspert, Vinkel	Fiets	35
16-jul	Maurice Lemaire, Schinveld	Voet	109
16-jul	J.W. Noordam, Driebergen	Voet	29
16-jul	Hans Waegemakers, 's-Hertogenbosch	Voet	112
17-jul	Gerard Althoff, Nijverdal	Voet	105
17-jul	Fiona de Both, Utrecht	Voet	12
17-jul	Johan Corver, Velsen-Zuid	Voet	78

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
17-jul	C.J.J. Fens, Raamsdonksveer	Voet	119
17-jul	Maurice Schellekens, Boxtel	Voet	110
18-jul	D.W.H. Geurts, Rosmalen	Voet	
19-jul	Trudi van den Berg, Tilburg	Voet	81
19-jul	Rob Franssen, Bergen op Zoom	Fiets	23
20-jul	Maina van der Zwan, Amsterdam	Voet	123
21-jul	Judith Prins, Hoofddorp	Fiets	35
21-jul	GertJan Slijkerman, 't Zand	Voet	27
22-jul	H.J.M. van Aert, Rijsbergen	Fiets	30
22-jul	Laura Franse, Koudekerke	Voet	38
22-jul	Jaap Rentier, Koudekerke	Voet	38
22-jul	Rob Vennix, Tilburg	Fiets	48
22-jul	Jan Marten de Vries, Oegstgeest	Fiets	83
22-jul	J.E. de Vries-Waaldijk, Oegstgeest	Fiets	78
23-jul	Antonio Brakenhoff, Amerongen	Anders	19
23-jul	Jaap Meester, Nibbixwoud	Voet	14
24-jul	René Luisman, 's-Gravenhage	Voet	30
25-jul	Kees Pruis, Middenbeemster	Fiets	29
25-jul	Andriesje van der Weide, Middenbeemster	Fiets	29
25-jul	Everard van der Zanden, Lierop	Fiets	28
25-jul	Helmie van der Zanden, Lierop	Fiets	27
27-jul	Hein van Iersel, Horssen	Voet	22
27-jul	Rein van der Leeuw, Utrecht	Voet	122
29-jul	Jan-Hein Nikkels, Bathmen	Fiets	26
30-jul	Maarten Hoek, Lochem	Voet	24
30-jul	Evelien Meijs, Utrecht	Voet	35
31-jul	Ans Hendriks-Dukers, Elsloo	Voet	33
31-jul	Dimphy van de Sande-Kessels, Rosmalen	Voet	20
1-aug	Gerard ter Denge, Losser	Voet	117
1-aug	Geert Julicher, Swalmen	Voet	102
2-aug	Sjouke Bosma, Goutum	Fiets	29
2-aug	Sybrand Bosma, Bakkeveen	Fiets	29
3-aug	Joyce Raaijmakers, Breugel	Voet	113
3-aug	Piet Raaijmakers, Son en Breugel	Voet	113
4-aug	Willie Hilverda, Breda	Fiets	36
4-aug	Gerrit te Paske, Aalten	Voet	30
4-aug	Joze te Paske, Aalten	Voet	30
4-aug	Ton van Pelt, Breda	Fiets	36
4-aug	Henk Schrader, Schagen	Voet	16
4-aug	Theo Zuurbier, Schagen	Voet	16
5-aug	Mich van Baren, Brummen	Voet	114
6-aug	M.M.Th.H. Heunen, Geleen	Fiets	44
6-aug	Mark van Houwelingen, Almere	Fiets	32
6-aug	Amerensia van Houwelingen-Novak, Almere	Fiets	32
7-aug	Jeremy Loman, Didam	Voet	25
8-aug	Theo de Jong, Andijk	Fiets	33

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
8-aug	Sjoerd Pijnenburg, Teteringen	Fiets	28
8-aug	Taco Pijnenburg, Teteringen	Voet	28
8-aug	Ton Pijnenburg, Teteringen	Fiets	28
8-aug	Marianne Pijnenburg-Braspenning, Teteringen	Fiets	28
9-aug	Toine Groen, Zoetermeer	Fiets	26
9-aug	Els Thoonen, Zoetermeer	Fiets	40
10-aug	Iris Janssen, Raalte	Voet	28
10-aug	H.J.M. Janssen, Raalte	Voet	28
10-aug	E.C.M. Janssen-Peters, Raalte	Voet	28
10-aug	Jo Ubags, Goes	Fiets	7
13-aug	Henk Hogebrug, Zevenhuizen	Fiets	33
15-aug	John Kempeneers, Dieren	Voet	43
16-aug	Koen Verelst, Winsum	Fiets	6
17-aug	Els Celie, Dordrecht	Fiets	23
17-aug	Rien van Tuil, Dordrecht	Fiets	23
18-aug	Chris van Deutekom, Vinkel	Fiets	36
18-aug	Nelly van Deutekom-Strijbosch, Vinkel	Fiets	36
19-aug	J.M. Vaanhold, Enschede	Fiets	28
20-aug	Erik van den Einden, Wormer	Voet	17
20-aug	Toos Krutzer, Oosterhout	Voet	121
20-aug	J.J. Schoonhoven, Warnsveld	Fiets	26
21-aug	Sjoerd Engelsman, Utrecht	Voet	30
22-aug	Greet Luursema, Groningen	Fiets	77
23-aug	Rieke Smids, Baarn	Voet	12
27-aug	Manuela Gieron, Amsterdam	Voet	25
27-aug	M.G.J. van Haren, Wijchen	Fiets	33
27-aug	Alexander Heydendael, Wassenaar	Fiets	28
27-aug	G. Stam, Renkum	Fiets	38
27-aug	Riekie Stam - van de Bovenkamp, Renkum	Fiets	38
29-aug	Siets Andringa, Auckland	Voet	107
29-aug	P.P. Henry, Bilthoven	Voet	37
29-aug	Helen Henry-Erhardt, Bilthoven	Voet	37
2-sep	Peter Fernée, Heerhugowaard	Fiets	44
2-sep	Ans van der Staay, Nijmegen	Voet	39
3-sep	Mina Braakman, Otterlo	Fiets	34
3-sep	Harry Rullmann, Nijmegen	Voet	12
3-sep	Hans de Wit, Otterlo	Fiets	34
4-sep	Jan Nagel, Budel	Voet	21
6-sep	Yvonne van Osch, Amsterdam	Fiets	42
8-sep	Margot la Rondelle Nierop, Utrecht	Voet	16
9-sep	Rian van Zeelst, Best	Voet	15
10-sep	Lida Heddes, Obdam	Fiets	42
10-sep	Wim Heddes, Obdam	Fiets	42
10-sep	T. Oosterdijk, Barsingerhorn	Fiets	19
11-sep	Marian van de Wiel, Voor-schoten	Voet	11
11-sep	Willem van de Wiel, Voor-schoten	Voet	11
12-sep	Paula van Waardenberg-Baerken, Bleskensgraaf	Voet	119

Aankomst	Naam en Woonplaats	Reiswijze	Dagen
14-sep	Kees Bleijerveld, Nijmegen	Fiets	28
14-sep	Bart Swanenvleugel, Meerssen	Fiets	26
15-sep	F.D. de Jongh, Amsterdam	Voet	150
15-sep	Ben Schonenberg, Waalwijk	Voet	8
16-sep	John Busman, IJmuiden	Fiets	13
16-sep	Ineke Vierhuis-Esselink, Wezep	Voet	
16-sep	Dini van Weeghel-Esselink, Wezep	Voet	
17-sep	Andre Feijen, Smilde	Voet	26
18-sep	M. Binnendijk, Schagen	Voet	13
18-sep	Kittie Knipscheer, Hoogeveen	Voet	7
19-sep	Monique Heuver, Amsterdam	Voet	18
19-sep	Ronald Lancée, Landgraaf	Fiets & Voet	74
19-sep	Martijn Leusink, Utrecht	Fiets	40
20-sep	Jan Veldhoen, Wilnis	Fiets	36
20-sep	Karliën Veldhoen-Symons, Wilnis	Fiets	36
21-sep	Geerteke Athmer, Oosterhout	Voet	99
21-sep	Lodewijk Janssen, Oosterhout	Voet	99
21-sep	C.G.M. Middendorp, Oegstgeest	Voet	35
21-sep	N.P.M. Mors, Epe	Voet	29
21-sep	Anneke van Smoorenburg, Den Haag	Voet	31
23-sep	A.C.M. Damen, Steenbergen	Voet	40
23-sep	J. Gorter, Purmerend	Voet	35
23-sep	Joop Kortekaas, Puttershoek	Voet	19
23-sep	Jaap van Zwol, Oud-Beijerland	Voet	19
24-sep	Anke de Vos, Nieuwdorp	Voet	33
25-sep	Andre Buimer, Steenwijk	Fiets	31
25-sep	André Knegt, Zwolle	Voet	32
25-sep	Jaco ter Wal, Bussum	Voet	10
27-sep	Bert van Batenburg, Voorburg	Fiets	17
27-sep	Cees Burger, Delft	Voet	12
27-sep	A.J.M. Dingemans, Etten-Leur	Voet	11
28-sep	Ton de Jong, Teteringen	Voet	10
1-okt	Ron Busse, Rotterdam	Voet	32
1-okt	Ria Meutstege, Lochem	Voet	37
2-okt	Hank van Geffen, Sittard	Fiets	31
2-okt	Harry van der Raad, Grootebroek	Fiets	43
3-okt	Zeno van Dorth, 's-Gravenhage	Voet	12
3-okt	Hillie van de Peppel, Rekken	Voet	98
4-okt	Paul Bakx, Eindhoven	Fiets	40
5-okt	Hans Banus, Stadskanaal	Voet	35
5-okt	Petra Banus, Stadskanaal	Voet	35
5-okt	Marcel Havermans, Tholen	Fiets	35
7-okt	Ben ten Buren, Leeuwarden	Voet	28
11-okt	Ellen van der Brink, Zeewolde	Voet	6
11-okt	Gerard Hoesen, Zeewolde	Voet	6

Het Nederlands Genootschap van Sint Jacob

is de vereniging van en voor belangstellenden in de pelgrimstocht naar Santiago de Compostela in Galicië.

Lidmaatschap aanmelden en opzeggen

U kunt zich als lid aanmelden via de website santiago.nl. Na inloggen kunt u als volgt te werk gaan: Klik op *registeren/lid worden* en vul het webformulier in. Het lidmaatschap loopt uitsluitend per geheel kalenderjaar. Beëindiging dient voor 1 december te geschieden via de website. Kijk in *Mijn profiel* onder de tab *lidmaatschap*. De contributie dient bij aanmelding via de website direct te worden betaald. Het heeft onze bijzondere voorkeur dat u zich via de website aanmeldt als lid. Mocht dit onverhoopt niet mogelijk zijn dan is het mogelijk om u als lid aan te melden bij een van de informatiecentra. De lidgelden worden dan achteraf gefactureerd. Nieuwe leden ontvangen bij inschrijving gratis de pelgrimspas. M.i.v. 1 januari 2014 bedraagt de contributie € 23,50, inclusief het abonnement op de *Jacobsstaf*. De contributie voor een 'inwonend lid' bedraagt € 17,50, zonder de *Jacobsstaf*. Het eenmalige inschrijfgeld is € 12,50 per eerste lid per adres. De bedragen kunnen jaarlijks worden aangepast. De jaarlijkse contributie wordt door het genootschap automatisch geïncasseerd. Hiervoor dient u ons een machtiging te verstrekken.

Het Genootschap is gevestigd in:

Het Huis van Sint Jacob:

Janskerkhof 28A, 3512 BN Utrecht
Tel: 030-2315391;
E-mail: info@santiago.nl
Website: www.santiago.nl

De openingstijden zijn:

Dinsdag van 14 tot 16 uur,
Donderdag van 14 tot 16 en van 19 tot 21 uur,
Vrijdag van 10 tot 12 uur,
Elke tweede en vierde zaterdag van de maand van 11 tot 15 uur.

Het Informatiecentrum in Vessem

't Atelier van de Pelgrimshoeve Kafarnaüm,
Servatiusstraat 11, 5512 AJ Vessem (NB). Het is geopend op elke tweede, derde en vierde zaterdag van de maand van 11 tot 15 uur voor informatie over de tocht en aanmelding als lid.

Het Informatiecentrum in Sint Jacobiparochie

"De Groate Kerk", Oosteinde 1, 9079 KZ
St Jacobiparochie (Fr). Het is geopend op elke tweede en vierde zaterdag van de maand van 11 tot 15 uur voor informatie over de tocht en aanmelding als lid.

Bankgegevens

NL41 INGB 000 5151 146 (BIC: INGB NL2A)
NL53 RABO 030 2573 917 (BIC: RABO NL2U)
t.n.v. Nederlands Genootschap van Sint Jacob.

Bestuur

Joost Bol (voorzitter), Daniëlle Lokin
(vice-voorzitter), André Brouwer (secretaris),
Jan Kousemaker (penningmeester), Monique
Walrave, Sjaak van der Worp, Henk van Dam,
Lidwien Meijer en Toine van Moorsel (leden)

Aanwijzingen voor de auteurs

Bijdragen voor de *Jacobsstaf* dienen, digitaal in Word, gezonden te worden aan redactie@santiago.nl. Foto's kunt u verzenden via WeTransfer.com (jpg-bestand, **minimaal 500 kb per foto**). De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen in te korten of te weigeren. Mening en feiten zoals die door auteurs worden weergegeven, vallen buiten verantwoordelijkheid van redactie en uitgever. Advertenties kan men inzenden via het redactieadres. Tarieven op aanvraag. Losse nummers zijn, indien nog leverbaar, via het informatiecentrum te bestellen.

Afbeelding achterzijde: Drieluik Samen op

weg, 50 x 100 cm, 70 x 100 cm, 50 x 100 cm

(techniek: acryl op doek; verwerkte materialen: compostela, credencial en behangpapier)

Samen op weg

GR-routes lopen met een Wheelie-wandelbagagekar bleek al in de Ardennen een lastige combinatie. Daarom kiezen we voor stille binnenwegen via kleine dorpjes en stadjes.

In Noord-Frankrijk genieten we van prachtige landschappen vol bloeiend koolzaad. We overnachten bij gastvrije particulieren, in kloosters of in gemeentelijke gastverblijven.

De Spaanse hoogvlakte heeft net als het uitgestrekte Noord-Frankrijk haar bekoringen.

We genieten van de schitterende Spaanse steden en doen daar ook onze minder prettige ervaringen op. Zoals in een nonnenklooster in León waar tijdens onze korte afwezigheid ons fotoestel en tablet worden gestolen. Enkele dagen later hebben we op het politiebureau in Gigeon onze spullen weer in ontvangst kunnen nemen. Een echt Jacobusmoment!

Naast veel jonge Spanjaarden komen we ook een jong Frans gezin met drie jonge kinderen uit Le Puy-en-Velay tegen. De kinderen kregen voor deze tocht officieel vrij van school. Verder ontmoeten we Japanners, Chinezen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders en veel Amerikanen.

Elke dag is een verrassing, het verveelt geen moment, sterker nog ... verslaving ligt op de loer!

De maakster van het drieluik is amateurschilder Diny van den Nieuwenhuizen uit Loon op Zand. Diny heeft ons tijdens onze tocht gevolgd via ons weblog met foto's dat wij dagelijks bijhielden. Aan de hand van de thema's 'samen op weg', 'ontmoetingen' en 'landschap en gebouwen' maakten we een selectie. Met die foto's en onze informatie is Diny vervolgens aan de slag gegaan. 🌸

Paul van Hulst

Heeft u ook een kunstwerk gemaakt naar aanleiding van uw camino? Stuur dan een goede digitale foto (minimaal 3 Mb) van het werk, met een korte toelichting, naar redactie@santiago.nl. Misschien prijkt u kunstwerk dan ook op de achterzijde van een volgende *Jacobsstaf*!

